

თამარ ხიჯაკაძე

არასრულწლოვანი ბრალდებულის მიმართ აღკვეთი ღონისძიების
გამოყენების თავისებურებანი

წარმოდგენილია სამართლის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი
თბილისი, 0178, საქართველო
2021 წელი

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი

იურიდიულ და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ვადასტურებ, რომ გავეცანი თამარ ხიჯაკაძის მიერ შესრულებულ სამაგისტრო ნაშრომს პროექტს: **არასრულწლოვანი ბრალდებულის მიმართ აღკვეთი ღონისძიების გამოყენების თავისებურებანი და მზად არის დასამტკიცებლად.**

ხელმძღვანელი:

თარიღი : 30.03.2021

ანოტაცია

მეტად აქტუალური თემაა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებებთან დაკავშირებული საკითხები. აღკვეთის ღონისძიების საკითხის განხილვისას რიგი გარემოებები უნდა იქნას გათვალისწინებული, მითუმეტეს როდესაც ხდება ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების პატიმრობის გამოყენება, ვინაიდან ამ დროს იზღუდება პირის თავისუფლება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კონკრეტულ საქმეზე არასრულწლოვანი ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების განხილვისას გათვალისწინებულ უნდა იქნა ყველა გარემოება, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი, ხოლო, პატიმრობის გამოყენების შემთხვევაში კი სხვა ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობა.

ნაშრომის მიზანია სოციალური ურთიერთობების მთლიანობა, რომლებიც არეგულირებენ არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის თავისებურებებს უცხო ქვეყნის კანონმდებლობაში. ასევე მის მიზანს წარმოადგენს ნათლად წარმოჩინდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებულ აღკვეთის ღონისძიებებთან დაკავშირებული საკითხები როგორც საქართველოს კანონმდებლობის, ასევე საერთაშორისო აქტების შესაბამისად.

სამუშაოს მიზნიდან გამომდინარე, განსაზღვრულია შემდეგ ამოცანები: არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ძირითადი ცნებები; არასრულწლოვნებისთვის დანიშნული სასჯელის ტიპები; არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდების პრინციპები; შევსწავლილია საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემის თავისებურებები; რომანო-გერმანული სამართლებრივი სისტემის ქვეყნების სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის სახეები; ანგლოს-საქსური იურიდიული ოჯახის ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებების გამოკვლევა; გაანალიზებულია არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის სახეები სკანდინავიის ქვეყნებთან მიმართებაში; გაკეთებულია შედარებითი ანალიზი.

სამუშაოს სტრუქტურა განპირობებულია კვლევის დასახული პრობლემებით, დანიშნულებით, ამოცანებით და ლოგიკით. იგი მოიცავს: შესავალს, ექვს თავს, რომელშიც გაერთიანებულია რვა პუნქტი, დასკვნას და ბიბლიოგრაფიას.

Annotation

Issues related to preventive measures applied to juveniles in conflict with the law are a very topical issue. A number of circumstances must be taken into account when considering a measure of restraint, especially when the most severe measure of restraint is used, as this restricts a person's liberty. Therefore, when considering a measure of restraint against a juvenile accused in a particular case, all circumstances, the best interests of the juvenile, and, in the case of detention, the possibility of applying other less severe measures of restraint should be taken into account.

The aim of the paper is the integrity of social relations that regulate the peculiarities of juvenile liability in foreign law. It also aims to make clear the issues related to the measures of restraint applied to juveniles in conflict with the law in accordance with both Georgian legislation and international acts.

Depending on the purpose of the work, the following tasks are defined: Basic concepts of juvenile criminal responsibility; Types of punishment imposed on juveniles; Principles of sentencing a juvenile; The peculiarities of juvenile criminal responsibility under the criminal legislation of Georgia have been studied; Types of juvenile liability in the criminal law of the countries of the Romano-German legal system; To investigate the peculiarities of juvenile criminal liability in Anglo-Saxon legal family countries; The types of juvenile liability in relation to the Scandinavian countries are analyzed; A comparative analysis is done.

The structure of the work is determined by the problems, purpose, tasks and logic of the research. It includes: Introduction, six chapters, comprising eight points, conclusion and bibliography.

შინაარსი

ანოტაცია

Annotation

შესავალი

სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა

თავი 1. არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საქართველოში

თავი. 2. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა რომანო-გერმანული იურიდიული სისტემის ქვეყნებში

2.1. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები პოლონეთში

2.2. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები საფრანგეთში

2.3. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები გერმანიაში

2.4. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები შოტლანდიაში

2.5. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები შვეიცარიაში

თავი 3. არასრულწლოვანებისთვის დაკისრებული სასჯელის სახეები რუსეთში და დსთ–ს ქვეყნებში

თავი 4. არასრულწლოვნები, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საგანი ანგლო-საქსური იურიდიული ოჯახის ქვეყნებში

4.1. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები ინგლისში

4.2. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები აშშ–ში

4.3. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები კანადაში

თავი 5. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები სკანდინავიის ქვეყნებში

თავი 6. შედარებითი ანალიზი

დასკვნა

გამოყენებული ლიტერატურა

შესავალი

თემის აქტუალობა. არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ დანაშაულთა შორის, დიდია მძიმე, ეგოისტური და ძალადობრივი დანაშაულები. ხშირად მათ აქვთ ვანდალიზმისა და გადაჭარბებული სისასტიკის ნიშნებიც. ამ დანაშაულთა დიდი ნაწილი თანამონაწილეობით ხორციელდება (ყველაზე ხშირად თანამონაწილეობის სახით), განსაკუთრებით ჯგუფურად, რაც ასევე შეესაბამება მოზარდების ფსიქოლოგიის სპეციფიკას. დაახლოებით ყოველი მესამე დანაშაული მათ ჩადენილი აქვთ მოზრდილებთან ერთად.

არასრულწლოვანთა დანაშაულის ამ სპეციფიკურმა მახასიათებლებმა კანონმდებელს აიძულა საფუძვლიანად დაერეგულირებინათ არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და სასჯელის ზოგადი წესებისა და პრინციპების გადახედვით.

ამდენად, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მართლმსაჯულება აქტუალური თემაა მსოფლიოს სახელმწიფოთა სამართლის სისტემაში და მათ შორის საქართველოში. არასრულწლოვანთა დამნაშავეობა როგორც სოციალური მოვლენა, სამართლებრივი და სოციალური სახელმწიფოსთვის არსებითი პრობლემაა. კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მართლმსაჯულების დროს სახელმწიფო თმობს პოზიციას და იჩენს ჰუმანიზმის მაღალ ხარისხს, ვინაიდან არასრულწლოვანი რომელიც წარმოადგენს პროცესის მიზანმიმართულ ობიექტს როგორც ფსიქოლოგიური, ასევე სოციალური თვალსაზრისით, არ წარმოადგენს ჩამოყალიბებულ პიროვნებას და მის ქმედებაში იმპულსურობის, დანაშაულის მაპროვოცირებელი სიტუაციის ზეგავლენით განპირობებული ქცევის ხარისხი ბევრად მაღალია, ვიდრე სრულწლოვან დამნაშავეებში. როგორც ცნობილია, სისხლის სამართალი წარმოადგენს სახელმწიფოს ყველაზე ბასრ ინსტრუმენტს (ultima ratio) ხელისუფლების განხორციელების დროს. სისხლის სამართლის წესით სახელმწიფო

არეგულირებს ყველაზე საშიშ ანტისოციალურ ქმედებებს, რომელიც უხეშად არღვევს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და მართლწესრიგს. როდესაც აღნიშნული ანტისოციალური ქმედების განმახორციელებელი პირი არის არასრულწლოვანი, სახელმწიფომ უნდა დაიცვას ოქროს ბალანსი, ერთის მხრივ საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას და მართლწესრიგს, ხოლო მეორეს მხრივ არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესებს შორის.

არასრულწლოვანის მოქმედებისა და აზროვნების არეალი ვიწროა, ცხოვრებისეული გამოცდილება მცირე. ამის ფონზე ანტაგონისტურად მდიდარია მისი განცდებისა და ემოციების სამყარო. ერთის მხრივ ასაკისა და ცხოვრებისეული გამოცდილების არ ქონის გამო და მეორეს მხრივ მოჭარბებული ემოციების საფუძველზე, არასრულწლოვანს უჭირს მისი სურვილების დაუკმაყოფილებლობაზე უარის თქმა. შესაბამისად არასრულწლოვანი მოქმედებს ემოციითა და სურვილით დეტერმინირებული ქცევით, მას არ აქვს გააზრებული ქმედების სოციალური და სამართლებრივი მნიშვნელობა. უჭირს ადამიანის უფლებების და თავისუფლებების პარიტეტული სანციების პრინციპის აღქმა და გააზრება.

მეტად აქტუალური თემაა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებული აღკვეთის ღონისძიებებთან დაკავშირებული საკითხები. აღკვეთის ღონისძიების საკითხის განხილვისას რიგი გარემოებები უნდა იქნას გათვალისწინებული, მითუმეტეს როდესაც ხდება ყველაზე მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების პატიმრობის გამოყენება, ვინაიდან ამ დროს იზღუდება პირის თავისუფლება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კონკრეტულ საქმეზე არასრულწლოვანი ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების განხილვისას გათვალისწინებულ უნდა იქნა ყველა გარემოება, არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესი, ხოლო, პატიმრობის გამოყენების შემთხვევაში კი სხვა ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობა.

საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის 12 ივნისს მიიღო საქართველოს კანონი - „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, რომლის ძირითადი დებულებები ამოქმედდა 2016 წლის 01 იანვრიდან. ამ კანონის ძალაში შესვლა მიგვაჩნია საქართველოში იუვენალური სამართლის განვითარების ახალ ეტაპზე გადასვლად. საქართველომ იუვენალური სამართლის ფარგლებში აირჩია ჰუმანური პოლიტიკა, რაც აისახა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისთვის სასჯელთა და სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების სხვა სახეებში.

სახელმწიფოს საქმიანობა არ შეიძლება შემოიფარგლოს მცირეწლოვანის სპეციალური სასჯელის დანესებით, მაგრამ ის მიზნად ისახავს სისხლის სამართლის კოდექსის მიერ გათვალისწინებული მოზარდის მიერ სოციალურად საშიში ქმედებების აღდგენას და აღკვეთას.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია სოციალური ურთიერთობების მთლიანობა, რომლებიც არეგულირებენ არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის თავისებურებებს უცხო ქვეყნის კანონმდებლობაში.

სამაგისტრო კვლევის მიზანს წარმოადგენს ნათლად წარმოჩინდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებულ აღკვეთის ღონისძიებებთან დაკავშირებული საკითხები როგორც საქართველოს კანონმდებლობის, ასევე საერთაშორისო აქტების შესაბამისად.

კვლევის საგანი. კვლევის საგანია არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მარეგულირებელი ქართული და უცხოური სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ნორმები, სამეცნიერო პუბლიკაციები შესასწავლ საკითხზე, უმაღლესი სასამართლო ორგანოების პრაქტიკა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ნორმების ინტერპრეტაციასა და გამოყენებასთან დაკავშირებით.

სამუშაოს მიზნიდან გამომდინარე, ჩვენ განვსაზღვრავთ შემდეგ ამოცანებს:

- არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ძირითად ცნებებს.
- არასრულწლოვნებისთვის დანიშნული სასჯელის ტიპებს.
- არასრულწლოვნისთვის სასჯელის შეფარდების პრინციპებს.
- შვეიცარიის საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემის თავისებურებები;
- რომანო-გერმანული სამართლებრივი სისტემის ქვეყნების სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის სახეები;
- ანგლოს-საქსური იურიდიული ოჯახის ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებების გამოკვლევა;
- გაანალიზებულია არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის სახეები სკანდინავიის ქვეყნებთან მიმართებაში
- გაკეთდება შედარებითი ანალიზი

კვლევის სამართლებრივ ბაზას წარმოადგენს საქართველოს და საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუცია, საქართველოს თანამედროვე სისხლის სამართლის კანონმდებლობით, უცხოეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით (ავსტრალია, ავსტრია, ბელგია, ბულგარეთი, ჰოლანდია, საქართველო, დანია, ლატვია, ლიტვა, მოლდოვა, ნორვეგია, პოლონეთი, სან მარინო, აშშ, საფრანგეთი, გერმანია, შვეიცარია, შვედეთი, ესტონეთი, იაპონია), აგრეთვე სხვა მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები, რომლებიც კავშირშია არასრულწლოვანთა თემის საკითხებთან, აგრეთვე კრიმინალისტიკური ტაქტიკის პრობლემებთან.

კვლევის თეორიულ ბაზას წარმოადგენს: თეორიული საფუძველია ქართველი და უცხოელი მეცნიერების სამეცნიერო შრომები სამართლის ისტორიის, სისხლის სამართლის, შედარებითი იურისპრუდენციისა და სხვა მეცნიერებების შესახებ, რომლებიც

მნიშვნელოვანია შემცნების, გააზრებისა და ხედვის ფორმებისათვის. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის სასჯელთა სისტემის პრობლემის მოგვარება.

ასევე, სოციოლოგიის, ბიოლოგიის, ნევროლოგიის, ფილოსოფიის, ზოგადი და იურიდიული ფსიქოლოგიის საკითხებში არსებული მეცნიერული კვლევები.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე იმაში მდგომარეობს, რომ საქართველოს კანონმდებლობის ნორმების ყოვლისმომცველი ანალიზის საფუძველზე, მათ გენგში, სტატიკასა და დინამიკაში, უცხოურ კანონმდებლობაში, ქართულ სამეცნიერო აზრის ამჟამინდელ მდგომარეობაში, აგრეთვე სასამართლო პრაქტიკაში შემუშავებულია არასრულწლოვანთათვის სტატისტიკური მონაცემები, სასჯელის სისტემის თეორიული და გამოყენებითი მოდელი, რომელიც განხილულია სასჯელის თითოეული სახეობის გამოყენების პრობლემის ახალი კუთხით და შემოთავაზებულია გადანყვეტილებებით. წარმოდგენილია არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი სასჯელის სისტემის განვითარების და გაუმჯობესების პერსპექტივების შესახებ ახალი ხედვა და ამ სისტემაში შეტანილი სისხლისსამართლებრივი სასჯელის კონკრეტული სახეები. ფორმულირებულია განმარტებები სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ტიპების შესახებ.

კვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. კვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ მან კიდევ უფრო განავითარა დოქტრინა არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი სასჯელის შესახებ. განხორციელდა არასრულწლოვანთა სადამსჯელო სისტემის ისტორიული და შედარებითი სამართლებრივი ანალიზი, განისაზღვრა მისი ადგილი სასჯელთა ზოგად სისტემაში, ჩამოყალიბებულია წინადადებები სასჯელის თითოეული სახეობის გაუმჯობესების შესახებ. სისტემატიზებულია სისხლის სამართლის ნორმები, შემოთავაზებულია სასჯელის ახალი ტიპები, მიენიჭა ახალი ხარისხი სისხლის სამართლის სასჯელთა საკანონმდებლო სისტემას და შემუშავდა არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის სასჯელთა სისტემის გამოყენებითი თეორიული მოდელი.

სამუშაოს სტრუქტურა. სამუშაოს სტრუქტურა განპირობებულია კვლევის დასახული პრობლემებით, დანიშნულებით, ამოცანებით და ლოგიკით. იგი მოიცავს: შესავალს, ექვს თავს, რომელშიც გაერთიანებულია რვა პუნქტი, დასკვნას და ბიბლიოგრაფიას.

სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა

გია დეკანოზიშვილი, დაკითხვის თანამედროვე პრობლემები სისხლისსამართალწარმოებაში და კრიმინალისტიკაში (დისერტაცია) 2009 წაშრომის თეორიული მნიშვნელობა მდგომარეობს მოწმიდან, დაზარალებულიდან, ეჭვმიტანილიდან და ბრალდებულიდან ჩვენების მიღების, შემოწმების და შეფასების ტაქტიკურ-ფსიქოლოგიური ხერხების მიმართ კომპლექსურ მიდგომაში, რომელიც შესაძლებელია გამოყენებული იქნას სამეცნიერო კრიმინალისტიკური და სასამართლო ფსიქოლოგიური კვლევებისას.

სამაგისტრო ნაშრომის წერის დროს გამოყენებული იქნება როგორც ქართული, ასევე უცხოენოვანი სტატიები, მონოგრაფიები და სახელმძღვანელოები. ასევე საკანონმდებლო აქტები, სასამართლო პრაქტიკა და უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკული რეკომენდაციები.

მალხაზ ლომსაძის სახელმძღვანელო “საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა) თბილისი 2014) - წინამდებარე ნაშრომში სამეცნიერო კვლევითი მეთოდების გამოყენებით განხილულია საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის ყველა დებულება, დასმულია რამოდენიმე საკანონმდებლო წინადადება.

მორის შალიკაშვილის ნაშრომი არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები (თბილისი 2013) - განხილულია არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის არსი, არასრულწლოვანთა თავისებურებანი: არასრულწლოვნის ასაკი, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი დასხვ.

სამეცნიერო სტატიები:

ბ კვირიკაშვილის სტატია საქართველოში დანაშაულობის პროფილაქტიკისა და არასრულწლოვანთა დანაშაულობის კვლევის კრიმინოლოგიურ-ფსიქოლოგიური ასპექტების შესახებ [კვირიკაშვილი ბ., ანდლუღაძე თ., „ალმანახი“, N13, 2000];

სასჯელის მიზნები სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, [ჟურნალი „ალმანახი“, ქათამაძე მ., N19, 2004];

არასრულწლოვანთა დანაშაულისა და ზედამხედველობის პროფილაქტიკის ზოგიერთი საკითხი, [მოსულიშვილი მ., ჟურნალი „სამართალი“, N4-5, 2000];

სასჯელსრულების დანესებულების რეჟიმის მნიშვნელობა მსჯავრდებულის რესოციალიზაციისათვის, ჟურნალი [კობერიძე ვ., „სამართალი“, N11-12, 2002]

სასჯელის მიზნის რესოციალიზაციის სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები, [დაუთაშვილი პ., ჟურნალი „სამართალი“, N6-7, 2000]

სახელმძღვანელოში „Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.“ –ავტორებმა, რომლებიც ცნობილია სამეცნიერო და საგანმანათლებლო მოღვაწეობით უცხო ქვეყნის სისხლის სამართლის და შედარებითი სამართლის სფეროში, მოამზადეს ნაშრომი ექვსი ყველაზე განვითარებული უცხო ქვეყნის მოქმედი სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძველზე (ინგლისი, აშშ, საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, იაპონია) ამ ქვეყნების სასამართლო პრაქტიკისა და სისხლის სამართლის

დოქტრინის მასალების გამოყენებით. წინა გამოცემასთან შედარებით, სახელმძღვანელო მნიშვნელოვნად განახლდა. სახელმძღვანელოს სტრუქტურა განისაზღვრება მისი დაყოფით ორ დიდ ნაწილად, ზოგად და სპეციალურ, რაც შეესაბამება ამ ნაწილების ტრადიციულ განაწილებას სისხლის სამართლის თითქმის ყველა იურიდიულ სისტემაში.

თავი 1. არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საქართველოში

მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს სპეციალურ განყოფილებას, რომელიც ეძღვნება არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სპეციფიკას. ჰუმანიზმის პრინციპიდან გამომდინარე, ეს პრაქტიკა შეესაბამება გაეროს მიერ დამტკიცებულ თანამედროვე უცხოურ სისხლის სამართალს (1985 წლის გაეროს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელების სტანდარტული მინიმალური წესები).

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება ბავშვთა უფლებების დაცვის სფეროში უმნიშვნელოვანესი ფუნქციის მატარებელია და იგი სპეციფიკურ მიდგომას საჭიროებს. მსოფლიოს თითქმის ყველა პროგრესულ საკანონმდებლო თეორიასა და პრაქტიკაში სწორედ აღნიშნული ფაქტორიდან გამომდინარე ჩამოყალიბდა განსაკუთრებული მიდგომა არასრულწლოვნებთან მიმართებაში, განსაკუთრებით კი არასრულწლოვან დამნაშავეებთან მიმართებაში, რომლის თანახმადაც არასრულწლოვანი უფრო მსხვერპლად უნდა მოიაზრებოდეს, ვიდრე დამნაშავედ. ისინი საჭიროებენ დაცვას, ზრუნვასა და რეინტეგრაციას. ამიტომაც საერთაშორისო დოკუმენტებში ძირითადი აქცენტი სწორედ მართლმსაჯულების ცალკე სისტემის შექმნისა და სპეციალური სასამართლოების, ასევე განსაკუთრებული პროცედურების შემუშავების აუცილებლობაზე კეთდება. თავისი არსით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა კომპლექსურია და აერთიანებს სხვადასხვა ისეთ სამთავრობო სტრუქტურას, სააგენტოს, უწყებას, ორგანიზაციასა და დაწესებულებას, როგორცაა პოლიცია, პროკურატურა, ადვოკატურა, სასამართლო, სოციალური უზრუნველყოფის სააგენტოები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები, პრობაციის სამსახურები, სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებები და სხვა.

2015 წელს ძალაში შევიდა საქართველოს კანონი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“. კოდექსმა სისხლის სამართლის პროცესში მონაწილე კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის მიმართ შექმნა მოპყრობის განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმი. კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანს უფლება აქვს, მოუსმინონ და გაითვალისწინონ მისი მოსაზრებები ასაკისა და განვითარების დონის შესაბამისად (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მე-10 მუხლის პირველი ნაწილი). პროცესის ფარგლებში განხორციელებული მოქმედებები კი უნდა შეესაბამებოდეს მისი აღქმისა და გაგების უნარებს (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილი), რისი უზრუნველყოფის ვალდებულებაც პირდაპირ ეკისრება სასამართლოს საქმის განხილვის ეტაპზე (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 56-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი). აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვნის განვითარების დონის, მისი აღქმისა და გაგების უნარების გათვალისწინების ვალდებულება მოცემულია კოდექსის II თავში — არასრულწლოვნის მართლმსაჯულების ზოგად პრინციპებში, რაც ხაზს უსვამს ამ კომპონენტების მნიშვნელობას პროცესში. ამ საკითხის პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, გააანალიზოს ამ კომპონენტების არსი სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპზე. ამ მიზნით, ნაშრომი მიმოიხილავს საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკას და ეცდება პასუხი გასცეს შემდეგ შეკითხვას: რას გულისხმობს არასრულწლოვნის განვითარება, მისი გაგებისა და აღქმის უნარები, რა როლს თამაშობს ეს კომპონენტები სამართლიანი სასამართლოს უფლებაში და რა ფარგლებში უნდა გაითვალისწინოს ეს კომპონენტები სასამართლოებმა საქმის განხილვის დროს? ამ კომპონენტების ჯეროვნად გააზრება აუცილებელია, რადგან არასრულწლოვანთა გონებრივი თავისებურებებისთვის ზედმეტად დიდი ან არასაკმარისი მნიშვნელობის მინიჭებით არ მოხდეს ერთი მხრივ, მართლმსაჯულების, და მეორე მხრივ, არასრულწლოვნის ინტერესების დაზიანება.

არასრულწლოვნის ან მოზარდის ზუსტი ცნება არ არსებობს. მოზარდობის ანუ არასრულწლოვნობის ასაკი არის ბავშვობასა და ზრდასრულობას შორის პერიოდი. არასრულწლოვნის განვითარება დამოკიდებულია ქვეყნის სოციალურ, კულტურულ, საზოგადოებრივ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე - ის მათი ზეგავლენის ერთგვარი შედეგია. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მესამე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, არასრულწლოვანი არის პირი, რომელსაც არ შესრულებია 18 წელი. სისხლის სამართლის კოდექსის მე-80 მუხლის თანახმად კი, „სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას არასრულწლოვნად ითვლება პირი, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი, მაგრამ არ შესრულებია თვრამეტი წელი“. 1989 წლის 20 ნოემბრის გაეროს ბავშვთა უფლებათა კონვენციის პირველი მუხლის მიხედვით, ბავშვად მიიჩნევა ყველა ადამიანი, რომელსაც არ შესრულებია 18 წელი. არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის ქვეშ იგულისხმება 14-დან 17 წლამდე მოზარდების მიერ დანაშაულის ჩადენა.

„დანაშაული და სასჯელი - ეს გახლავთ ის ორი სისხლისსამართლებრივი ცნება, რაც უმეტესწილად განსაზღვრავს კიდევ ამ მეცნიერების შინაარსს. ზოგადად სასჯელი არის სახელმწიფოს მხრიდან დანაშაულის ჩამდენ პირთა მიმართ რეაგირების ფორმა“¹. „სწორედ სასჯელია ის, რასაც სახელმწიფო უპირისპირებს დანაშაულის ჩამდენ პირს. ადამიანი ჩადის დანაშაულს, რითაც უპირისპირდება საზოგადოებას, სახელმწიფოს, ხოლო სახელმწიფო მის მიმართ იყენებს ღონისძიებას, რომელიც დამნაშავის უფლებებს ზღუდავს“².

„ამკ-ს 66-ე მუხლის თანახმად, არასრულწლოვან დამნაშავეს შეიძლება დაენიშნოს სასჯელის შემდეგი სახეები: ა) ჯარიმა; ბ) შინაპატიმრობა; გ) საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა; დ) საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა; ე) ვადიანი თავისუფლების

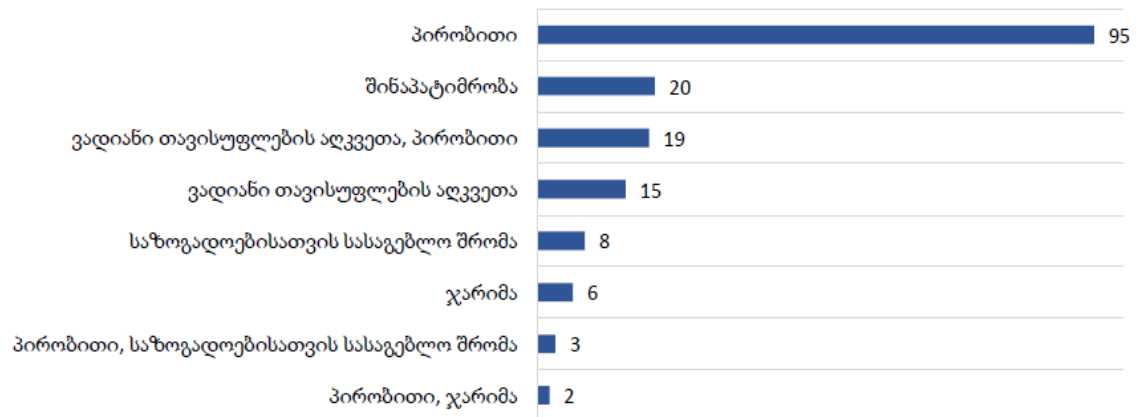
¹ლომსაძე მ. საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2012, გვ. 131.

² გამყრელიძე ო., სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი, 1/2016, გვ. 3.

აღკვეთა. როგორც ვხედავთ ახალმა კოდექსმა ალტერნატიული სასჯელის სახეები შემოგვთავაზა, მათ შორისაა სრულიად ახალი სასჯელის სახე- შინაპატიმრობა, რომელიც 2015 წლის სექტემბრიდან ამოქმედდა.“³

ამავე კოდექსის 67-ე მუხლი განსაზღვრავს არასრულწლოვნის მიმართ ძირითადი და დამატებითი სასჯელების გამოყენების თავისებურებას. კერძოდ, არასრულწლოვანს ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება დაენიშნოს მხოლოდ ძირითად სასჯელად, ხოლო ჯარიმა, შინაპატიმრობა, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა და საზოგადოებისათვის სასაგებლო შრომა შეიძლება დაენიშნოს როგორც ძირითად, ისე დამატებით სასჯელად.

სქემა 1. მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა მიმართ გამოყენებული სასჯელები 2019 წ⁴

„პრობლემების გადაჭრის გზებზე მსჯელობისას, უმთავრესი გზავნილი გახლავთ, რომ ყველა ქვეყანაში ბავშვი უნდა იყოს თითოეული ოჯახის, მოქალაქის, სახელმწიფოს პირველი რიგის საზრუნავი. როგორც არ უნდა შევცვალოთ კანონმდებლობა, ამოსავალი ერთია - როგორი მიდგომები არსებობს ამა თუ იმ ქვეყანაში არასრულწლოვნის მიმართ.“⁵

³ მახარობლიძე თ., სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2017, გვ.55

⁴ ბრალდებულ არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის საქმეთა ანალიზი, 2020 გვ.18

⁵ ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბ., 2017 გვ. 14.

„სწორედ არასრულწლოვანთა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება არის არასრულწლოვნისათვის დანიშნული სასჯელის მიზანი. სამართლიანობის აღდგენა, როგორც სასჯელის ერთ-ერთი მიზანი (სსკ-ის 39-ე მუხლი), არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში აღარ გვხვდება. „მართებულად არის აღნიშნული იურიდიულ ლიტერატურაში, რომ სამართლიანობა არის შეფასებითი ცნება.“⁶ „სამართლიანობის პრინციპი არ შეიძლება მხოლოდ სასჯელის სამართლიანობით შემოიფარგლოს.“⁷ არასრულწლოვანთათვის სასჯელის დანიშნისას, კანონმდებელმა ზემოქმედების ეფექტურ საშუალებად (ზომებად) ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებასთან ერთად რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიზანი მიიჩნია. ამასთან, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციამ რიგითობით პირველ ადგილზე გადმოინაცვლა. მას მოსდევს დანაშაულის თავიდან აცილების მიზანი. ბუნებრივია, ამ ორი მიზნის განხორციელებამ საზოგადოებაში სამართლიანობის განცდა უნდა დატოვოს, თუმცა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში ასეთი მიზანი არ გვხვდება.

კიდევ ერთი სიახლის შესახებ - „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 39-ე მუხლში საუბარია ზოგადად სასჯელის მიზნებზე, ხოლო ა.მ.კ-ს 65-ე მუხლში მითითებულია დანიშნული სასჯელის მიზანზე. სასჯელის ისეთი მიზნები, როგორცაა: სამართლიანობის აღდგენა და მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია, მათი მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლოს მიერ სასჯელის დანიშნის გზით. რაც შეეხება ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას, მისი მიღწევა შესაძლებელია როგორც დანაშაულის ჩადენამდე, როდესაც ქმედება გამოცხადდება დანაშაულად და აიკრძალება მისი ჩადენა, ისე სასამართლოს მიერ სასჯელის დანიშნის შემდეგ.“⁸

ა.მ.კ-მა ახლებურად ჩამოაყალიბა არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზნები: ამკ 65-ე მუხლის თანახმად, „არასრულწლოვნისთვის დანიშნული სასჯელის მიზანია

⁶ხუბუა გ, სამართლის თეორია, თბ.2004; გვ.67-68

⁷სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, რედ. გ. ტყეშელაშვილი, გ. ნაჭყებია, თბ., 2004, გვ. 29-31.

⁸ ვარძელაშვილი ი., სასჯელის მიზნები, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ. 2016, გვ. 89.

არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება.“⁹

სამართლიანობის აღდგენა, როგორც სასჯელის ერთ-ერთი მიზანი (სსკ-ის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილი), აღარ გვხვდება ა.მ.კ-ში. ვფიქრობ, აღნიშნული გამოწვეულია იმით, რომ სამართლიანობის აღდგენა ხშირად გაიგივებულია სამაგიეროს მიზღვასთან. ხოლო, სამაგიეროს მიზღვა არ შეიძლება იყოს სასჯელის მიზანი, მითუმეტეს, როცა საქმე არასრულწლოვანს ეხება. ამასთან, შეიცვალა სასჯელის მიზნების რიგითობაც. თუკი, ს.ს.კ-ის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, სასჯელის პირველ მიზნად გათვალისწინებულია სამართლიანობის აღდგენა, შემდეგ ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და ბოლოს დამნაშავის რესოციალიზაცია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, პირველ ადგილზეა არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და შემდგომ ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება. თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რესოციალიზაციაა სასჯელის უმთავრესი მიზანი, როგორც არასრულწლოვნებთან, ისე სრულწლოვნებთან მიმართებით. თუ არ განხორციელდა მსჯავრდებულის (ეს იქნება სრულწლოვანი, თუ არასრულწლოვანი) რესოციალიზაცია, სასჯელის დანარჩენ მიზნებს აზრი ეკარგება. უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინი „რესოციალიზაცია“ სისხლისსამართლის კანონმდებლობისათვის ნოვაციაა. რესოციალიზაციის ცნების სამართლებრივ განმარტებას ვხვდებით პატიმრობის კოდექსის 116-ე მუხლის პირველ ნაწილში, რომლის თანახმად „მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია არის მსჯავრდებულში საზოგადოების, სხვა ადამიანების, ზნეობის ნორმებისა და ადამიანთა თანაცხოვრების დამკვიდრებული წესებისადმი პატივისცემისა და პასუხისმგებლობის გრძნობის ჩამოყალიბება“.

„ა.მ.კ-ს 65-ე მუხლის თანახმად, არასრულწლოვნის სასჯელის ერთ-ერთი მიზანია ახალიდანაშაულის თავიდან აცილება-პრევენცია.

⁹არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 2015

არასრულწლოვანთა დანაშაული რთული ფენომენია, მასმრავალი გამომწვევი მიზეზი აქვს. შესაბამისად, არასრულწლოვანთა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას, სამთავრობო, არასამთავრობო და კერძო სექტორის, აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების ერთიან ძალისხმევას.

არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის ღონისძიებები დაყოფილია მიზნობრივი ჯგუფისა და პრობლემის განვითარების სტადიის მიხედვით:

ა) პირველადი/ადრეული პრევენცია მიმართულია ყველა არასრულწლოვანზე მთელი ქვეყნის მასშტაბით; ბ) მეორე დონის პრევენცია ორიენტირებულია დანაშაულის ჩადენის ზღვარზე მყოფ არასრულწლოვნებზე – რისკ ჯგუფებისა და დანაშაულის გამომწვევი ფაქტორების შემცირებაზე; გ) მესამე დონის პრევენცია გამიზნულია განმეორებითი დანაშაულის თავიდან აცილებაზე, სამართალდამრღვევ არასრულწლოვანთა გამოსწორებაზე, მსჯავრდებულთა რესოციალიზაციასა და რეაბილიტაციაზე.¹⁰

„ზოგადად დანაშაულის პრევენცია არის სახელმწიფო და კერძო სექტორების მონდომება დანაშაულის ჩადენის აღსაკვეთად (შესამცირებლად) და რეპრესიული ღონისძიებებით დანაშაულის განმეორებით ჩადენის თავიდან აცილება.“¹¹ „სისხლის სამართლის თეორიაში განიხილავენ პრევენციის ორ სახეს: ზოგადი (გენერალური) და სპეციალური (კერძო) პრევენცია. სასჯელის ზოგადი და სპეციალური პრევენციის მიზნები გულისხმობს მათ შეგნებულ, გონივრულ და რაციონალურ გამოყენებას დამნაშავეობასთან ბრძოლის საქმეში მაქსიმალური ეფექტურობის მიღწევას.“¹²

სასჯელის ზოგადი, ანუ გენერალური პრევენცია მიმართულია ყველა ადამიანის მიმართ, რათა მათ არ ჩაიდინონ დანაშაული, ხოლო სასჯელის სპეციალური, ანუ კერძო

¹⁰საქართველოს პრეზიდენტის 2012 წლის 22 მარტის ბრძანებულება არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ.

¹¹მ. შალიკაშვილი, კრიმინოლოგია, თბილისი, 2010, გვ. 283.

¹²არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბილისი, 2011, გვ. 30.

პრევენცია მიმართულია კონკრეტული დამნაშავეს (მათ შორის არასრულწლოვანი დამნაშავეს) მიმართ, რათა მათ მხრიდან მომავალში გამოირიცხოს ახალი დანაშაულის ჩადენა.

არასრულწლოვნებისათვის სასჯელის დანიშვნის საკითხის გადაწყვეტისას უნდა გამოირიცხოს ზოგადი (გენერალური) პრევენციის გამოყენება და გამოყენებული უნდა იქნეს მხოლოდ და მხოლოდ სასჯელის სპეციალური (ინდივიდუალური) პრევენცია, რომლის მიზანია: „1) მოზარდი დამნაშავეს რესოციალიზაცია, რათა მან აღარ ჩაიდინოს დანაშაული და იგი საზოგადოებაში დაბრუნდეს, როგორც მისი სრულწლოვანი წევრი (პოზიტიური სპეციალური პრევენცია) და 2) მოზარდისათვის სასჯელის უკიდურესი ფორმა, თავისუფლების აღკვეთა, რომლის მიზანია საზოგადოების დაცვა დამნაშავესაგან და გულისხმობს მოზარდის გარკვეული პერიოდით იზოლირებას, რათა აღკვეთილ იქნეს მის მიერ დანაშაულის ჩადენა ახლო მომავალში (ნეგატიური სპეციალური პრევენცია).“¹³

პროფ. მაია ივანიძის მოსაზრებით, „არასრულწლოვანთა დანაშაულის სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რომ მოსამართლემ თითოეული არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენებისას მხედველობაში უნდა მიიღოს მთელი რიგი გარემოებები, კერძოდ, ჩადენილი ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროება, ჯეროვნად უნდა შეისწავლოს არასრულწლოვნის პიროვნება და მისი ფსიქოემოციური ფაქტორები. არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის დანიშვნისას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სასჯელის მიზნების გათვალისწინება.“¹⁴

სასჯელის შეფარდების მიზანი უნდა იყოს რეინტეგრაცია, იგი უნდა იყოს კონსტრუქციული და არა სადამსჯელო ხასიათის.¹⁵

¹³მ. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი, თბილისი, 2011, გვ. 68.

¹⁴არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბილისი, 2011, გვ. 173

¹⁵ ჰამილტონი ე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ნიუ-იორკი, 2011, გვ. 100.

თ. ცქიტიშვილის აზრით „სასჯელის შეფარდებისას მეტად მნიშვნელოვანია ის, თუ რა სისტემით ხდება სასჯელის შეფარდება და რა კრიტერიუმები მიიღება მხედველობაში სასჯელის შეფარდების დროს, აგრეთვე, რა ეტაპებს მოიცავს სანქციის შეფარდება“.¹⁶ არასწორად გამოყენებულმა სასჯელის სახემ შეიძლება ძალიან ცუდ შედეგებამდე მიგვიყვანოს.

„არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის სახით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება არის ნამდვილი კრიმინალური სასჯელი, ამიტომ იგი უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ აუცილებლობით გამონვეულ შემთხვევაში, როგორც ერთადერთი და უკიდურესი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სახე. მისი გამოყენება შეიძლება როგორც უკანასკნელი საშუალება – მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სხვა აღმზრდელობითი ხასიათის ღონისძიებებმა, რომელიც გატარდა არასრულწლოვნის მიმართ, რაიმე დადებითი შედეგი არგამოიღო და არასრულწლოვანი კვლავ აგრძელებს დანაშაულის ჩადენას.“¹⁷

„არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის შერჩევასა დიდი სიფრთხილეა საჭირო. მოსამართლემ არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთა უნდა გამოიყენოს მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში, როდესაც არასაპატიმრო სახის სასჯელი ვერ უზრუნველყოფს სასჯელის მიზანს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ალტერნატიული სასჯელების როლი არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის დანიშვნისას. თუ არსებობს, თუნდაც სულ მცირე, ალბათობა, რომ არასრულწლოვანი შეიძლება ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის გარეშეც გამოსწორდეს, ეს ალტერნატიული

¹⁶ ცქიტიშვილი თ., „სასჯელის შეფარდების საკითხისთვის“, იხ. გურამ ნაჭყებია - 75 საიუბილეო კრებული, ქ. თბილისი, 2016, გვ. 122.

¹⁷ მ. შალიკაშვილი, გ. მიქნაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, გვ. 151.

სასჯელი აუცილებლად უნდა იქნეს გამოყენებული, ვინაიდან ციხემ შეიძლება გამოუსწორებელი დალი დაასვას არასრულწლოვანს.¹⁸

განვიხილოთ საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის თავისებურება სასამართლო პრაქტიკის მაგალითზე.

„2016 წლის თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმე N1/5708-15 გადაწყვეტილებით, ნასამართლობის არმქონე პირს, რომელიც რეგისტრირებული იყო თბილისში, ბრალი დაედო საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 178-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენაში (სხვისი მოძრავი ნივთის აშკარა დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, რამაც მნიშვნელოვანიზიანი გამოიწვია, ჩადენილი წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ).“¹⁹

„მოცემულ სისხლის სამართლის საქმეზე პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებასწარმოადგენს ის ფაქტი, რომ არასრულწლოვანი აღიარებდა და გულწრფელად ინანიებდა ჩადენილ დანაშაულს.

გადაწყვეტილებაში მოსამართლე ითვალისწინებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესს და მის ინდივიდუალურ შეფასების ანგარიშზე დაყრდნობით მიზანშეწონილად მიიჩნევს არასრულწლოვნისათვის არასაპატიმრო სასჯელის შეფარდებას.

მოსამართლე მსჯელობს, რომ ბრალდებული გამოხატავს სინანულს მის მიერ განხორციელებული ქმედებისადმი, იზიარებს ქმედებაზე პასუხისმგებლობის შედეგებს. ამასთან, სასამართლოს აზრით, კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმეზე ყველა გარემოება არსებობს, რომ გამოყენებული იყოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 76-ე მუხლი.

¹⁸ შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, გვ. 159.

¹⁹ <http://www.library.court.ge/login.php?geo&authorisation>[01.06.2021]

საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომა გერმანიაში სასჯელის სახე კი არა, არასაპატიმროსასჯელებთან დაკავშირებული ვალდებულებაა, ამიტომაც გერმანიის სისხლის სამართლის ლიტერატურაში მიმდინარეობს დისკუსია მისი სასჯელად შემოღების შესაძლებლობებთან დაკავშირებით.²⁰

გასათვალისწინებელია ასევე შვეიცარიის მაგალითიც, სადაც საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის სისხლისსამართლებრივ სანქციად ჩამოყალიბებამ მისი გამოყენების სტატისტიკა გააუარესა.²¹

„შინაპატიმრობა, როგორც არასრულწლოვნის სასჯელის ერთ-ერთი სახე ნოვაციაა ქართულ კანონმდებლობაში. ვფიქრობ, რომ შინაპატიმრობა თავისუფლების აღკვეთის საუკეთესო ალტერნატივაა. შინაპატიმრობა დანაშაულის ჩამდენ პირს საშუალებას აძლევს თავი აარიდოს ციხის კედლებს, შესაბამისად იმ უარყოფით გავლენებს, რომელიც დიდ ზიანსაყენებს ადამიანს. განსაკუთრებით არასრულწლოვანს, რომელიც ჯერ კიდევ ჩამოყალიბებელია, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური თვალსაზრისით. გარდა ამისა, ეჭვს არ ტოვებს მისი ეფექტურობა სასჯელის მიზნების, რესოციალიზაცი-რეაბილიტაციის, აღსრულებისას.“

თუმცა, მასაც აქვს უარყოფითი მხარე, როგორც ლიტერატურაში მიუთითებენ, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში გავრცელებული შინაპატიმრობის სახე მოიცავს საქმიანობისუფლების შესაძლებლობას, მაინც ნაკლებად სავარაუდოა არასრულწლოვნის დასაქმება.²² რადგანაც ელექტრონული სამაჯური ხილვადია ყველასათვის, სავარაუდოა დამსაქმებელმა უარი თქვას მსგავსი პირის სამსახურში აყვანაზე. „არგუმენტად მოჰყვანილია საზღვარგარეთის პრაქტიკის, მათ შორის ამერიკის

²⁰ქ. მჭედლიშვილი-ჰედრიხი, საპატიმრო სასჯელების ალტერნატივა საზღვარგარეთის ქვეყნებში, სისხლის სამართალი კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბ., 2016, გვ. 695.

²¹იქვე. შვეიცარიის სტატისტიკა საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომის გამოყენების შესახებ, გვ. 694.

²²მახარობლიძე თ, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით. არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი 2017. გვ 57

შეერთებული შტატების მაგალითები, სადაც ელექტრონულ ზედამხედველობაში მყოფ პირებს თავისუფლებდნენ სამსახურიდან, სწორედ ხილვადი სამაჯურის გამო, რომლის შემჩნევისას მომხმარებლები ვერ იდებოდნენ არა მხოლოდ მასთან ურთიერთობას, არამედ, უშუალოდ, მოცემული სამსახურის ადგილას სტუმრობასაც. ავტორის აზრით, იგივე ბედი ელის შინაპატიმრობის სუბიექტს საქართველოს შემთხვევაში. იმის გათვალისწინებით, რომ, სამუშაო ადგილების მხრივ, ქვეყანაში საკმაოდ მძიმე სიტუაციაა, არასრულწლოვნის დასაქმება ფაქტობრივად გამორიცხულია. გამოსავალს კი გვთავაზობს სახელმწიფოს მხრიდან აქტიური მოქმედებით, შექმნას განსაზღვრული პროგრამები, რომლითაც არასრულწლოვანი პირები შეძლებენ სარგებლობას, ანუ დასაქმებას.²³

„არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 73-ე მუხლით გათვალისწინებულია არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის სახით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნის თავისებურებანი. ამავე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, არასრულწლოვანს ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება დაენიშნოს, თუ მან მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული ჩაიდინა ან ის თავს არიდებს არასაპატიმრო სასჯელს ანდა მის მიმართ წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი იქნა გამოტანილი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, არასრულწლოვნის მიმართ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება შეიძლება თუ: 1) ჩადენილია მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული; 2) არასრულწლოვანი თავს არიდებს არასაპატიმრო სასჯელს, მაგალითად დანიშნული ჰქონდა საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა და უარს აცხადებს მის მოხდაზე და 3) არასრულწლოვნის მიმართ წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი იყო გამოტანილი. მაგალითად, არასრულწლოვნის მიმართ გამოტანილი იქნა გამამტყუნებელი განაჩენი.“ ნასამართლობის გაქარწყლების შემდეგ ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე დანაშაული. შესაძლებელია თუ არა არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის სახით

²³ მახარობლიძე თ., სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით. არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი 2017. გვ 57

გამოყენებული იქნას ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა? თუ ამკ-ის 73-ე მუხლის პირველ ნაწილს სიტყვა-სიტყვით განვმარტავთ, შესაძლებელია, ვინაიდან არასრულწლოვნის მიმართ წარსულში გამოტანილი იყო გამამტყუნებელი განაჩენი. ვფიქრობ, აღნიშნული განმარტება არ შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს. უკეთესი იქნება, თუკი ამკ-ის 73-ე მუხლის პირველ ნაწილში „წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი იქნა გამოტანილი“ მის ნაცვლად მითითებული იქნება „წარსულში ნასამართლევი იყო“ ან „არსებობს წარსულში დანაშაულის ჩადენის ფაქტი“. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოვა, რომ მოხსნილი ან გაქარწყლებული ნასამართლობა მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რაც არ იქნება სწორი სამართლებრივი თვალსაზრისით.

„ა.მ.კ-ს 73-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, 14-დან 16 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნისთვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა 1/3-ით მცირდება. ამასთანავე, საბოლოო სასჯელის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 10 წელს. ხოლო ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, 16-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნისთვის დანიშნული თავისუფლების აღკვეთის ვადა 1/4-ით მცირდება.“²⁴

ამასთანავე, საბოლოო სასჯელის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 12 წელს. აღნიშნული საკანონმდებლო ნორმიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანს – 18 წელს მიუღწევველ პირს არ შეიძლება დაენიშნოს 12 წელზე მეტი ვადით თავისუფლების აღკვეთა. კანონმდებლის იმპერატიული მოთხოვნაა მოსამართლემ ჯერ დანიშნოს სასჯელი არასრულწლოვნის მიმართ და შემდეგ შეამციროს. აღნიშნული ნორმა გამოიყენება ყველა არასრულწლოვნის მიმართ, რომლებმაც დანაშაული 18 წლამდე ჩაიდინეს. მაგალითად, 17 წლის არასრულწლოვანს სასამართლომ დაუნიშნა თავისუფლების აღკვეთა 6 წლის ვადით. სასამართლო ვალდებულია დანიშნული სასჯელი შეამციროს ერთი მეოთხედით – 1 წლითა და 6 თვის ვადით, ვინაიდან მას არ შესრულებია 18 წელი. ამ

²⁴ მახარობლიძე თ., სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით. არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი 2017. გვ 67

შემთხვევაში სასამართლომ საბოლოოდ უნდა დანიშნოს თავისუფლების აღკვეთა 4 წლისა და 6 თვის ვადით. მაგალითად, 15 წლის არასრულწლოვანმა ჩაიდინა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული დანაშაული, განზრახ მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა, აღნიშნული დანაშაული ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას თექვსმეტიდან ოც წლამდე, ან უვადო თავისუფლების აღკვეთას. როგორ უნდა მოიქცეს მოსამართლე ამ კონკრეტულ შემთხვევაში? აქვს თუ არა უფლება მოსამართლეს დანიშნოს სასჯელი აღნიშნული სანქციის ფარგლებში? არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 73-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თექვსმეტ წლამდე არასრულწლოვანს საბოლოოდ არ შეიძლება დაენიშნოს ათ წელზე მეტი ვადით თავისუფლების აღკვეთა. მიუხედავად იმისა, რომ ზემოაღნიშნული დანაშაულისათვის სასჯელის სახით გათვალისწინებულია 16 წლიდან თავისუფლების აღკვეთა, სასამართლოს უფლება აქვს არასრულწლოვნის მიმართ დანიშნოს თავისუფლების აღკვეთა 16 წლის ვადით, მაგრამ არ უნდა დაარღვიოს ამკ-ის 73-ე მუხლის მოთხოვნები. აღნიშნული ნორმა იმპერატიული ხასიათისაა. სასამართლოს უფლება აქვს 15 წლის არასრულწლოვანს დაუნიშნოს 16 წლით თავისუფლების აღკვეთა, შემდეგ აღნიშნული შეამციროს ერთი მესამედით – 5 წლისა და 4 თვის ვადით და საბოლოოდ დანიშნოს თავისუფლების აღკვეთა 11 წლითა და 8 თვის ვადით. ხოლო, ვინაიდან თექვსმეტ წლამდე არასრულწლოვანს არ შეიძლება დაენიშნოს 10 წელზე მეტი ვადით თავისუფლების აღკვეთა, სასამართლომ აღნიშნული სასჯელი უნდა შეამციროს 10 წლამდე, რათა არ იქნა დარღვეული ამკ-ის 73-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დადგენილი წესი.

საქართველოში არსებული ლიბერალური პოლიტიკა, განსაკუთრებით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში, ხაზს უსვამს ყველაზე მსუბუქისაშუალებისა და ალტერნატიული ზომების პრიორიტეტულობას.

არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგად საწყისებს რაც შეეხება: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 75-ე მუხლის შესაბამისად,

მოსამართლემ პირველ რიგში მისი საუკეთესო ინტერესები და მისი ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში უნდა გაითვალისწინოს.

მნიშვნელოვანი სიახლე, რაც საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაში არასრულწლოვანთა საქმეების წარმოებისას უნდა იყოს გათვალისწინებული და თანდათან დამკვიდრდეს, სწორედ ბავშვის ინდივიდუალური ანგარიშის შესწავლა და მასზე დაყრდნობით სასჯელის სახის შერჩევაა. რაც პრაქტიკაში ხშირად უგულვებელყოფილია.

კიდევ ერთი სიახლე ამკ-ს 76-ე მუხლის მიხედვით მიხედვით მოსამართლე უფლებამოსილია არასრულწლოვანს დაუნიშნოს კანონით გათვალისწინებულ ზღვარზე ნაკლები ან სხვა, უფრო მსუბუქი სასჯელი, თუ მის მიმართ წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი გამოტანილი არ ყოფილა და არსებობს შემამსუბუქებელ დადამამძიმებელ გარემოებათა ერთობლიობა, რის გამოც მიზანშეწონილია კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნა. რაც ნიშნავს, რომ ახლა მოსამართლეს შეუძლია საკუთარი შეხედულებითა და არასრულწლოვანთა ჭეშმარიტი ინტერესის გათვალისწინებით, შეარჩიოს სასჯელის ის ფორმა და ზომა, რომელიც მოზარდის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას უზრუნველყოფს. თუმცა პროფესორ მორის შალიკაშვილის შეხედულებით, ამკ-ის 76-ე მუხლის ჩანაწერი ნასამართლობის ამ რეციდივის გამო მსჯავრდებულის უარყოფით მდგომარეობაში ჩაყენების მსგავსია. თუმცა ამ შემთხვევაში კანონმდებელი საუბრობს არა ნასამართლობის მქონე პირზე, არამედ არასრულწლოვანზე, რომლის მიმართაც ოდესღაც, წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი იქნა გამოტანილი... კანონმდებელი მკაცრად განუსაზღვრავს მოსამართლეს კრიტერიუმს და არ აძლევს იმის საშუალებას, რომ თავად გადაწყვიტოს საკითხი ბრალეულობის პრინციპიდან გამომდინარე, ანუ მოზარდს ჩადენილ ქმედებაში საკუთარი ბრალეულობისა და პიროვნების მიხედვით შეურჩიოს სასჯელი.

**თავი. 2. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის
პასუხისმგებლობა**

რომანო-გერმანული იურიდიული სისტემის ქვეყნებში

ქვეყნიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს არასრულწლოვანთა სამართლებრივი რეჟიმის შემდეგი კომპონენტები:

- დასჯის სპეციალური სისტემა;

- სასჯელის მაქსიმალური ვადების ან ზომის შემცირება;

- სასჯელის დაკისრების სპეციალური წესები, რომლებიც ითვალისწინებს მის სავალდებულო შემსუბუქებას და ითვალისწინებს დამატებით გარემოებებს, მაგალითად, გონებრივი განვითარების დონეს;

- სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისგან განთავისუფლების საფუძვლები;

- გამარტივებული ფორმალური მოთხოვნები პირობით ვადამდე გათავისუფლებისთვის;

- ხანდაზმულობის შემცირებული პერიოდები;

- სასჯელისგან გათავისუფლების შესაძლებლობა სავალდებულო საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებით.

იურიდიული სისტემა არის იურიდიულად ურთიერთდამოკიდებული ერთგვაროვანი მოვლენების მთლიანობა, რომლის საშუალებითაც მთავრობა არეგულირებს და აწესრიგებს სოციალურ ურთიერთობებს, გავლენას ახდენს ადამიანებისა და მათი ასოციაციების ქცევაზე. ამ იურიდიულ სისტემას საფუძვლად უდევს ნორმატიული აქტები, რომლებიც კანონის ძირითადი წყაროა. ამავე დროს, დასავლეთ ევროპის რიგი ქვეყნების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის გამორჩეული თვისებაა ცალკეული ნორმატიული სამართლებრივი აქტების არსებობა, რომლებიც არეგულირებენ არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხებს. ამრიგად, არსებობს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის "ზრდასრული" და "არასრულწლოვანი"

ასაკი, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი არ ემთხვევა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს და არასრულწლოვნებს შეიძლება ჰქონდეთ მხოლოდ საგანმანათლებლო ან დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომები. ამასთან, თუ არასრულწლოვანთა სასამართლომ დაადგინა, რომ საგანმანათლებლო ზომების გამოყენება არ არის საკმარისი, მაშინ მოპასუხე შეიძლება გაგზავნონ რეგულარულ სასამართლოში.

იმის გამო, რომ ნებისმიერი ასაკობრივი დიაპაზონი, რომელიც განსაზღვრავს არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობად გადაქცევის მომენტს, აქვს სამართლებრივი ხასიათი და პიროვნების განვითარების ინდივიდუალური მახასიათებლები მხედველობაში არ მიიღება რიგ ქვეყნებში, მათ შორის რომანო-გერმანულ ქვეყნებში.

რომანო-გერმანული სისტემაში (პოლონეთი, საფრანგეთი, გერმანია) არსებობს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის დიფერენციაცია "გაგების პრინციპის" შესაბამისად²⁵.

2.1. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები პოლონეთში

პოლონეთის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის მე -10 მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ზოგადი ასაკი 17 წელია. 15 წლის ასაკს მიღწეული პირებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს ამ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულებისათვის.

²⁵ Капинус О.С., Додонов В.Н., Возраст уголовной ответственности в праве современных стран// Современное уголовное право в России и за рубежом: некоторые проблемы ответственности: Сборник статей. - М.: 2008 .С.7

პოლონეთის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის მე -10 მუხლის მე -2 პუნქტის თანახმად, „არასრულწლოვანი, რომელიც 15 წლის ასაკის მიღწევის შემდეგ ჩაიდინის აკრძალულ ქმედებას, რომელიც გათვალისწინებულია კანონში. შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა ამ კოდექსით გათვალისწინებული პრინციპების საფუძველზე, თუ საქმის გარემოებები, აგრეთვე დამნაშავეს განვითარების დონე, მისი პირადი მახასიათებლები, საცხოვრებელი პირობები იწვევს ასეთ საჭიროებას და განსაკუთრებით, თუ ადრე გამოყენებული საგანმანათლებლო ან მაკორექტირებელი ზომები წარუმატებელი აღმოჩნდა“²⁶.

არასრულწლოვანი, რომელმაც ჩაიდინა აკრძალული ქმედება, რომელსაც ამ დროისთვის 15 წელი შეუსრულდა, პასუხისმგებელია 9 დანაშაულისთვის, რომლებიც მიეკუთვნება მძიმე დანაშაულებების კატეგორიას, ესენია: პოლონეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტის სიცოცხლის ხელყოფა (მუხ.134); მკვლელობა (მუხლი 148); ჯანმრთელობის სერიოზული ზიანი (მუხლი 156); ხანძარი ან აფეთქება, რომელიც საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან ქონებას (მუხლი 163); წყლის ხომალდის ან თვითმფრინავის დაყადაღება (მუხლი 166); ქმედებები, რამაც გამოიწვია მიწის ან საჰაერო ტრანსპორტის კატასტროფა (მუხლი 173); გაუპატიურება (მუხლი 197); მძევლების აყვანა (მუხლი 252); ძარცვა (მუხ. 280). კანონის მე -3 პუნქტი. პოლონეთის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის 10-ე პუნქტით გათვალისწინებულია: ”მე -2 პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, დაკისრებული სასჯელი არ შეიძლება აღემატებოდეს დამნაშავე პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით გათვალისწინებული სასჯელის ზედა ზღვრის ორ მესამედს; სასამართლოს ასევე შეუძლია გამოიყენოს სასჯელის საგანგებო შემსუბუქება. ”ამრიგად, პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსმა დაადგინა გაზრდილი ასაკობრივი ზღვარი დანაშაულებზე პასუხისმგებლობის 17 წლიდან და ცხრა ზემოთ აღნიშნულ მძიმე დანაშაულზე - 15 წლიდან. კანონის მე -8 პუნქტის შესაბამისად.

²⁶ Уголовный кодекс Республики Польша СПБ,2001. С. 15.

2.2. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები საფრანგეთში

საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 122-ე მუხლით, არასრულწლოვნებზე, რომლებმაც ჩაიდინეს დანაშაულებრივად დასჯადი ქმედება, ისჯებიან სპეციალური კანონით "არასრულწლოვანთა დანაშაულის შესახებ" (1945 წლის 2 თებერვლის განკარგულება).²⁷ განკარგულების თანახმად, საფრანგეთის სისხლის სამართალი შეიცავს შემდეგ მთავარ შემლუღვებს სისხლისსამართლებრივი განაჩენების დაკისრების შესახებ:

1. სისხლისსამართლებრივი განაჩენი, არჩევითი ზომით, შეფარდებულია 13-დან 18 წლამდე ასაკის პირებზე;

2. იგი გამოიყენება მაშინ, როცა ამას მოითხოვს დამნაშავის გარემოებები და პიროვნება;

3. 13-დან 16 წლამდე პირთათვის დანიშნულის სასჯელი ექვემდებარება სავალდებულო შემსუბუქებას.²⁸

განკარგულება ადგენს სპეციალურ რეჟიმს არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისთვის და განსაზღვრავს დევნის პირობებს, კონკრეტული ასაკის მიხედვით. არასრულწლოვანს, რომელიც დანაშაულის დროს იყო 13 წლამდე ასაკის, არ შეიძლება მიუსაჯონ სასჯელი. მაგრამ კანონის მიხედვით, განკარგულების მე -16 პუნქტის თანახმად, ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს შემდეგი ზომები არასრულწლოვნის მიმართ: "მშობლების, მეურვის, მინდობილი პირის ზედამხედველობით გადაყვანა, განათლება და ტრენინგი საჯარო ან კერძო დაწესებულებაში განთავსება; სამედიცინო დაწესებულებაში მოთავსება - პედაგოგიური დაწესებულება, იმის გამო, რომ მოზარდების ფსიქიკური „მომწიფების“

²⁷ Уголовный кодекс Франции / под науч. ред. Л. В. Головки, Н. Е. Крыловой; пер. Н. Е. Крыловой. СПб., 2002

²⁸ Артеменко Н.В., Особенности ответственности и наказания несовершеннолетних в уголовном праве Франции; Учёные записки ДЮИ, Ростов-на-Дону, 2008, т.19. С. 24-35.

რეალური დონე შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის პრინციპი ყველაზე ხშირად გამოიყენება „გაგების პრინციპთან“ ერთად. კანონმდებელი ადგენს ორ ასაკობრივ ზღვარს: ქვედა (აბსოლუტური უპასუხისმგებლობა) და ზედა (აბსოლუტური პასუხისმგებლობა). ამ შემთხვევაში, არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობის საკითხს სასამართლო წყვეტს კონკრეტული პიროვნების გონებრივი სიმწიფის რეალური დონის მიხედვით.²⁹

ბევრ უცხო ქვეყანაში, სასჯელის სისტემასთან ერთად, არსებობს ე.წ. უსაფრთხოების ზომების სისტემა, რომლებიც თავისი ბუნებით არ წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის განხორციელების ფორმას, აქვს საკუთარი საფუძვლები და მიზნები და იწვევს კონკრეტულ სამართლებრივ შედეგებს. უსაფრთხოების ზომები გამოიყენება ძირითადად არასრულწლოვნებზე, რომლებმაც ჩაიდინეს დანაშაულებრივი სასჯელი. არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით უსაფრთხოების ზომების რეგულირების ფრანგული გამოცდილება საინტერესოა.

ამასთან, საფრანგეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი იყენებს უსაფრთხოების ზომების კონცეფციას. ასე რომ, იგი ითვალისწინებს უსაფრთხოების ზომების პროფილაქტიკური გამოყენების შესაძლებლობას სასამართლო კონტროლის სახით ან შინაპატიმრობას ელექტრონული კონტროლით, სანამ პირი დამნაშავედ გამოცხადდება სასამართლოს განაჩენით.³⁰

საფრანგეთის სისხლის სამართლის კანონის თანახმად, სასამართლო დაცვის რეჟიმი არის იძულებითი აღზრდის ღონისძიება, რომელიც არ არის სასჯელი. სასამართლო ადგენს დანესებულებებს, რომლებიც ახორციელებენ კონტროლს არასრულწლოვნებზე. ეს მოიცავს, მაგალითად, ბავშვთა დახმარების სერვისს.

²⁹ Капинус О.С., Додонов В.Н., Возраст уголовной ответственности в праве современных стран// Современное уголовное право в России и за рубежом: некоторые проблемы ответственности: Сб. ст.М.,2008.С.10.

³⁰ Pradel J. Droit penal general. Paris, 2000.

სასამართლო, სახელმწიფო, საგანმანათლებლო სამსახური. საჭიროების შემთხვევაში, ამ ინსტიტუტებს შეუძლიათ მიმართონ სასამართლოს, კანონში ჩამოთვლილი ზომების გამოყენების შესახებ.³¹ განკარგულება (სახელმწიფო ან კერძო პროფესიული მომზადების დაწესებულებაში განთავსება, საგანმანათლებლო კორექტირების დაწესებულებაში განთავსება). სასამართლო დაცვის რეჟიმი ეხმარება სასამართლოს, სასამართლო სისტემაში შექმნილი ინსტიტუტების მეშვეობით, გააკონტროლოს მოზარდის ქცევა.

საგანმანათლებლო სანქციები, როგორც უსაფრთხოების ზომების სახეობა, წარმოადგენს "სახელმწიფოს რეაგირებას" არასრულწლოვნის უკანონო ქმედებებზე, როდესაც საგანმანათლებლო ზომები არასაკმარისია და სასჯელის დაწესება იქნება ძალიან მკაცრი სანქცია, განსაკუთრებით 13 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნებისთვის.

საგანმანათლებლო სანქციები, პროფილაქტიკური მიზნის გარდა, მოიცავს არასრულწლოვნის რეაბილიტაციის მიზანს. შესწორების მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ დამნაშავეზე ზემოქმედებით და ამით მისი იურიდიული ცნობიერების შეცვლით. საფრანგეთის სისხლის სამართლის კანონის თანახმად, შესწორება არის დასჯის მიზანი, რაც ნიშნავს, რომ იგი დამოკიდებულია არა პიროვნების საშიშ მდგომარეობაზე, არამედ პირის ბრალეულობაზე. ამრიგად, საგანმანათლებლო სანქციების ხასიათი სადავოა, ისინი უსაფრთხოების ზომებს ეხება, მაგრამ სასჯელის მსგავსი თვისებები აქვთ.

განკარგულებაში ასევე მოცემულია საგანმანათლებლო სანქციების სია და მოიცავს შემდეგ ტიპებს: არასრულწლოვნის კუთვნილი საგნის კონფისკაცია და ქმედების ჩადენა ან მისი ჩადენის შედეგად მიღებული; სასამართლოს მიერ დანიშნულ ქმედებაში ჩადენის ერთ ან რამდენიმე ადგილზე აკრძალვა, გარდა იმ ადგილებისა, სადაც არასრულწლოვანი მუდმივად ცხოვრობს; აკრძალვა ერთ წლამდე ვადით, სასამართლოს მიერ დასახელებული ქმედების დაზარალებულებთან შეხვედრაზე, ან მათ სახლში

³¹ Крылова Н. Е. Уголовное право Франции. М., 2017.

მიღებაზე, ან მათთან რაიმე სახის ურთიერთობის დამყარება; დახმარების ან კომპენსაციის ზომები მსხვერპლთან მიმართებაში ან ნებისმიერი კოლექტივის ინტერესებიდან გამომდინარე, თუ ამავე დროს დაზარალებული მხარე თანხმობას იტყვის ამ ღონისძიების გამოყენებასთან დაკავშირებით;"მოქალაქეობის ტესტის" ჩაბარების ვალდებულება; ოფიციალური გაფრთხილება; ინტერნეტის სკოლაში განთავსება ერთი სასწავლო წლის განმავლობაში შაბათ-კვირას და შვებულებაში ოჯახის მონახულების ნებართვით; გზებზე მოძრაობის აკრძალვა 23:00 საათიდან 06:00 საათამდე. რომელიც სამ თვეში ერთხელ გადაიხედება ხელახლა.

საგანმანათლებლო სანქციების ზოგიერთი სახეობა საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსით დადგენილი სასჯელის ტიპების მსგავსია. მაგალითად, საგანმანათლებლო სანქცია არასრულწლოვანის საკუთრებაში არსებული ნივთის ჩამორთმევის ან ქმედების ჩადენისთვის ან მისი ჩადენის შედეგად მიღებული შედეგის სახით, ასევე გვხვდება სასჯელთა სისტემაში. საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, ამ ტიპის გამასწორებელი სასჯელი შეიძლება დაეკისროს დამატებით (მუხლები 131-6). ამასთან, საფრანგეთის სისხლის სამართლის კანონის თანახმად, ჩამორთმევა შეიძლება დაწესდეს არა მხოლოდ დამატებით სასჯელად, არამედ როგორც სასჯელის ძირითადი სახე. 131-14 მუხლი ადგენს, რომ მე -5 კლასის ნებისმიერი დარღვევა შეიძლება დაისაჯოს შემდეგი ფორმით: "იმ ნივთის ჩამორთმევა, რომელიც ემსახურებოდა ან იყო გამიზნული დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენისთვის, ან ნივთის, რომელიც მიღებულია დანაშაულებრივი ქმედებიდან"³². ამრიგად, საგნის ჩამორთმევა შეიძლება დაწესდეს, როგორც საგანმანათლებლო სანქცია, სასჯელის ძირითადი ან დამატებითი სახე, და ყველა შემთხვევაში მიზნად ისახავს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩამდენი პირისათვის გარკვეული ნივთის ჩამორთმევას.

³² Оловенцова С. Ю. Уголовная ответственность несовершеннолетних в странах континентальной системы права // Закон и право. 2015. № 8.

სასამართლოს მიერ დანიშნული ქმედების ჩადენის ერთ ან რამდენიმე ადგილას გამოჩენის აკრძალვას ასევე აქვს მსგავსი ტიპის სასჯელი - ბინადრობის აკრძალვა. ამ ტიპის სასჯელი ითვალისწინებს სასამართლოს მიერ დადგენილ გარკვეულ ადგილებში აკრძალვას (მუხლები 131-31). დასჯის შემთხვევაში, სასამართლოს მიერ განისაზღვრება ის ადგილები, რომელთა მონახულება შეუძლებელია, ხოლო საგანმანათლებლო სანქციასთან დაკავშირებით ეს უკვე განისაზღვრება განკარგულებით („იმ ადგილას, სადაც ჩაიღინა ქმედება, გარდა საცხოვრებლისა“). ამ სანქციებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება მდგომარეობს დანიშვნის პერიოდში: თუ ეს არის არასრულწლოვნის საგანმანათლებლო სანქცია, მაშინ სანქციის ხანგრძლივობა არის არა უმეტეს ერთი წლისა. დასჯის შემთხვევაში, ბინადრობის აკრძალვა არ შეიძლება აღემატებოდეს ათ წელს დანაშაულისათვის და ხუთი წლის განმავლობაში დანაშაულისთვის.

"მოქალაქეობის ტესტის" ჩაბარების ვალდებულების ფორმით საგანმანათლებლო სანქცია შეიძლება დაეკისროს 10-დან 18 წლამდე არასრულწლოვნებს. განკარგულებაში ამ სანქციის დათვქსირება ამართლებს იმით, რომ ზოგჯერ მოზარდების უკანონო ქცევა ხდება კანონით დადგენილი წესების არცოდნის გამო. ამ სანქციის გამოყენების მიზანია მოზარდის შემდგომი სოციალური ინტეგრაცია და განუმარტოს მას კანონით გათვალისწინებული მოქალაქის პასუხისმგებლობა. სანქციის ხანგრძლივობას ადგენს სასამართლო, მაგრამ არ შეიძლება აღემატებოდეს ერთ თვეს, ხოლო ტრენინგის ყოველდღიური ხანგრძლივობა არა უმეტეს ექვსი საათისა. თინეიჯერები ერთობლივად სწავლობენ 6-8 არასრულწლოვანთა ჯგუფებში, ყველა კლასი ადაპტირებულია მსმენელთა ასაკსა და პიროვნებაზე. მაგრამ ეს საგანმანათლებლო სანქციას არ უნდა აგვერიოს საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის "მოქალაქეობის გამოცდა", რომელიც სახელით იდენტიურია.

კოდექსის თანახმად, თუ დანაშაული თავისუფლების აღკვეთით ისჯება, მაშინ სასამართლოს უფლება აქვს დააკისროს მსჯავრდებულს ნაცვლად, გაიაროს "მოქალაქეობის ტესტი". თითოეული სტაჟირების ხანგრძლივობა და შინაარსი

განისაზღვრება საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭოს განკარგულებით. ამ სასჯელის მიზანი არის „მსჯავრდებულს შეახსენოს ტოლერანტობისა და ადამიანის ღირსების პატივისცემის რესპუბლიკური ღირებულებები, რომელსაც ემყარება საზოგადოება“ (მუხ. 131-5-1). ამ სასჯელის დადება არ შეიძლება მოპასუხის თანხმობის გარეშე ან სხდომაზე მისი არყოფნის გარეშე.³³ "სტაჟირების" ხარჯები არ შეიძლება აღემატებოდეს ჯარიმების ხარჯებს მე -3 კლასის დარღვევებისთვის, ხოლო სასამართლო განსაზღვრავს, თუ რამდენი უნდა შესრულდეს იგი მსჯავრდებულის ხარჯზე. ამრიგად, "მოქალაქეობის ტესტის", როგორც საგანმანათლებლო სანქციისგან განსხვავებით, სასჯელი დანესებულია სისხლის სამართლით გათვალისწინებული თავისუფლების აღკვეთის ნაცვლად; საჭიროა პირის თანხმობა ამ სანქციის გამოყენების შესახებ; ხარჯები ნაწილობრივ იხდის თავად მსჯავრდებულის სახსრებიდან.

არასრულწლოვანთა ტრიბუნალმა, თავისი დასაბუთებული გადაწყვეტილებით, შეიძლება ერთდროულად დაანესოს ორი ან მეტი საგანმანათლებლო სანქცია. ზემოაღნიშნული სანქციების დანიშვნისას სასამართლომ უნდა გამოიძიოს მოზარდის პიროვნება, გაარკვიოს მისი სოციალური და ოჯახური მდგომარეობა. ამ მიზნით, არასრულწლოვანთა ტრიბუნალს აქვს უფლება დაავალოს არასრულწლოვნის სამედიცინო და ფსიქოლოგიური გამოკვლევა, სხვადასხვა გამოკითხვის ჩატარება.³⁴

თუ არასრულწლოვანი არ ასრულებს მისთვის დაკისრებულ საგანმანათლებლო სანქციებს, არასრულწლოვანთა ტრიბუნალმა შეიძლება გადაწყვიტოს გამოიყენოს სპეციალური საგანმანათლებლო ზომები, რომლებიც მითითებულია კანონში. ამ შემთხვევაში მოზარდებზე შეიძლება გამოყენებულ იქნას შემდეგი ზომები: არასრულწლოვნის მოთავსება მშობლის, მეურვის, პირის მეთვალყურეობის ქვეშ, ან მისი ნდობის ღირსი ადამიანი; მოთავსება საჯარო ან კერძო საგანმანათლებლო

³³ Pradel J. Droit penal general. Paris, 2000.

³⁴ Levasseur G., Chavanne A., Montreuil J. Droit penal et procedure penale. Paris, 1994.

დანესებულებაში, ან პროფესიული სწავლება; სამედიცინო ან პედაგოგიურ დანესებულებაში დანიშვნა. მოზარდისთვის მინიჭებული ზომების შესრულებას აკონტროლებს ბავშვთა დახმარების სამსახური ან სასამართლოს მიერ უფლებამოსილი სხვა ორგანო.

არასრულწლოვნების მიმართ გამოყენებული საგანმანათლებლო სანქციების ჩამონათვალი ადგენს გარკვეულ შემზღვევებს არასრულწლოვნის ცხოვრებაში (შეუძლებელია გარკვეული ადგილების მონახულება ან მეგობრებთან ურთიერთობა, თუ ისინი ერთდროულად არიან სისხლის სამართლის დანაშაულის თანამონაწილეები) და აკისრებს მას კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ვალდებულებებს. ("მოქალაქეობის ტესტის ჩაბარება"), რაც უდავოდ ასტიმულირებს მოზარდს კანონიერ ქცევას მომავალში.

1. ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსი (შემდგომში ჰოლანდიის სისხლის სამართლის კოდექსი), საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსისა და გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსისგან განსხვავებით, შეიცავს სპეციალურ VIIIA ნაწილს, რომელიც არეგულირებს არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობას. ამავე დროს, კანონის თანახმად, კოდექსის 77f პუნქტი, დამნაშავის პიროვნების და დანაშაულის გარემოების გათვალისწინებით, მოსამართლეს შეუძლია გამოიყენოს სისხლის სამართლის კოდექსის განსაზღვრული პუნქტის ნორმები 18-დან 21 წლამდე პირებზე

2. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემცირებული ასაკი დიფერენცირებულია შემდეგი ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით: 12-16 წლის და 16-18 წლის. მაგალითად, კანონის თანახმად, ამ კოდექსის 77 პუნქტის თანახმად, დანაშაულის ჩადენისას 16 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნების თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება გაგრძელდეს მინიმუმ ერთი დღით და მაქსიმუმ ოცდაათხი თვის განმავლობაში. არასრულწლოვანთა ჯარიმა უნდა იყოს მინიმუმ ხუთი გილდენი, მაგრამ არაუმეტეს ხუთი ათასი გილდენისა (ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსის 771-ე მუხლის 1-ლი

ნაწილი), ხოლო მოზრდილებისთვის ჯარიმა მაქსიმუმ 1 მილიონი გილდენია (ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსის 23-ე მუხლი).

2.3. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები გერმანიაში

გერმანიაში საუკუნეზე მეტია, რაც სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის სტრუქტურაში არსებობს დამოუკიდებელი განყოფილება - არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალი. 1922 წელს გამოქვეყნდა კანონი არასრულწლოვანთა სოციალური კეთილდღეობის შესახებ (Jugendwohlfahrtsgesetz), 1923 წელს - კანონი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ (Jugendgerichtsgesetz), რომელიც ეძღვნება არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხების რეგულირებას, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პროცედურის თავისებურებებს, არასრულწლოვანთა სასამართლოების ფუნქციონირებას.

გერმანიაში მიიღეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონი, რომლის მთავარი მიზანი არის არა არასრულწლოვნების დაშინება, არამედ მათი ხელახალი განათლება. მოზარდებზე არ ხდება სისხლისსამართლებრივი დევნა, თუ მათ ჩაიდინეს ქმედებები, რომლებიც აღწერილი არ არის სისხლის სამართლის კოდექსში.³⁵

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის დანაშაულები გერმანიაში კლასიფიცირდება იმავე სისხლის სამართლის (StGB) საფუძველზე, როგორც მოზრდილთა სისხლის სამართლის დანაშაულები, მაგრამ მათ აქვთ მთელი რიგი სპეციფიკური მახასიათებლები :³⁶

1. არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის სამართალში (იუვენდსტრაფრეხტი) არ არის ჩამოთვლილი სისხლის სამართლის დანაშაულები, მაგრამ სანქციები და მათი

³⁵ Капинус О.С., Додонов В.Н., Возраст уголовной ответственности в праве современных стран// Современное уголовное право в России и за рубежом: некоторые проблемы ответственности: Сборник статей. - М.: 2008 .С.7

³⁶ Blau G. Erziehungsgedanke und "Tatadaquanz" im Jugendstrafrecht // Schaffstein F., Mische O. (Hrsg.). Weg und Aufgabe des Jugendstrafrechts. Darmstadt, 1968. - S. 481489.

განხორციელების პრინციპები არასრულწლოვნებისთვის და ვრცელდება გერმანიაში 14 – დან 21 წლამდე ასაკის ბავშვებსა და მოზარდებზე, რომლებმაც ჩაიდინეს სისხლის სამართლის დანაშაული.

2.გერმანიაში 14 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნები განიხილება როგორც არა-იურისდიქციული, მაგრამ სასამართლოს მეურვეობის ორგანომ შეიძლება მიიღოს ზომები, რომლებიც ხელს შეუშლის არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის დანაშაულის განმეორებას მომავალში.

3.სისხლისსამართლებრივი სასჯელის განსაზღვრისათვის გადამწყვეტია ასაკობრივი ზღვრები, რომლებიც განსაზღვრულია გერმანიის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ კანონით (Jugendgerichtsgesetz).

4.Jugendgerichtsgesetz- ის თანახმად, არასრულწლოვნებად ითვლებიან 14-დან 18 წლამდე ასაკის ბავშვები და 18-დან 21 წლამდე მოზარდები.

5.არასრულწლოვანთა ჯარიმები უფრო მსუბუქია, ვიდრე მოზრდილებისთვის, ასევე გათვალისწინებულია საგანმანათლებლო ხასიათის ზომები.

6.არასრულწლოვნებზე შეიძლება დაწესდეს სისხლისსამართლებრივი ჯარიმები როგორც არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის (Jugendstrafrecht), ასევე მოზრდილთა სისხლის სამართლის (STGB) საფუძველზე .

აქ გადამწყვეტი ფაქტორია არასრულწლოვნის პიროვნების ინდივიდუალური განვითარების ხარისხი. იმ შემთხვევაში, თუ მოზარდი ზრდასრულ ასაკში არის განვითარებული, სისხლისსამართლებრივი ჯარიმა განისაზღვრება StGB– ის საფუძველზე, Jugendstrafrecht ვრცელდება მხოლოდ მოზარდებში, განვითარების შეფერხებით .

როგორც წესი, ასეთ შემთხვევებში, არასრულწლოვანთა საქმეთა ოფისის (Jugendamt) წარმომადგენლები სასამართლოს აძლევს შეფასებას ბრალდებულის

პიროვნების შესახებ და რეკომენდაციას უწევს Jugendgerichtsgesetz ან StGB- ს გამოყენებას მასზე.

7.თუ არასრულწლოვანი, რომელმაც ჩაიდინა სისხლის სამართლის დანაშაული, არის ჯარისკაცი, მასზე ვრცელდება სპეციალური წესები.³⁷

არასრულწლოვნებისთვის სისხლისსამართლებრივი სასჯელის დანიშვნისას:

- a. გამოიყენება საგანმანათლებლო მიზნების წესები,
- b. მთავარი სასამართლო სხდომა გაიმართება დახურულ კარს მიღმა,
- c. სასამართლო სხდომა შეიძლება განიხილოს ხალხის შემთვასებელთა სასამართლომ ან პროფესიონალ მოსამართლეთა კოლეგიამ.

სასჯელის სახეებია:³⁸

1. საგანმანათლებლო ზომები

საგანმანათლებლო ზომები სასჯელის ყველაზე მსუბუქი სახეობაა და მოიცავს, მაგალითად, ანტირეგიულ ტრენინგში მონაწილეობას.

2. დისციპლინური ქმედება

• დისციპლინური სახდელი არის პატიმრობის აღკვეთის საშუალება და მიზნად ისახავს დაეხმაროს არასრულწლოვანს, შეიტყოს დანაშაულის შესახებ.

• დისციპლინური სახდელის მეთოდები შეიძლება იყოს დაზიანებული ნივთების შეკეთება, დაზარალებულის პირადი ბოდიში, ჯარიმა და სოციალური სამუშაოს

³⁷ Bundesarbeitsgemeinschaft für ambulante MaBnahmen nach dem Jugendrecht in der DVJJ (Hrsg.). Ambulante MaBnahmen und sozialpädagogische Jugendhilfeangebote für junge Straffällige. Bonn, 1992.

³⁸ Schmiffstein F. Behandlung der Heranwachsenden im künftigen Strafrecht // Schaffstein F. Mische O. (Hrsg.). Weg und Aufgabe des Jugendstrafrechts. Darmstadt, 1968. - S. 130-155

შესრულება. მაგალითად, სასამართლომ შეიძლება დააკისროს სოციალური საათები არასრულწლოვან დამნაშავეებს მალაზიის ქურდობის ან სხეულის მსუბუქი დაზიანების გამო.

- სოციალური სამუშაოს შესრულებაზე უარის თქმის, აგრეთვე მძიმე სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, შესაძლებელია არასრულწლოვნის დაპატიმრება.

3. პატიმრობის ხანგრძლივობა

პატიმრობა სასჯელის უმკაცრესი ფორმაა და არასრულწლოვნებზე ვრცელდება, როგორც უკიდურესი საშუალება, თუ ამას მოითხოვს საზოგადოების დაცვის ინტერესები (მაგალითად, კრიმინალის მავნე მიდრეკილების შემთხვევაში).

ბავშვის დაკავება შეიძლება 6 თვიდან 5 წლამდე ვადით, მოზარდი 10 წლამდე.³⁹

ზოგადი წესის გამონაკლისი არის მკვლელობა და დანაშაულის განსაკუთრებული სიმძიმის დადგენა - ამ შემთხვევაში, არასრულწლოვნის პატიმრობა შეიძლება 15 წლამდე იყოს.

დაკავების ხანგრძლივობა განისაზღვრება ინდივიდუალურად და დამოკიდებულია როგორც საგანმანათლებლო ზომების მიღების აუცილებლობაზე, ისე დამნაშავის პიროვნებაზე.

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის პრინციპები:

- ითვალისწინებს დამნაშავის პიროვნულობას და სოციალურ განვითარებას.
- ახორციელებს საგანმანათლებლო მიზნებს.

³⁹ Dunkel F. Les orientations actuelles de politique criminelle // Juenes delinquantes et jeunes en danger en milieu ouvert: Utopie ou realite? Toulouse, 1994. - S. 41-78.

სისხლის სამართლის საერთო პროცედურა და მისი შესრულება ამ პრინციპს შეესაბამება. სასჯელი ზოგადად ემყარება დანაშაულის მოტივების გაგებას, დანაშაულის ჩადენის დროს არასრულწლოვნის პიროვნების განვითარების გათვალისწინებით.

ზრდასრულთა სისხლისსამართლებრივი სასჯელი შეიძლება დაეკისროს იუვენდსტრაფრეხტს, თუ მას არ აქვს ხანდაზმულობის ვადა (მაგალითად, მკვლელობა) და იგი ჩადენილ იქნა, როგორც არასრულწლოვანი .

არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობა გერმანიაში გათვალისწინებულია გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსითა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონით. გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილია არასრულწლოვანთა ქმედებები, რისთვისაც ისინი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიეცემიან. ქმედებები, რომლებიც არ არის აღწერილი სისხლის სამართლის კოდექსში, არ ექვემდებარება დასჯას. გადაწყვეტილება სასჯელის დაწესების ან ახალგაზრდა დამნაშავეს დაუსჯელად დატოვების შესახებ მიიღება სასამართლო პროცესის განმავლობაში.

გერმანიის სისხლის სამართლის კანონის თანახმად, არასრულწლოვანი დამნაშავეისთვის სასჯელის დაკისრებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არა იმდენად ქმედება, არამედ ახალგაზრდა ადამიანის პიროვნება. ასე რომ, მაგალითად, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადამიანის საღი აზრი, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაულებრივი ქმედება, ე.ი. მის მიერ ინფორმირებულობა, მისი განვითარების გამო, მისი ქმედების უკანონობა და ის ფაქტი, რომ მისი ჩადენისთვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს.⁴⁰

ეს კრიტერიუმები გავლენას ახდენს სასამართლო პროცესის მსვლელობაზე, სასჯელის დაწესებაზე და მის შესრულებაზე. 14 წლამდე ასაკის ბავშვებზე პასუხისმგებლობაში მიცემა არ შეიძლება. ანუ, თუ მოზარდი, რომელსაც არ მიუღწევია 14 წლის ასაკს, ჩაიდინა

⁴⁰ Emig O. Brauchen wir eine spezielle Jugendgerichtshilfe? // DVJJ 1997. - Nr. 3. - S. 237-239.

ქურდობა, მაშინ მას არ შეუძლია სისხლისსამართლებრივი დევნა იმის გამო, რომ ის არ არის 14 წლის. თუ მოზარდის ასაკი 14-დან 18 წლამდეა და მოზარდმა, მიხვდა, რომ ჩაიღინა ქმედება, რომელიც არღვევს კანონს და ამის გამო შეიძლება მისი სისხლისსამართლებრივი დევნა, მაშინ მას სისხლისსამართლებრივი სასჯელი შეეფარდება.

18-დან 20 წლამდე ახალგაზრდები სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცემიან მოზრდილებთან თანაბრად. ასაკის გამო მათთვის ზომიერი ჯარიმა არ არის დაწესებული. მაგრამ ამ წესს ასევე აქვს გამონაკლისი - ამგვარი დამნაშავეების ნაწილობრივ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დამტკიცდება, რომ დანაშაულის ჩადენის დროს მათი გონებრივი და მორალური განვითარება ან დანაშაულის პირობები და მოტივები შეესაბამება არასრულწლოვნის განვითარებას. ყველაზე ხშირად, ასაკთან დაკავშირებული ფსიქიკური განვითარების შეუსაბამობა ხდება თვრამეტი წლის ასაკში, ანუ მათი მოქმედებები და ქცევა ხშირად შეესაბამება არასრულწლოვნის განვითარებას. ამ სქემის მიხედვით ცხრამეტი წლის ასაკის მოზიდვისთვის საჭიროა სპეციალური დასაბუთება.⁴¹

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონის მე -5 პუნქტის 1 და 2 პარაგრაფების შესაბამისად, გერმანიაში დაწესებულია შემდეგი სანქციები: საგანმანათლებლო ზომები, მაკორექტირებელი ზომები და სასჯელი არასრულწლოვნებისთვის. უნდა აღინიშნოს, რომ დამნაშავე პირის მიმართ უფრო ხშირად გამოიყენება საგანმანათლებლო ზომები, თუ ეს შესაძლებელია უკანონო ქმედების ხასიათიდან და დანაშაულის ჩამდენი პირის პიროვნებიდან გამომდინარე.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ გერმანიის კანონი, § 10, შეიცავს ჩამონათვალს, რომლებიც საგანმანათლებლო ზომებს წარმოადგენს და მიზნად ისახავს პიროვნული მნიშვნელოვანი თვისებების ჩამოყალიბებას, რაც შეიძლება სასარგებლო

⁴¹ Ostendorf H. Einführung in die Expertenkonferenz "Reform des JGG" // DVJJ. 1998. -Nr. 2. - S. 113-115.

იყოს შემდგომ ცხოვრებაში, როგორც ყველაზე ახალგაზრდა ადამიანისთვის, ასევე საზოგადოებისთვის. ასეთ ზომებში შედის: არასრულწლოვანი დამნაშავეის მონაწილეობა სოციალურ ჯგუფში მუშაობა, სოციალური ტრენინგის პროცესში, მისი პასუხისმგებლობის გრძნობის განვითარების მიზნით, კონფლიქტების მშვიდობიანი და დამოუკიდებლად გადაჭრის უნარი; საგზაო მოძრაობის წესების გაკვეთილებში მონაწილეობა, საგზაო შემთხვევებისა და საშიში სიტუაციების თავიდან ასაცილებლად; სამუშაო საათების გარეშე სამუშაო ინტერესის გამოხატვის მიზნით და ა.შ. ინსტრუქციების შესრულებაზე კონტროლი ენიჭება ახალგაზრდობის სასამართლოს დახმარების სამსახურს.

არასრულწლოვანთა გამასწორებელი ზომები უფრო მკაცრია, ვიდრე საგანმანათლებლო და, თავის მხრივ, დაყოფილია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონის მე -13 პუნქტის შესაბამისად, პროფილაქტიკური, მოვალეობების დაკისრებისა და დაპატიმრების სახით სასჯელის სახით. საჯარიმო სანქციის გამოყენება დამოუკიდებელია ბრალდების სიმძიმეზე, ქმედების შედეგებზე დაზარალებულისთვის და საზოგადოებისთვის. ეს ღონისძიება მიზნად ისახავს გარედან ჩადენილ პირს აჩვენოს მისი ქმედება და თავიდან აიცილოს მისი უკანონო საქმიანობის შემდგომი შესაძლებლობა. არასრულწლოვანთა სასამართლომ შეიძლება დანიშნოს შემდეგი:

- მისი შეძლებისდაგვარად აანაზღაუროს მისი არასწორი საქციელით მიყენებული ზიანი;
- პირადად ბოდიშს უხდის მსხვერპლს;
- შეიმუშაოს სამუშაო საათები;
- საქველმოქმედო დაწესებულების მისამართით გადაიხადოს გარკვეული თანხა.

არასრულწლოვნის სასჯელი არის თავისუფლების აღკვეთა და არასრულწლოვანთა აღმზრდელით დაწესებულებაში მოთავსება (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონის მე -17 პუნქტი 1). სასჯელის ეს ზომა არასრულწლოვნებზე ვრცელდება განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როდესაც სხვა სასჯელის ზომა არ შეესაბამება მოქმედებას და არ შეუძლია სათანადოდ აჩვენოს დამნაშავე პირს მისი ჩადენილი დანაშაულის ჩადენა.⁴²

არასრულწლოვანთა დაპატიმრების ორი ტიპი არსებობს: ხანმოკლე დაპატიმრება - 2-დან 4 დღემდე ვადით და გრძელვადიანი დაპატიმრება - 1-დან 4 კვირის ვადით. მინიმალური სასჯელი არასრულწლოვნებისთვის არის 6 თვე. მაქსიმალური სასჯელი 5 წელია. გამონაკლის შემთხვევებში - 10 წელი. ეს ვადა შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კანონის შესაბამისად, ამ დანაშაულის ჩადენისთვის მოზარდებს მიენიჭებათ თავისუფლების აღკვეთა 10 წელზე მეტი ვადით.

თუ არასრულწლოვანს ერთ წლამდე მიუსაჯეს ვადა, ეს სასჯელი შეიძლება იყოს პირობითი, იმ პირობით, რომ ნასამართლობის ფაქტი მისთვის გამაფრთხილებელი იქნება. ამ შემთხვევაში, მართლმსაჯულება დამნაშავე პირისგან ელის, რომ იგი მომავალში არ ჩაიდენს დანაშაულს. ორ წლამდე მსჯავრდების შემთხვევაში, სასჯელი შეიძლება პირობითიც იყოს, მაგრამ პირობითი ვადის განმავლობაში, სასამართლომ შეიძლება დამნაშავე პირს დააკისროს სავალდებულო ვალდებულებები. განაჩენის გამოტანისას სასამართლო ითვალისწინებს ახალგაზრდა კაცის ნებაყოფლობით დაპირებებსა და ვალდებულებებს. პირობითი მსჯავრის პირობით მსჯავრდებულ არასრულწლოვანს ექვემდებარება პირობით მსჯავრდებულის დახმარება. პირობით მსჯავრდებულმა პირმა უნდა შეასრულოს პირობით მსჯავრთან დაკავშირებით მისთვის დაწესებული ყველა ვალდებულება. თუ პირობითი პერიოდის განმავლობაში ვალდებულებები შესრულდა სათანადო წესით, მაშინ პირობითი ვადის გასვლის შემდეგ

⁴² Unterkommission I: Entkriminalisierung / DVJJ (Hrsg.). Jugend im sozialen Rechtsstaat. -Bonn, 1996. S. 213-229.

დამნაშავე თავისუფლდება სასჯელისგან. ვალდებულებების შეუსრულებლობის შემთხვევაში პირობითი ვადა შეიძლება გაუქმდეს და დადგენილ იქნას დადგენილება არასრულწლოვნისთვის სასამართლოს განაჩენით დაკისრებული სასჯელის აღსრულების შესახებ. კანონმდებლობა ითვალისწინებს არასრულწლოვნის პირობითი დასჯის შესაძლებლობას სოციალური იზოლაციის მანერე ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად და პატიმრობიდან გათავისუფლების შემდეგ ახალგაზრდის სოციალურ გარემოში დაბრუნების პირობების გაუმჯობესების მიზნით.

2.4. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები ჰოლანდიაში

ჰოლანდიის სისხლის სამართალი, ისევე როგორც საფრანგეთის კანონი, შეიცავს ნორმას, რომლის თანახმად, დანაშაულის სიმძიმისა და დამნაშავის პიროვნების გათვალისწინებით, ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსის სხვა ნაწილების ნორმები, რომლებიც ითვალისწინებს სასჯელს მოზარდ სამართალდამრღვევთა მიმართ გამოიყენება არასრულწლოვნების მიმართ (მუხლი 77 ბ).⁴³ ჰოლანდიის სისხლის სამართალი განსაზღვრავს დანაშაულებსა და დანაშაულებებს, რომელთათვისაც შეიძლება დაწესდეს ძირითადი და დამატებითი სასჯელები. სასჯელის სისტემა, ალტერნატიული სანქციები, აგრეთვე არასრულწლოვანთა მიმართ ზემოქმედების სპეციალური ზომები კონცენტრირებულია კანონში. სისხლის სამართლის კოდექსის 77-ე მუხლის თანახმად, შემდეგი სასჯელის დადება შეიძლება:

ა) დანაშაულისათვის: არასრულწლოვნის თავისუფლების აღკვეთა ან ჯარიმა;

ბ) არასათანადო საქციელისთვის: ჯარიმა. შემდეგი სასჯელის ნაცვლად შეიძლება დაწესდეს ერთი ან რამდენიმე შემდეგი ალტერნატიული სანქცია: საზოგადოებრივი სამსახური, დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების კომპენსაცია.

⁴³ Уголовный кодекс Голландии [Текст] / науч. ред. Б.В. Волженкин ; пер. с англ. И.В. Мирновой. – 2-е изд. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.

სასწავლო პროგრამაზე დასწრება. დამატებითი სასჯელებია: მართვის მოწმობის ჩამორთმევა და გაუქმება. ამ მუხლის მე-4 ნაწილი მოიცავს შემდეგ ზომებს: ახალგაზრდობის დანესებულებაში თავისუფლების აღკვეთა, კონფისკაცია, უკანონოდ მიღებული შემოსავლის ჩამორთმევა და ზიანის ანაზღაურება. კანონის თანახმად, ჰოლანდიის სისხლის სამართლის კოდექსის 77 გ, ჯარიმები, ალტერნატიული სანქციები და ამ პუნქტით გათვალისწინებული ზომები უნდა დაეკისროს მოზარდებს კონკრეტული დანაშაულისთვის დადგენილი ჯარიმების ნაცვლად. როგორც ვხედავთ, ნიდერლანდებში ჯარიმებს ანაცვლებს არასრულწლოვანთა სასჯელთა სისტემა, რომელიც ითვალისწინებს მათ ასაკს. მოზრდილებისთვის ცალკეული სასჯელები არ ვრცელდება მოზარდებზე, ან ამ კატეგორიის დამნაშავეებს უფრო მცირე ზომის სასჯელები აქვთ, ვიდრე მოზრდილთათვის, ან გათვალისწინებულია სპეციალური, უფრო მსუბუქი ტიპის სასჯელები. ჩვენი თვალსაზრისით, ჰოლანდიაში არასრულწლოვანთა სასჯელის თავისებურებები ის არის, რომ სასჯელის სისტემა ითვალისწინებს საკმარისი რაოდენობის სხვადასხვა სახის ზემოქმედების ზომებს და ამ ღონისძიებების დანიშვნისა და განხორციელების პროცესში სხვა სახელმწიფო სტრუქტურები აქტიურად მონაწილეობენ. სასამართლო სისტემა: პროკურორი, იუსტიციის მინისტრის მრჩეველთა საბჭო, იუსტიციის მინისტრი, საზოგადოებრივი პროკურატურა და ბავშვთა მეურვეობისა და დაცვის საბჭო. მაგალითად, პროკურატურას შეუძლია შეცვალოს სანქცია, თუ იგი გადაწყვეტს, რომ მსჯავრდებული არ შეასრულებს ალტერნატიულ სანქციას სასამართლოს გადაწყვეტილების სრული დაცვით (ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსის 77-ე მუხლის მე -2 ნაწილი).⁴⁴ ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ეს ხელს უწყობს სასამართლოების მიერ უფრო დასაბუთებული და, შესაბამისად, სამართლიანი განაჩენების გამოცემას ჰოლანდიური სამართლის თვალსაზრისით.

ჩვენზე შთაბეჭდილებას ახდენს ჰოლანდიელი კანონმდებლის მიდგომა არასრულწლოვანთათვის თავისუფლების აღკვეთის ვადის დანიშვნის შესახებ, რომელიც

⁴⁴ Уголовный кодекс Голландии [Текст] / науч. ред. Б.В. Волженкин ; пер. с англ. И.В. Мирновой. – 2-е изд. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.

დადგენილია დღეების, კვირებისა და თვეების მითითებით (ნიდერლანდების სისხლის სამართლის კოდექსის 77i მუხლის მე -2 ნაწილი).⁴⁵ გარდა ამისა, 12-დან 21 წლამდე დანაშაულის ჩამდენი პირების მიმართ ათი განსხვავებული ზემოქმედების ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობა, ჩვენი აზრით, საშუალებას გვაძლევს მნიშვნელოვნად გავაფართოვოთ ინდივიდუალური მიდგომა მოძალადის მიმართ.

2.5. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები შვეიცარიაში

შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს გავლენის სხვადასხვა ზომებს სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფთან მიმართებაში. საგანმანათლებლო ზომები (მუხლი 84), სპეციალური მეთვალყურეობა (მუხლი 85) ან დისციპლინური სახდელი გამოიყენება 7 – დან 15 წლამდე ასაკის ბავშვებზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც საგანმანათლებლო ზომები ან სპეციალური ზედამხედველობაა საჭირო (მუხ. 87).⁴⁶ საგანმანათლებლო ზომები (მუხლი 91), სპეციალური მეთვალყურეობა (მუხლი 92) და სასჯელი (მუხლი 9) გამოიყენება 15-დან 18 წლამდე მოზარდებზე.⁴⁷

შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელის სახეები: საყვედური, სამუშაოს შესრულების ვალდებულება, ჯარიმა ან თავისუფლების აღკვეთა. 18-დან 25 წლამდე ასაკის პირები შეუძლიათ გაგზავნონ საგანმანათლებლო და პრომითი დაწესებულებებში, თუ მათ დამახასიათებელ განვითარებაში მნიშვნელოვანი დეფექტებია: ან მას ემუქრება რამე, ან ის არის უსახლკარო, ან თავს არიდებს მუშაობას და მისი დანაშაულებრივი ქმედება ზუსტად ამასთანაა დაკავშირებული. სასჯელის დიფერენცირება ხორციელდება არა მხოლოდ ასაკის კრიტერიუმით, არამედ სოციალური სტატუსით და ჯანმრთელობის მდგომარეობით. ამრიგად, შვეიცარიის სისხლის

⁴⁵ Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б.В. Волженкин. СПб., 2015. С. 253

⁴⁶ Уголовный кодекс Швейцарии [Текст] / науч. ред., предисл. и пер. с нем. А.В. Серебренниковой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 350 с.

⁴⁷ Уголовный кодекс Швейцарии. СПб., 2015.

სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ერთ ასაკობრივ ჯგუფში სამ ტიპს. ესენია: 7 – დან 15 წლამდე, 15 – დან 18 წლამდე და 18 – დან 25 წლამდე არასრულწლოვან დამნაშავეზე გავლენის სხვადასხვა ფორმები - ეს დამოკიდებულია მის სოციალურ მდგომარეობაზე და ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე. მაგალითად, შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 85-ე მუხლი ვრცელდება: ”თუ ბავშვის მდგომარეობა მოითხოვს სპეციალურ ზედამხედველობას, კერძოდ, ბავშვი არის ფსიქიურად დაავადებული, სუსტი აზროვნება, უსინათლო, აქვს სმენის ან მეტყველების მნიშვნელოვანი დარღვევები, განიცდის ეპილექსიას ან მნიშვნელოვან გონებრივ და სულიერ განვითარების დარღვევებს ან ჩამორჩება“. შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 84-ე მუხლი გამოიყენება, თუ ბავშვი ”რთულია, აქვს ცუდი განათლება, უგულვებელყოფილია ან მას მნიშვნელოვანი საფრთხე ემუქრება“. თუ ბავშვი არ საჭიროებს საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებას ან სპეციალურ ზედამხედველობას, მაშინ მის მიმართ გამოიყენება დისციპლინური სახდელი, რაც გამოიხატება საყვედურით ან სამუშაოს შესრულების ვალდებულებით. შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 95-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომ თავისუფლების აღკვეთა ხორციელდება არასრულწლოვნისთვის განკუთვნილ ოთახში, მოზარდი არის დაკავებული და პარალელურად იღებს განათლებას.

თავი 3. არასრულწლოვნებისთვის დაკისრებული სასჯელის სახეები რუსეთში და დსთ–ს ქვეყნებში

რუსეთის კანონმდებლობაში არასრულწლოვანთა დასჯის მიზნების საფუძველზე. სისხლის სამართლის კოდექსის 88-ში განისაზღვრება არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები. რუსეთის ფედერაციის 1996 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი (2003 წლის 8 დეკემბრის ფედერალური კანონით შეტანილი ცვლილებებისა და დამატებების გათვალისწინებით) არ ითვალისწინებს არასრულწლოვანთა რაიმე განსაკუთრებულ სასჯელს. ამასთან, სასჯელის დიაპაზონი, რომელიც შეიძლება დაენიშნოს მათ მოიცავს ექვს ტიპს:⁴⁸

ა) ჯარიმა;

ბ) გარკვეული საქმიანობით დაკავების უფლების ჩამორთმევა;

⁴⁸ Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (с изм. и доп. От 8 декабря 2003 г.)

გ) სავალდებულო სამუშაო;

დ) გამოსასწორებელი შრომა;

ე) დაპატიმრება;

ვ) თავისუფლების აღკვეთა განსაზღვრული ვადით.

სისხლის სამართლის კოდექსის 44-ე მუხლით დანაშაულის ჩადენის მომენტში სრულწლოვან პირთათვის ნაჩვენებია, რომ არასრულწლოვნებისთვის არ იყენებენ: სპეციალური, სამხედრო და საპატიო წოდების ჩამორთმევას; სამხედრო სამსახურის შეზღუდვას; თავისუფლების შეზღუდვას; სიკვდილით დასჯა (ამჟამად არ არის დაწესებული და შეიცვალა უვადო თავისუფლების აღკვეთით).

ამრიგად, ყველა ტიპის მსჯავრდებულთა მიმართ სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული 12 ტიპის სასჯელიდან მხოლოდ ექვსი შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა მიმართ, რაც მეტწილად შეესაბამება ამ ასაკის პირებს, მათ სტატუსს საზოგადოებაში და რეალურ შესაძლებლობებს.

სასჯელის იმ ტიპებიდან, რომლებიც სასამართლომ კანონით დადგენილი წესით შეიძლება დააკისროს არასრულწლოვნებს არის ოთხი: სავალდებულო შრომა, გამოსასწორებელი სამუშაო, დაპატიმრება და თავისუფლების აღკვეთა. სასჯელის ორი სახეობა - ჯარიმა და გარკვეული საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა - შედის შერეული ტიპის სასჯელის ჯგუფში და შეიძლება დაწესდეს ძირითადი ან დამატებითი, რაც დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა მოცულობით არიან ისინი მითითებული სისხლის სამართლის კოდექსი მუხლებში.

იმის გამო, რომ სასჯელის გარკვეული ტიპების კონცეფცია, მათი დანიშვნის პირობები მეტწილად ემთხვევა მოზრდილებისთვის დანიშნულ ტიპებს, საჭიროა მხოლოდ არასრულწლოვანთა მახასიათებლებზე საუბარი.

ჯარიმა და გარკვეული პრაქტიკის უფლების ჩამორთმევა

არასრულწლოვანს შეიძლება დაეკისროს ჯარიმა, თუ მსჯავრდებულს აქვს დამოუკიდებელი შემოსავალი ან ქონება, რომელზეც შეიძლება დაიკისროს ჯარიმა, და თუ იგი არ არსებობს, ნასამართლევნი არასრულწლოვანისათვის დაწესებული ჯარიმა სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება დაეკისროს მის მშობლებს ან სხვა კანონიერ წარმომადგენლებს მათი თანხმობით. ჯარიმა დაწესებულია ათასიდან ორმოცდაათი ათასი რუბლის ოდენობით ან მსჯავრდებულის ხელფასის ან სხვა შემოსავლის ოდენობით ორი კვირიდან ექვსი თვის განმავლობაში. კანონში ყველა სხვა დებულება, ჯარიმის შესახებ სისხლის სამართლის კოდექსის 46-ე მუხლი ასევე ვრცელდება არასრულწლოვნებზე, ვინაიდან სისხლის სამართლის კოდექსის მე-2 ნაწილის 88-ე მუხლი არ შეიცავს სხვა გამონაკლისებს.⁴⁹

სისხლის სამართლის კოდექსის 88-ე მუხლით გათვალისწინებულია არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დანიშვნა გარკვეული საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის სახით. გარკვეული თანამდებობების დაკავების აკრძალვა (სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე მუხლი) არ არის ნახსენები, ვინაიდან არასრულწლოვნები არ იკავებენ თანამდებობებს ასაკის გამო. რაც შეეხება არასრულწლოვნის გარკვეული საქმიანობის აკრძალვის პერიოდს, რომლის განსაზღვრასაც სასამართლოს უფლება აქვს, უნდა ვითვქროთ, რომ ვადა იგივეა, რაც მოზრდილ სამართალდამრღვევთათვის (5 წელი ძირითადი სასჯელისთვის და 3 წელი დამატებით), ვინაიდან, სისხლის სამართლის კოდექსის 88-ე მუხლი არ არის გამონაკლისი სხვა წესებისგან. სისხლის სამართლის კოდექსის 47-ე პუნქტი არ ითვალისწინებს. სინამდვილეში, ეს სასჯელი შეიძლება დაეკისროს 16-17 წლის არასრულწლოვნებს, რომელთაც, ფაქტობრივად, შეუძლიათ და კანონიერად აქვთ უფლება დაკავდნენ იურიდიულ საქმიანობაში, მაგალითად, ვაჭრობა ან რეწვა (ნადირობა, რომელიც დაშვებულია შორეულ ჩრდილოეთში).

⁴⁹ Меркушов А.К. Практика рассмотрения уголовных дел в отношении несовершеннолетних. - М.: Российская юстиция, 2000г. - 46 с.

სავალდებულო შრომა, მაკორექტირებელი სამუშაო და დაპატიმრება

იძულებითი სამუშაო არის ახალი ტიპის სასჯელი კანონმდებლობაში. არასრულწლოვნის სავალდებულო სამუშაო შეიძლება დაინიშნოს ორმოციდან ას სამოც საათამდე ვადით; ისინი მოიცავს სამუშაოს შესრულებას, რომელიც მისთვის შესაძლებელია და შესრულებულია თავისუფალ დროს სწავლის ან ძირითადი სამუშაოსგან. ამავდროულად, თხუთმეტ წლამდე ასაკის არასრულწლოვნებისთვის ამ ტიპის სამუშაოების ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს ორ საათს დღეში, ხოლო თხუთმეტიდან თექვსმეტ წლამდე - სამ საათს დღეში (თვრამეტი წლის ასაკის პირთათვის), სავალდებულო სამუშაოები იქმნება სამოციდან ორას ორმოცი საათის განმავლობაში და ემსახურება დღეში ოთხ საათამდე).

ეს შეიძლება იყოს სამუშაოები ქალაქებისა და სოფლების კეთილმოწყობაზე, ქუჩების და მოედნების დასუფთავებაზე, ავადმყოფებზე ზრუნვაზე, ჩატვირთვისა და გადმოტვირთვის ოპერაციებზე და სხვა მსგავსი სამუშაოები, რომლებიც არ საჭიროებს სპეციალურ კვალიფიკაციას. ამ ტიპის სასჯელი უნდა შესრულდეს არასრულწლოვნის საცხოვრებელ ადგილას.

გამოსასწორებელი სამუშაო შეიძლება დაენიშნოს არასრულწლოვანს ერთ წლამდე ვადით (თვრამეტი წლის ასაკს გადაცილებულ პირებს ენიჭებათ გამასწორებელი სამუშაო ორი თვიდან 2 წლამდე ვადით). რაც შეეხება არასრულწლოვანთა გამოსასწორებელი შრომის ქვედა ზღვარს, მაშინ, ცხადია, ისინი არ შეიძლება დაინიშნოს ორ თვეზე ნაკლები ხნის განმავლობაში, თუმცა სისხლის სამართლის კოდექსის 88-ში ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი.

ამავე დროს, გასათვალისწინებელია, რომ მაკორექტირებელი შრომის დაკისრების შესაძლებლობა ასევე შეზღუდულია არასრულწლოვნის ასაკით და ამ სასჯელის ტიპითა და მახასიათებლებით. სინამდვილეში, გამასწორებელი სამუშაო არ შეიძლება

გამოყენებულ იქნას 14-15 წლის არასრულწლოვნებზე, ვინაიდან ასეთი პირების დასაქმება შეზღუდულია. გარდა ამისა, სამუშაო ძალის საერთო ფონზე, ამგვარი პირების დასაქმება ამჟამად ძალიან პრობლემატურია. ეს ასევე ეხება ხანდაზმულ არასრულწლოვნებს - 16-17 წლის.

გარდა ამისა, არასრულწლოვანთა შემოსავალი, კვალიფიკაციისა და სამუშაო გამოცდილების არარსებობის გამო, ჩვეულებრივ უკვე მცირეა. გამოსასწორებელი შრომის პირობების შემცირება აშკარად გამართლებულია, მაგრამ არსებითად ეს არ ზრდის მათ ეფექტურობას. ეს აიხსნება მსჯავრდებულთა ასაკითა და სასჯელის ხასიათით.

და მაინც, გამასწორებელი შრომის გამოყენება 16-17 წლის არასრულწლოვნებთან მიმართებაში, როდესაც ასეთი შესაძლებლობა არსებობს, სავსებით გამართლებულია, რადგან თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივა მოცემულია საშუალო სიმძიმის დანაშაულისთვის, თუ არ მოხდა მძიმე შედეგები და დანაშაული პირველად ჩაიდინა.

გამოსასწორებელი შრომა შედგება იმაში, რომ სახელმწიფოს შემოსავალს აკლდება მსჯავრდებულის შემოსავლებიდან გამოსასწორებელ სამუშაოზე. ხელფასიდან გამოქვითვა ხდება 5-დან 20% -მდე. ამ ტიპის სასჯელი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმ პირებზე, რომელთა ძირითადი საქმიანობაა სანარმოებში მუშაობა, ორგანიზაციებში, საკუთრების ფორმის მიუხედავად. შეკავების პროცენტული წილი უნდა განისაზღვროს ფინანსური მდგომარეობის, ოჯახის, განსაკუთრებით მშობლების, გათვალისწინებით. ამ ტიპის სასჯელი ეფექტური შეიძლება იყოს მხოლოდ საოლქო (საქალაქო) ადმინისტრაციასთან არსებული არასრულწლოვანთა საქმეთა კომისიის მიერ მისი შესრულების მიმდინარეობის სათანადო კონტროლით.

არასრულწლოვნის, მოზრდილის მსგავსად, სავალდებულო ან გამასწორებელი შრომის შესრულებისგან თავის არიდების შემთხვევაში, ისინი შეიძლება შეიცვალოს დაპატიმრებით.

დაპატიმრება არის სასჯელის ახალი ძირითადი სახეობა, რომელიც მანამდე არ იყო ცნობილი ჩვენი კანონმდებლობისთვის. იგი დაინიშნა არასრულწლოვანებზე, რომლებმაც თექვსმეტი წლის ასაკს მიაღწიეს სასამართლოს განაჩენის გამოტანამდე, ერთიდან ოთხ თვემდე ვადით. დაპატიმრება, თავისი იურიდიული ხასიათიდან გამომდინარე, არის სასჯელი თავისუფლების აღკვეთასთან ახლოს. სასამართლოს განაჩენით დაკავებული პირი იზღუდება გადაადგილების თავისუფლებასა და საქმიანობის არჩევაში. მისი ყოფნის ადგილია სპეციალურად დანიშნული დაწესებულებები, რომლებიც განლაგებულია მსჯავრდებულის მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის ტერიტორიაზე. მოკლე პერიოდი არ იძლევა თინეიჯერთან აქტიურ საგანმანათლებლო მუშაობას. პროფილაქტიკური გავლენას გარკვეული, თუნდაც დიდი ხნის განმავლობაში, იზოლირების გარდაუვალი საშუალება უნდა ჰქონდეს.

დაკავება გამოიყენება არასრულწლოვანებზე ორი პირობით, რომელთაგან ერთი - ასაკი - პირდაპირ არის განსაზღვრული კანონში. ამრიგად, დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნას უფრო ადრეულ ასაკში, მაგრამ სასჯელის გამოცხადების მომენტამდე ბრალდებული უნდა იყოს თექვსმეტი წლის. გარდა ამისა, დაპატიმრება უნდა დაინიშნოს, როდესაც შეუძლებელია სხვა სასჯელის აღსრულება (ჯარიმა, გამოსასწორებელი სამუშაო, სავალდებულო შრომა): მოზარდი არ მუშაობს, თავს არიდებს სამსახურს, არ აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი და ა.შ. განსაკუთრებული გარემოებები.

თავისუფლების აღკვეთა განსაზღვრული ვადით

თავისუფლების აღკვეთა გამოიყენება მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როდესაც სხვა ზომები, სასამართლოს გონივრული აზრით, ვერ შეძლებს დასახელებული დასჯის მიზნების მიღწევას.

სასჯელი თავისუფლების აღკვეთის სახით შეფარდებულია არასრულწლოვან მსჯავრდებულებზე, ვადით არა უმეტეს ექვსი წლისა. განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის

ჩადენისას, არასრულწლოვანთა იგივე კატეგორიას, ისევე როგორც სხვა არასრულწლოვან მსჯავრდებულებს, სასჯელის ზომა არის, არა უმეტესი ათი წლისა. სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთა არ შეიძლება დაეკისროს არასრულწლოვან მსჯავრდებულს, რომელმაც პირველად ჩაიდინა მცირე ან საშუალო სიმძიმის დანაშაული თექვსმეტი წლის ასაკში, ასევე სხვა არასრულწლოვან მსჯავრდებულებს, რომლებმაც პირველად ჩაიდინეს მცირე დანაშაული (ნაწილი 88-ე მუხლის მე-6 პუნქტი, რომელიც შესწორებულია ფედერალური კანონით 08.12.03 No162-FZ).

როდესაც არასრულწლოვან მსჯავრდებულს მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენისთვის მიუსაჯეს თავისუფლების აღკვეთა, სასჯელის ქვედა ზღვარი მცირდება ნახევრით (88 -ე მუხლის მე -6 ნაწილის ნაწილი შემოღებულ იქნა ფედერალური კანონით 16162-ФЗ 08.12.03.).

იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებულ არასრულწლოვანს, რომელსაც შეფარდებული აქვს პირობითი სასჯელი, გამოსაცდელი პერიოდის განმავლობაში ჩაიდინა ახალი დანაშაული, რაც განსაკუთრებით მძიმე არ არის. სასამართლოს, საქმის გარემოებათა და დამნაშავე მხარის პიროვნების გათვალისწინებით, შეუძლია განმეორებით გადაწყვიტოს პირობითი მსჯავრი ახალი საგამოცდო ვადის დაწესებით, პირობით მსჯავრდებულთათვის დაწესებული გარკვეული მოვალეობების შესრულება რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის 73-ე მუხლის მე-5 ნაწილით ინიშნება (მე -6 მუხლის მე -6 ნაწილი შემოღებულია ფედერალური კანონით 08.12.03 N 162-FZ)

ამ ღონისძიების დანიშვნისას, გარდა კანონით გათვალისწინებული გარემოებებისა. მხედველობაში მიიღება სისხლის სამართლის კოდექსის 60-ე მუხლი, მისი ცხოვრების და აღზრდის პირობები, ფსიქიკური განვითარების დონე, პიროვნების სხვა თვისებები და აგრეთვე მასზე ხანდაზმული ადამიანების გავლენა. უმცირესობათა შესახებ კანონმდებლობაში ხაზგასმულია როგორც პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოება. მაგრამ ეს გასათვალისწინებელია სხვა შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ

გარემოებებთან ერთად. კანონმდებლის ეს პოზიცია აიხსნება იმით, რომ მცირეწლოვან ასაკს არ შეიძლება ჰქონდეს "სუპერ შემამსუბუქებელი" მნიშვნელობა.

არასრულწლოვნისთვის სასჯელის დაკისრება

სასჯელის ზოგადი პრინციპები ძირითადად ვრცელდება არასრულწლოვნებზე სასჯელის დანიშვნამდე. რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის მე -5 ნაწილი შეიცავს დამატებებს სასჯელის ზოგად პრინციპებზე (სისხლის სამართლის კოდექსის 89-ე მუხლი), რაც სასამართლოს ავალდებულებს გაითვალისწინოს არასრულწლოვნის ცხოვრების პირობები და აღზრდა, გონებრივი განვითარების დონე და სხვა პიროვნული თვისებები, ასევე მასზე ხანდაზმული ადამიანების გავლენა. უფროსების გავლენით აშკარად უნდა გვესმოდეს, თუ რა უარყოფითი გავლენა გამოიწვია არასრულწლოვანმა დანაშაულის ჩადენაში. გარდა ამისა, არასრულწლოვნის განაჩენის გამოტანისას სასამართლო ვალდებულია გაითვალისწინოს მისი ასაკი, როგორც შემამსუბუქებელი გარემოება, სხვა შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებასთან ერთად (სისხლის სამართლის კოდექსის 89-ე მუხლი). ზოგიერთი ზემოაღნიშნული დებულება მოითხოვს დამატებებს, რომლებიც ძირითადად ეხება არასრულწლოვნის პიროვნებას და ჩადენილი დანაშაულების გარემოებებსა და ხასიათს.

ამავე დროს, სასამართლომ, ჩადენილი დანაშაულის ხასიათისა და სოციალური საშიშროების ხარისხზე, დამნაშავის პიროვნებაზე, აგრეთვე საქმის სხვა გარემოებებზე დაყრდნობით, შეიძლება გადაუხვიოს ზოგადი წესიდან.

მსჯავრდებულებს, რომლებსაც 18 წელი შეუსრულდათ, საგანმანათლებლო შრომითი კოლონიიდან გადაყავთ სასჯელის მაკორექტირებელ კოლონიაში შემდგომი პატიმრობისთვის; ზოგადი რეჟიმის საგანმანათლებლო შრომის კოლონიაში მყოფი პირები - ზოგადი რეჟიმის მაკორექტირებელი შრომის კოლონიაში; ისინი, ვინც საგანმანათლებლო შრომის კოლონიაში იმყოფებიან მაღალი უსაფრთხოების რეჟიმით -

ზოგადი ან მაღალი უსაფრთხოების რეჟიმის მქონე მაკორექტირებელ კოლონიაში, რაც დამოკიდებულია დანაშაულის ჩადენილი სოციალური საფრთხის ხარისხზე, მსჯავრდებულის პიროვნებასა და ქცევაზე. შესწორების, ზოგადი განათლების ან პროფესიული და ტექნიკური სწავლების შედეგების კონსოლიდაციის მიზნით, მსჯავრდებულებს, რომლებმაც მიაღწიეს 18 წლის ასაკს, შეუძლიათ დატოვონ საგანმანათლებლო პროგრამის კოლონიაში სასჯელის ბოლომდე, მაგრამ არა უმეტეს 20 წლის ამავდროულად, მხედველობაში მიიღება მსჯავრდებულის სასჯელის მოხდის პერიოდში და საგანმანათლებლო პროგრამის კოლონიაში ქცევა, აგრეთვე საგანმანათლებლო პროგრამის კოლონიაში სხვა არასრულწლოვნებზე მისი გავლენა.

კანონის მე-2 ნაწილში, სისხლის სამართლის კოდექსის 43-ე მუხლის შემადგენლობაში შედის ახალი დებულება, რომლის თანახმად, დანაშაულის ჩამდენ პირს უნდა დაენიშნოს სამართლიანი სასჯელი, რომელიც აუცილებელია და საკმარისია მის გამოსასწორებლად და ახალი დანაშაულების თავიდან ასაცილებლად. თავისუფლების აღკვეთის სახით სასჯელის დაკისრება შესაძლებელია მხოლოდ იმ პირობით, რომ მისი მიზნების მიღწევა შეუძლებელია კანონით გათვალისწინებული სხვა, უფრო მსუბუქი სასჯელით. ამ დებულებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციისა და დასჯისთვის. იმავდროულად, როგორც სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვაშია ნათქვამი „არასრულწლოვანთა დანაშაულის საქმეების განხილვაში უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის საკანონმდებლო სასამართლოს განცხადება და სახელმძღვანელო მითითებები“, ჯერ კიდევ არის არაპროპორციულად მკაცრი სასჯელის დანიშვნის შემთხვევები, პირველ რიგში, თავისუფლების აღკვეთის სახით. ამასთან, დასაშვებია კიდევ ერთი ნაკლი: არასრულწლოვნებს ზოგჯერ ენიჭებათ გაუმართლებლად მსუბუქი სასჯელები, რომლებიც არ შეესაბამება ჩადენილი დანაშაულების სიმძიმეს და დამნაშავეების ვინაობას.

გარდა ამისა, სასამართლომ შეიძლება პენიტენციურ ორგანოს მიუთითოს, რომ საჭიროა არასრულწლოვნის მკურნალობისას გაითვალისწინოს მისი პიროვნების გარკვეული მახასიათებლები, რაც სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას გახდა ცნობილი: ფიზიკური, გონებრივი და ინტელექტუალური განვითარების დონე, ხასიათის ნიშნები, ნათესავეებთან, მეგობრებთან, თანატოლებთან ურთიერთობა.⁵⁰ ფსიქიკური აშლილობის მქონე პირები, რომლებიც არ გამოირიცხავენ საღ აზროვნებას, ექვემდებარებიან სავალდებულო რეგისტრაციას. აუცილებელია გავითვალისწინოთ მოზარდის საცხოვრებელი პირობები და აღზრდა, დანაშაულის ჩადენისას (ძალადობრივი, ეგოისტური ან შერეული) სხვისი გავლენის დადებითად და უარყოფითად დაძლევა.

მას შემდეგ როცა სასამართლო მიიღებს გადაწყვეტილებას არასრულწლოვნის განაჩენის გამოტანის შესახებ, სასამართლო ვალდებულია განიხილოს სასჯელის სახეობა და მომავალში მის ქცევაზე გემოქმედების შესაძლებლობა თავისუფლების აღკვეთის გარეშე. რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს პლენუმმა 1993 წლის 21 დეკემბერს შესწორებულ No1 დადგენილებაში "რუსეთის ფედერაციის სასამართლოების მიერ პატიმრობის დასჯის პრაქტიკის შესახებ" ავალდებულებს სასამართლოებს არასრულწლოვანი ბრალდებულების განაჩენის გამოტანას, სრულად გამოიყენონ კანონით გათვალისწინებული შესაძლებლობები მათთვის სასჯელის ისეთი ტიპების გამოყენებისთვის, რომლებიც არ არის დაკავშირებული საზოგადოების იზოლირებასთან (BVS RF, 1994, No2).

⁵⁰ Сафуанов Ф. Е. Психолого-психиатрическая экспертиза несовершеннолетнего обвиняемого. - М.: Российская юстиция, 1997г. - 125 с.

თავი 4. არასრულწლოვნები, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საგანი ანგლო-საქსური იურიდიული ოჯახის ქვეყნებში

იურიდიული ოჯახების მსოფლიოში, ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ანგლოსაქსური იურიდიული ოჯახი, რომელსაც ხშირად საერთო სამართლის ოჯახს უწოდებენ და მოიცავს ისეთ ქვეყნებს, როგორცაა ინგლისი, აშშ, კანადა. ამ იურიდიული ოჯახის ბირთვი ინგლისის სამართალია და მთავარი განსხვავებაა სასამართლო პრეცედენტის, როგორც კანონის ძირითადი წყაროს აღიარება. სწორედ ეს ფაქტი აძლევს სასამართლოს კანონშემოქმედებითი ფუნქციის განხორციელებას. იმის გამო, რომ

ანგლოსაქსური იურიდიული სისტემა ისტორიულად ემყარებოდა საერთო სამართალსა და სასამართლო პრეცედენტს, ამ სისტემას ჩვეულებრივ უწოდებენ პრეცედენტს.

4.1. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები ინგლისში

გაერთიანებული სამეფოს არასრულწლოვანთა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლისა და არასრულწლოვანთა სასამართლოების ორგანიზაციის წინააღმდეგ გამოიყენება შემდეგი კანონმდებლობა: ბავშვთა და მოზარდთა კანონი 1933, ბავშვთა და მოზარდთა კანონი 1963, ბავშვთა და მოზარდთა კანონი 1969 არასრულწლოვნები, გაერთიანებული სამეფოს სისხლის სამართლისა და სასამართლო სისტემაში. კანონმდებლობა: სისხლის სამართლის სასამართლოს უფლებამოსილების შესახებ 1973 წ. კანონი, მაგისტრატების სასამართლოების შესახებ კანონი 1980 წ., სისხლის სამართლის სამართლის შესახებ 1982 წ., სამართლის ადმინისტრაციის შესახებ 1985 წ.⁵¹

ინგლისის კანონის თანახმად, არასრულწლოვნები არიან 17 წლამდე ასაკის პირები (განაჩენის გამოტანისას, ისინი გაიგივებულნი არიან 21 წლამდე ასაკის ახალგაზრდებთან). თავის მხრივ, არასრულწლოვნები იყოფა ბავშვებად, ესენია 14 წლამდე პირები და მოზარდები - 14-დან 17 წლამდე პირები (ბავშვთა და მოზარდთა კანონი 1969 წ.).

არასრულწლოვნებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ათი წლის ასაკიდან აქვთ. 10 – დან 14 წლამდე ასაკის ბავშვს შეზღუდული გონებრივი შესაძლებლობები აქვს. მას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმ შემთხვევაში, თუ დამტკიცდება არა მხოლოდ ის, რომ ბავშვმა ჩაიდინა ისეთი ქმედება, რომლისთვისაც მოზრდილს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება, არამედ ისიც, რომ

⁵¹ Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.

ბავშვმა იცის, რომ ის ზიანს აყენებს. გასათვალისწინებელია დანაშაულის ჩადენის გარემოებები, ჩადენის წესი, არასრულწლოვნის ხასიათი და ქცევა.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში პირველი კანონი იყო 1908 წლის ბავშვთა კანონი, რომელიც ადგენს არასრულწლოვან დამნაშავეთა მიმართ სპეციალური ზომების გამოყენების პრინციპს, განსხვავებული ზრდასრულ პირთა მიმართ.

არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა თავისუფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით არსებულმა კანონმდებლობამ მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა 1982 წლის სისხლის სამართლის კანონის აქტის ამოქმედების შედეგად. აქტის თანახმად, ზოგადი დებულებებია ახალგაზრდა დამნაშავეთა მიმართ გამოყენებული ჯარიმების შესახებ. ამრიგად, სასამართლოს არ შეუძლია მიუსაჯოს თავისუფლების აღკვეთა 21 წლამდე ასაკის პირს, ან დააპატიმროს ეს ადამიანი რაიმე ნიშნით (ადრე მსგავსი შეზღუდვა მოქმედებდა 17 წლამდე ასაკის პირებზე). გაუქმებულია ბორსტალური განათლება, როგორც სასჯელის ფორმა.⁵²

დანაშაულის საგანი, ინგლისის პრეცედენტული სამართლის შესაბამისად, არის 10 წლის ასაკის პირი, ე.ი. ბავშვი, რომელსაც ამ ასაკს არ მიუღწევია, არ შეიძლება აღიარებულ იქნას სისხლის სამართლის ქმედუნარიანობად და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისროს ჩადენილი სოციალურად საშიში ქმედებებისთვის. 1998 წლამდე, 10-დან 14 წლამდე არასრულწლოვნები ასევე განიხილებოდნენ სისხლის სამართლის ქმედუნაროდ და ამ ასაკში ჩადენილი სოციალურად საშიში ქმედება, კანონის თვალსაზრისით, არ იყო საკმარისი დამნაშავედ ცნობისა. იმისათვის, რომ მოზარდი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობით დაეყენებინა, ბრალდების მხარემ უნდა დაამტკიცოს, რომ მან იცოდა მისი ქმედებების უკანონობის შესახებ. ამასთან, გაუქმდა

⁵² Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.

გემოხსენებული ასაკის ბავშვის შეუძლებლობის პრეზუმფცია, რომ შეგნებულად ჩაედინა „მავნე“ ქმედებები.⁵³

ინგლისში 10 – დან 14 წლამდე ბავშვებისთვის ყველაზე გავრცელებული ზომებია მოზარდის სპეციალური მუშაკის მეთვალყურეობის ქვეშ მოქცევა. არასრულწლოვანთა მესამე ჯგუფში შედიან 14-დან 17 წლამდე მოზარდები, ხოლო განაჩენის გამოტანისას ისინი აიგივებენ 17-დან 21 წლამდე ახალგაზრდებს. გაბატონებული ბრიტანული მიდგომის შესაბამისად, მოზარდთა დანაშაულის შემცირების საუკეთესო მეთოდად მიიჩნევა პრიორიტეტული მიდგომა პრობლემების გადასაჭრელად, რაც კრიმინალიზებს ახალგაზრდებს. ასეთ პრობლემებს შორის, რომლებიც მოითხოვს სახელმწიფოსგან პირდაპირ ჩარევას, ექსპერტები ადგენენ განათლებისა და აღზრდის არასაკმარის დონეს, ოჯახურ პრობლემებს (მათ შორის ეკონომიკურს) და კრიმინალური გარემოს გავლენას.

სპეციალური ადგილობრივი სამსახურები და პოლიცია (მაგრამ არა სასამართლო) მუშაობს არასრულწლოვანთან, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა, მაგრამ აღიარა მათი დანაშაული, რომლის მთავარი ფუნქციაა მოზარდთან "შეთანხმებების სისტემის" მიღწევა. ასე რომ, დამნაშავეთან შეიძლება მიღწეულ იქნას შეთანხმება სათანადო ქცევის, გარკვეულ ადგილებში არ მონახულების და გარკვეულ ადამიანებთან კომუნიკაციის შეჩერების შესახებ და ა.შ. დიდ ბრიტანეთში, რისკის ჯგუფებთან პრევენციული მუშაობის ეტაპზე, მოქმედებს ახალგაზრდობის სპეციალური პროგრამა, რომელიც ასზე მეტ კრიმინოგენულ რეგიონში მუშაობს.⁵⁴ ამ პროგრამის მიზანი, რომელიც გათვალისწინებულია 8-დან 17 წლამდე ასაკის ბავშვებსა და მოზარდებში, არის განათლების დონის ამაღლების, სოციალური უნარების შეძენის პრობლემების შექმნა და, როგორც შედეგი, ცხოვრებაში საკუთარი ადგილის პოვნის შესაძლებლობა, რომელიც არ არის დაკავშირებული დანაშაულთან.

⁵³ Коновалова И.А. Опыт борьбы с преступностью несовершеннолетних в Европе и США // Адвокат, 2017. С. 15

⁵⁴ Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части : учебник / под ред. И. Д. Козочкина. — Москва : Волтерс Клувер, 2010. — 1056 с.

4.2. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები აშშ-ში

შეერთებულ შტატებში თითოეულ შტატს აქვს საკუთარი სისხლის სამართლის კოდექსი და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკის განსაზღვრის განსხვავებული მიდგომები. თხუთმეტ შტატს აქვს მინიმალური ასაკი 6-დან 12 წლამდე (ყველაზე დაბალია 6 წლის ასაკი, მაგალითად ჩრდილოეთ კაროლინა). დანარჩენ შტატებში ასაკი საერთოდ არ არის მითითებული, ისინი იყენებენ საერთო კანონს, რომლის თანახმად, 7-დან 14 წლამდე ბავშვებზე ვრცელდება დანაშაულის ჩადენის "შეუძლებლობის" პრეზუმფიცია. ეს პრეზუმფიცია შეიძლება გაუქმდეს მტკიცებულებებით, რომ ბავშვი მიხვდა რას აკეთებდა და რომ ეს "არასწორია". პრეზუმფიცია ძალიან ძლიერია 7 წლის ასაკში, თანდათან სუსტდება და მთლიანად ქრება 14 წლის ასაკში. ფედერალური დანაშაულებისათვის ზოგადი ასაკი განისაზღვრება 11 წლით.⁵⁵

ამრიგად, შეერთებულ შტატებში არ არსებობს ერთიანი სისხლის სამართლის კოდექსი მთელი ქვეყნისთვის. აშშ-ს სისხლის სამართლის თანახმად, რომელიც კომპლექსური სისტემაა, ფედერალური კანონი და სახელმწიფო სისხლის სამართლის კოდექსები პარალელურად მოქმედებენ. 7 წლამდე ასაკის პირი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში არ მიეცემა თავისი საქციელის გამო. 14 წელს მიღწეული პირი სისხლის სამართლებრივ პასუხისგებაში მიეცემა ჩადენილი ქმედებისათვის. ხოლო 7-დან 10 წლამდე ასაკი ითვლება დანაშაულის ჩადენა "შეუძლებლად". მაგრამ პრეზუმფიციის უარყოფა შესაძლებელია იმის მტკიცებულებებით, რომ ადამიანს ესმოდა რას აკეთებდა და რომ ის რასაც აკეთებდა იყო "არასწორი". ყველა შტატმა დააარსა არასრულწლოვანთა სასამართლოები, რომლებიც დაფუძნებულია ნორმატიული ან თუნდაც კონსტიტუციური დებულებებით.

⁵⁵ Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии) / под ред. И. Д. Козочкина. - М., 2009.

აშშ-ს სისხლის სამართალში არ არსებობს სპეციალური რეგულაციები, რომლებიც არეგულირებენ არასრულწლოვანთა სასჯელის ტიპებს და პროცედურებს. ასეთი დებულებები გათვალისწინებულია ზოგიერთ ფედერალურ კანონში, მაგრამ ძირითადად ცალკეულ შტატების სისხლის სამართლის კოდექსებში. დევნის მინიმალური ასაკი შეერთებულ შტატებში 10-დან 15 წლამდეა, რაც დამოკიდებულია შტატზე. კოლორადოს და ლუიზიანას შტატების სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, ყველაზე დაბალი ასაკობრივი ზღვარი, საიდანაც ხდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, არის 10 წელი, ჯორჯიანას შტატის სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით - 12 წელი, კალიფორნიის სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით - 14 წელი, ტეხასის სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად - 15 წელი. მინესოტას შტატში სისხლის სამართლის კანონი აცხადებს, რომ "14 წლამდე ასაკის ბავშვებს არ შეუძლიათ დანაშაულის ჩადენა".⁵⁶ ნიუ-იორკის შტატის კანონის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნის საერთო ასაკი განისაზღვრება 16 წლით, მაგრამ "სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკი გარკვეულწილად განისაზღვრება: 13 წლის - მე -2 ხარისხის მკვლელობისთვის; 14-15 წლის ასაკში - დანაშაულების საკმაოდ ფართო სპექტრისთვის, 1-ლი ხარისხის თავდასხმის ჩათვლით".⁵⁷ არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულების შემთხვევები (მაგალითად, ალაბამას შტატებში, ფლორიდაში, ნიუ ჯერსიში და პენსილვანიაში 14 წლამდე ასაკის და ინდიანაში - 10 წლის ასაკში), განიხილება არასრულწლოვანთა სასამართლოებში, დანაშაულებრივი სამართალწარმოების შესაბამისად.

არასრულწლოვანთა სამართლიანობა შეერთებულ შტატებში ემყარება შემდეგ დაშვებებს:

ა) არასრულწლოვანი დანაშაულში ნაკლებად არის დამნაშავე, ვიდრე ზრდასრული;

⁵⁶ Коновалова И.А. Указ. сочин. С.122

⁵⁷ Козочкин И.Д. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебн. Пособ. М. 2003. С. 137.

ბ) არასრულწლოვნები უფრო მგრძობიარენი არიან სარეაბილიტაციო პროცედურების მიმართ, ვიდრე მოზრდილები.

ანგლო-საქსური სისტემის სასამართლოებში, კერძოდ, შეერთებული შტატებისა და ინგლისის კანონმდებლობა და იურისპრუდენცია აძლევს 14 წლის ასაკს მიღწეულ არასრულწლოვანს უფლებას დააყენოს მისი საქმის საერთო იურისდიქციის უიურის გადაცემის საკითხი. ცოდნა იმის შესახებ, რომ სამართალდარღვევაზე სასამართლოს პასუხის შეფერხებამ შეიძლება გამოიწვიოს რეციდივი, იწვევს იმ ფაქტს, რომ აშშ – ში არასრულწლოვანთა საქმეების სისხლის სამართლის პროცედურა საკმაოდ სწრაფი, მარტივი და აქტიურად მოქმედებს დამნაშავეზე.⁵⁸ ამასთან, სასამართლო პროცესის სისწრაფესა და ეფექტურობას უარყოფითი მხარეც აქვს, რადგან ამან შეიძლება გამოიწვიოს არასრული გამოძიება და ეჭვები მტკიცებულებების ბაზის ობიექტურობასთან დაკავშირებით. ყველა შტატში არასრულწლოვანთა დანაშაულს, როგორც წესი, განიხილავენ არასრულწლოვანთა სასამართლოები (იურისდიქციის ორგანოები). ამავდროულად, ყველაზე მძიმე დანაშაულები შეიძლება განვიხილოთ ზოგადი იურისდიქციის სასამართლოებში. რაც შეეხება სასჯელის მოხდის ტიპს, ვადას და ადგილს, არასრულწლოვნების თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება მცირე ხნით, ხოლო მსჯავრდებული მოზარდი სასჯელს იხდის სპეციალურად არასრულწლოვანთა ციხეებში. 18 წლამდე ასაკის პირებისთვის, ამ ტიპის სასჯელები, როგორცაა სიკვდილით დასჯა, არცერთ შტატში არ გამოიყენება. შეერთებულ შტატებში, არასრულწლოვანთა დანაშაულის უმეტესობა სხვისი ქონების ქურდობაა, რისთვისაც ყველაზე ხშირად პატიმრობა მათთვის სასჯელად გამოიყენება. ამასთან, სწორედ შეერთებულ შტატებში გამოიყადა სასჯელის ისეთი ალტერნატიული ტიპი, როგორცაა "შოკის იზოლატორი", რაც არის სავალდებულო სპორტის, ფიზიკური შრომის, ალკოჰოლიზმისა და ნარკომანიის სავალდებულო მკურნალობა, მცირეწლოვანის ზოგადი განათლება.

⁵⁸ Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии) / под ред. И. Д. Козочкина. - М., 2009.

ამ ტიპის სასჯელის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დამნაშავეს ასწავლიან მკაცრად დაიცვან უმკაცრესი დისციპლინა, მკაცრად შეასრულონ ყველა მოვალეობა და ყოველდღიური რუტინა. ამრიგად, შესაბამისი ორგანოები არასრულწლოვნებს უნერგავენ პატივისცემით განწყობილებას ზოგადად სავალდებულო ნორმებისა და მათი ქცევის რეგულირებისა და კონტროლის უნარისადმი.

4.3. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები კანადაში

არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის კანონი არის კანონი, რომელიც არეგულირებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემას კანადაში. ეს ეხება იმ პირებს (12-დან 18 წლამდე ასაკის), რომლებმაც სავარაუდოდ ჩაიდინეს სისხლის სამართლის დანაშაული.⁵⁹ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში კანადის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონს ჰქონდა სამი კანონი არასრულწლოვანთა სამართლიანობის შესახებ: არასრულწლოვან დამნაშავეთა კანონი (1908-1984), არასრულწლოვან დამნაშავეთა კანონი (YOA) (1984-2003) და არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის აქტი (YCJA) (2003 - დღემდე) დრო). YCJA- ს რიგ ცვლილებებში პარლამენტმა 2012 წელს მიიღო. ამ დოკუმენტის მიზანია YCJA- ს ფონის გარკვევა, მისი ძირითადი მოსაზრებებისა და მათი დასაბუთების მოკლე შინაარსის მიწოდება და YCJA- ს გამოცდილების ხაზგასმა. კანონი ვრცელდება 12-დან 17 წლამდე ასაკის პირებზე.⁶⁰ 12 წლამდე ასაკის ბავშვს არ შეიძლება წაუყენონ ბრალი დანაშაულში.

⁵⁹ Ian Blakeman. The youth justice system of England and Wales. - URL: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No78/No78_13VE_Blakeman.pdf.

⁶⁰ Уголовный кодекс Канады (RSC, 1985, с. С-46)

სასამართლოს თვალსაზრისით, 18 წლის ასაკში ადამიანი სრულწლოვნად ითვლება და კანონის დარღვევის შემთხვევაში, მასზე ვრცელდება მოზრდილებისთვის გათვალისწინებული კანონები.

კანადის კანონის მიზანია რაც შეიძლება ნაკლები მოზარდის დაპატიმრება და განსჯა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ რაიმე მძიმე დანაშაული არ არის ჩადენილი. კანონი ცნობს, რომ არასრულწლოვნებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ვერ დაეკისრებათ იმავე პირობებში, როგორც მოზრდილები. ზოგიერთ შემთხვევაში, პოლიციამ შესაძლოა დააპატიმროს მოზარდი გაფრთხილებით. თუ არასრულწლოვანი დააკავებს და დამნაშავედ ცნეს სისხლის სამართლის დანაშაულში, მაშინ დანაშაულისთვის სასჯელი უნდა იყოს სამართლიანი. არასრულწლოვანთა სასამართლო, ბრიტანეთის კოლუმბიის პროვინციული სასამართლოს განყოფილება, განიხილავს სისხლის სამართლის საქმეებს 18 წლამდე ასაკის ახალგაზრდების წინააღმდეგ, როდესაც სავარაუდო დანაშაული ჩაიდინეს. მოსამართლე ისმენს მტკიცებულებებს და წყვეტს, არის თუ არა მოზარდი დამნაშავე. ბრალის აღიარების შემთხვევაში, მოსამართლეს გამოაქვს განაჩენი. 2012 წელს, პარლამენტმა შეცვალა დებულებები მოზრდილებისთვის სასჯელის სახით შემდეგნაირად: თუ პროკურორი გადაწყვეტს არ შეიტანოს შუამდგომლობა მოზარდებისათვის სასჯელის დაკისრების შესახებ, პროკურორმა ამის შესახებ უნდა შეატყობინოს სასამართლოს. პროვინციამ შეიძლება გადაწყვიტოს შეცვალოს ასაკი, როდესაც ეს ვალდებულება იწყება 14-დან 15 წლამდე ან 16 წლამდე. - 18 წლამდე ასაკის პირი, რომელიც მიიღებს სრულწლოვან სასჯელს, უნდა მოთავსდეს არასრულწლოვანთა სასჯელალსრულების დაწესებულებაში და მათი მოთავსება არ შეიძლება მოზრდილთა სასჯელალსრულების დაწესებულებებში. როდესაც ახალგაზრდა 18 წლის ხდება, ის შეიძლება მოთავსდეს მოზრდილთა დაწესებულებაში. YCJA- ს თანახმად, თავისუფლების აღკვეთა, პირველ რიგში, ძალადობრივი დამნაშავეებისა და სერიოზული განმეორებითი დანაშაულის ჩამდენი პირებისათვისაა. როგორც 2002 წელს მიიღო პარლამენტმა, კანონი

ითვალისწინებს, რომ არასრულწლოვანს არ შეიძლება მიუსაჯოს თავისუფლების აღკვეთა, თუ:⁶¹

- არასრულწლოვანმა ჩაიდინა ძალადობრივი დანაშაული (განიმარტება, როგორც დანაშაული, რომლის დროსაც ახალგაზრდამ მიაყენა, სცადა ან დაემუქრა სხვას სხეულის დაზიანებით);

- არასრულწლოვანმა ვერ შეასრულა სასჯელი, რომელიც არ ეხება თავისუფლების აღკვეთას;

- არასრულწლოვანმა ჩაიდინა მძიმე სისხლის სამართლის დანაშაული და აქვს დანაშაულის ნიშნების ისტორია; ან

- გამონაკლის შემთხვევებში, როდესაც არასრულწლოვანმა მსჯავრდებულმა ჩაიდინა და დანაშაულის დამამძიმებელი გარემოებები ისეთი იყო, რომ პატიმრობის გარდა სხვა სასჯელი არ შეესაბამება სასჯელის მიზანს და პრინციპებს.

ამრიგად, ზოგადად, ინგლისის კრიმინალური პოლიტიკა მიზნად ისახავს არასრულწლოვნებთან მიმართებაში საგანმანათლებლო და არა სადამსჯელო მეთოდების გამოყენებას და, შესაბამისად, ინგლისში საკმაოდ ფართოდ გამოიყენება სასჯელები, რომლებიც არ ეხება თავისუფლების შეზღუდვას. შეჯამებულია ამერიკის სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესწავლა არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის შესახებ უკანონო დანაშაულებრივი საქმიანობისთვის, შეიძლება დავასკვნათ, რომ არასრულწლოვანთა ინტერესების დაცვა გათვალისწინებულია შტატების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ნორმებით, სხვადასხვა მოცულობით. ეს განპირობებულია ამერიკული ფედერალიზმის მახასიათებლებით. კანადაში, არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის სამართალი (YCJA) ადგენს კანადის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის სამართლებრივ ჩარჩოებს და

⁶¹ Ведерникова О.Н. Современные тенденции развития ювенальной юстиции за рубежом // Российская юстиция. 2005. № 3. С.10

უზრუნველყოფს საკანონმდებლო მიმართულებას სამართლიანი და ეფექტური სისტემის მისაღწევად. როგორც ხედავთ, ცალკეული ქვეყნების კანონმდებლებს, ისტორიული განვითარების თავისებურებებიდან გამომდინარე და მათი სამართლებრივი ტრადიციების შესაბამისად, განსხვავებული მიდგომა აქვთ საზოგადოების საკმაოდ მწვავე პრობლემის გადაჭრისას - არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაზე.

თავი 5. არასრულწლოვანთა სასჯელის სახეები სკანდინავიის ქვეყნებში

სკანდინავიის ზოგიერთ ქვეყანაში, როგორცაა შვედეთი და ნორვეგია, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ერთიანი ასაკი 15 წელია. ამრიგად, შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სრულ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას 21 წლის ასაკის მიღწევისთანავე, ხოლო 15-დან 18 წლამდე პირებისთვის იგი ითვალისწინებს სასჯელის დაკისრების სპეციალურ ლიბერალურ წესებს. კანონის თანახმად, შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 29-ე მუხლის თანახმად, ამ კატეგორიის არასრულწლოვნები არ ექვემდებარება თავისუფლების აღკვეთას. სასამართლოს მიერ განსაკუთრებული პატიმრობა შეიძლება მიესაჯოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს სერიოზული მიზეზები.

გარდა სისხლის სამართლის კოდექსისა, შვედეთში სისხლისსამართლებრივი ჯარიმების დაწესება როგორც მოზრდილთათვის, ასევე არასრულწლოვნებისთვის მრავალი კანონით რეგულირდება. არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით, ეს არის კანონი არასრულწლოვანთა დახურული მოვლის შესახებ, კანონი სოციალური მომსახურების შესახებ და ა.შ. შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსში, არასრულწლოვნების დასჯის ნორმები ძირითადად მოცემულია ჩ. 29, 30 და 312.⁶² კანონის 29 –ე თავში, შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსის მე -7 პუნქტში ნათქვამია, რომ თუ ადამიანმა ჩაიდინა დანაშაული 21 წლის ასაკამდე, მაშინ სასჯელის განსაზღვრისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მის ახალგაზრდა ასაკს. მას არ შეიძლება მიესაჯოს უვადო თავისუფლების აღკვეთა. გარდა ამისა, შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსი ავალდებულებს კომპეტენტურ ორგანოებს შეაგროვონ ინფორმაცია ბავშვის, მოზარდის ქცევის, აღზრდისა და ცხოვრების პირობების შესახებ ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობის შესახებ (მუხლები 83, 90, 100). კანონის შესაბამისად. 1 ა თავ. შვედეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 31-ე თანახმად, 18 წლამდე პირი არ შეიძლება იყოს თავისუფლება აღკვეთილი, სამაგიეროდ, "სანქცია გამოიყენება არასრულწლოვნის პატიმრობის შეფარდების სახით, განსაზღვრული ვადით 14 დღიდან 4 წლამდე.

⁶² Уголовный кодекс Швеции [Текст] / науч. ред. Н.Ф. Кузнецовой, С.С. Беляева ; пер С.С. Беляева. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с.

ნორვეგიის ზოგადი სამოქალაქო სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს მხოლოდ ორ დებულებას სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თავისებურებებისა და არასრულწლოვანთა დასჯის შესახებ კანონებს. 55-ე⁶³ მუხლში ნათქვამია, რომ თავისუფლების აღკვეთა არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს 18 წლამდე სრულწლოვან დანაშაულებრივ ქმედებებზე, ხოლო იმავე ტიპის სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ამგვარი ქმედებისათვის დადგენილ მინიმალზე და პირობების თანახმად გამოიყენოს უფრო მსუბუქი ფორმა სასჯელის. 61-ე⁶⁴ პუნქტში ნათქვამია, რომ განმეორებითი ქმედების შემთხვევაში უფრო მკაცრი სასჯელის შესახებ დებულება ვრცელდება მხოლოდ იმ პირზე, რომელსაც პირველი მოქმედების დროს 18 წელი შეუსრულდა.

არასრულწლოვანთა ასაკი დანიაში 15-დან 18 წლამდეა. დანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 84 § 2 პუნქტის თანახმად, სასჯელი შემცირდება, თუ დამნაშავემ არ მიაღწია 18 წლის ასაკს დანაშაულის ჩადენის მომენტამდე.⁶⁵ ამ პირთა სასჯელი არ შეიძლება აღემატებოდეს 8 წლამდე თავისუფლების აღკვეთას.

ბულგარეთის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის მე -60 მუხლი შეიცავს დებულებებს არასრულწლოვანთა დასჯის სპეციალური მიზნების შესახებ. ბულგარეთის სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს სასჯელის სამ ტიპს, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვნებისთვის: თავისუფლების აღკვეთა, საზოგადოებრივი ცენზურა და გარკვეული პროფესიის ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა. ბულგარეთის სისხლის სამართლის კოდექსში არასრულწლოვნების დასჯის მიზნებია განათლება და სოციალურად სასარგებლო საქმის მომზადება.

⁶³ Уголовный кодекс Норвегии [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.twirpx.com/file/1438912/> (дата обращения: 25.01.2017).

⁶⁴ Уголовный кодекс Норвегии. СПб., 2015.

⁶⁵ Уголовный кодекс Дании [Текст] / науч. ред. и предисл. С.С. Беляева ; пер. с датского и англ. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с.

პოლონეთში უმცირესობის ასაკი განისაზღვრება 15-დან 18 წლამდე ასაკში. კანონის 1-ლი პუნქტის თანახმად. პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის, ამ კოდექსით გათვალისწინებული პრინციპების საფუძველზე, პასუხისმგებელია ის, ვინც ჩაიდინა აკრძალული ქმედება 17 წლის ასაკში. კანონის § 2-ში.⁶⁶ პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 10-ე მუხლში ნათქვამია, რომ 15 წლის ასაკში არასრულწლოვანს შეიძლება მიესაჯოს სისხლისსამართლებრივი სასჯელი მხოლოდ მძიმე დანაშაულის ჩადენისთვის, თუ საქმის გარემოებები, აგრეთვე დამნაშავეს განვითარების დონე, მისი პირადი მახასიათებლები და საცხოვრებელი პირობები იწვევს ასეთ საჭიროებას და განსაკუთრებით მაშინ, თუ გამოყენებული აღრეული საგანმანათლებლო ან მაკორექტირებელი ზომები წარუმატებელი აღმოჩნდა. მე-3 პუნქტის თანახმად, არასრულწლოვნებისთვის დაკისრებული სასჯელი არ უნდა აღემატებოდეს ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით დადგენილი სასჯელის ზედა ზღვრის ორ მესამედს. არასრულწლოვნებისთვის გათვალისწინებული საგანმანათლებლო ზომები, მკურნალობა ან მაკორექტირებელი ზომები შეიძლება იქნას მიღებული 17-დან 18 წლამდე არასრულწლოვნებისთვის, თუ ამგვარი საჭიროების მიზეზია საქმის გარემოებები, დამნაშავეს განვითარების დონე, მისი პირადი მახასიათებლები და საცხოვრებელი პირობები (პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 10 § 4). კანონის თანახმად, 54-ე პუნქტის & 2-ში, დამნაშავეს, რომელიც დანაშაულის ჩადენის დროს იყო 18 წლამდე ასაკის, არ ენიშნა სიკვდილით დასჯა - უვადო თავისუფლების აღკვეთა.

⁶⁶ Уголовный кодекс Республики Польша [Текст] / науч. ред. А.И. Лукашова, Н.Ф. Кузнецова ; вступ. ст. А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой ; пер. с польского Д.А. Барилевич. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 234 с.

თავი 6. შედარებითი ანალიზი

მთელ რიგ ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის რეჟიმის დამახასიათებელი ნორმები გამოყოფილია სისხლის სამართლის კოდექსის ცალკე თავში ან სისხლის სამართლის სხვა აქტში. ეს არის დსთ-ს ქვეყნები (მოლდოვის გარდა), იუგოსლავიის ყოფილი რესპუბლიკები (გარდა სერბეთისა და ხორვატიისა), ბულგარეთი, უნგრეთი, ვიეტნამი, ერაყი, ლატვია, ლიტვა, ნიდერლანდები, რუმინეთი, ეთიოპია⁶⁷.

უმეტეს ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის რეჟიმის თავისებურებები გამოვლენილია არასრულწლოვანთა სამართლებრივი სტატუსის საფუძვლების დამკვიდრებელ საკანონმდებლო აქტებში ან არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის შესახებ კანონებში. ეს არის ლათინური ამერიკის ქვეყნები, ავსტრია, ინგლისი, ანდორა, ბარბადოსი, ბაჰრეინი, ბელგია, გერმანია, ეგვიპტე, ისრაელი, ინდოეთი, იორდანია, ესპანეთი, იემენი, კანადა, კატარი, ლიბანი, ლიხტენშტეინი, მავრიკი, მალი, ნეპალი, არაბთა გაერთიანებული საემიროები, პორტუგალია, სენტ – ვიტსი, სენტ ვინსენტი და გრენადინები, სირია, ფიჯი, საფრანგეთი, შვეიცარია, ესტონეთი, იაპონია.

მხოლოდ ზოგიერთ ქვეყანაში არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის ნორმები არ არის გამოყოფილი ცალკეულ სტრუქტურულ ერთეულებად: ალბანეთი, ჩინეთი, ლაოსი, მონღოლეთი, ტაილანდი.

მსოფლიოს უმეტეს ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სამართლებრივი რეჟიმი გამოიყენება იმ პირობებზე, რომელთა დაბალი ასაკობრივი ზღვარი ემთხვევა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს, ხოლო ზედა - კანონით დადგენილი სრულწლოვანების (სრული ქმედუნარიანობის) ასაკს. ასე რომ, დსთ-ს ქვეყნებში ესენი არიან 14-დან 18 წლამდე ასაკის პირები, საფრანგეთში და მის ყოფილ კოლონიებში - 13-დან 18 წლამდე, იაპონიაში - 14-დან 20 წლამდე, ესპანეთში - 14-დან 18 წლამდე, შვედეთში - 15 წლიდან 21 წლამდე.

⁶⁷ Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право.Общая часть - М. : Юрлитинформ, 2009. - С. 408. - 448 с

მთელ რიგ ქვეყნებში არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის რეჟიმის შესახებ დებულებები ასევე გამოიყენება იმ პირებზე, რომლებმაც სრულწლოვანებას მიაღწიეს, მაგრამ გარკვეული გარემოებების გამო ფსიქოფიზიოლოგიური განვითარების შეფერხება აქვთ. საქართველოში, ასეთ შემთხვევებში, არასრულწლოვანთა სამართლებრივი რეჟიმის გაგრძელება შესაძლებელია 18-დან 20 წლამდე პირებზე, ესპანეთში - 18-დან 21 წლამდე.

ზოგიერთ ქვეყანაში არასრულწლოვანთა რამდენიმე კატეგორიას გამოყოფენ, რომელთაგან თითოეულს აქვს საკუთარი სამართლებრივი რეჟიმი. ამრიგად, არაბულ სახელმწიფოებში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სადამსჯელო ზომები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იმ პირთა მიმართ, რომლებმაც ჩაიდინეს დანაშაული 7 – დან 15 წლამდე: გამოიყენება მხოლოდ დაცვის, პრევენციის, უსაფრთხოების, კორექტირებისა და განათლების ზომები. სისხლისსამართლებრივი სასჯელები შეიძლება გამოყენებულ იქნას 15-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნებზე, გარდა უმკაცრესისა (უვადო თავისუფლების აღკვეთა, სიკვდილით დასჯა), მაგრამ სასჯელი შემსუბუქებულია და ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება შეიცვალოს საგანმანათლებლო ზომებით.

ქვეყნიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს არასრულწლოვანთა სამართლებრივი რეჟიმის შემდეგი კომპონენტები:

- დასჯის სპეციალური სისტემა;
- სასჯელის მაქსიმალური ვადების ან ზომის შემცირება;
- სასჯელის დაკისრების, სავალდებულო შემსუბუქების და დამატებითი გარემოებების გათვალისწინების სპეციალური წესები, როგორცაა ფსიქიკური განვითარების დონე;
- სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისგან განთავისუფლების საფუძვლები;
- გამარტივებული ფორმალური მოთხოვნები პირობით ვადამდე გათავისუფლებისთვის;

- შემცირებული ხანდაზმულობის პერიოდები;
- მოდუნებული დანაშაულებრივი ჩანაწერი ან რეგისტრაციაზე სრული უარი;
- სასჯელისგან გათავისუფლების შესაძლებლობა სავალდებულო საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებით.

ბევრ ქვეყანაში არასრულწლოვნებზე ყველა სახის ჯარიმა არ არის გათვალისწინებული სისხლის სამართლით. ამრიგად, არასრულწლოვანთა დასჯა ქმნის სპეციალურ, ცალკეულ სისტემას. ბულგარეთში, რუმინეთში, თურქმენეთში მხოლოდ 3 სახის სასჯელის გამოყენება შეიძლება არასრულწლოვნებისთვის, აზერბაიჯანში, სომხეთში, უნგრეთში, ვიეტნამში, ყირგიზეთში, ლატვიაში, ლიტვაში, უზბეკეთში - 4, ტაჯიკეთში, უკრაინაში - 5, ბელორუსში, ყაზახეთში, რუსეთში - 6, საქართველოში - 7 სახეობა.⁶⁸

არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის ყველაზე გავრცელებულ სახეობებს შორის არის ჯარიმა და თავისუფლების აღკვეთა განსაზღვრული ვადით. ამასთან, მათ შეიძლება დაეკისრონ ისეთი სასჯელები, როგორცაა საზოგადოებრივი ცენზურა ან გაფრთხილება (ბულგარეთი, ვიეტნამი, შვეიცარია); საზოგადოებრივი სამუშაოები (აზერბაიჯანი, სომხეთი, ბელორუსია, უნგრეთი, საქართველო, ყაზახეთი, ლატვია, ლიტვა, ნიდერლანდები, რუსეთი, რუმინეთი, უკრაინა, შვეიცარია); გარკვეული საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა (ბელორუსია, ბულგარეთი, უნგრეთი, ყაზახეთი, რუსეთი, ჩეხეთი); გამასწორებელი სამუშაო (აზერბაიჯანი, ბელორუსია, ვიეტნამი, საქართველო, ყაზახეთი, რუსეთი, ტაჯიკეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი, უკრაინა); დაპატიმრება (სომხეთი, ბელორუსია, საქართველო, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, ლატვია, ლიტვა, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, უკრაინა).

აკრძალვა სიკვდილით დასჯის გამოყენების შესახებ 18 წლამდე ასაკის პირებისთვის დადგენილია კანონის მე -2 პუნქტით. 1966 წლის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტის მე -6 პუნქტი, აგრეთვე კანონის „ა“ პუნქტი. გაეროს

⁶⁸ Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право.Общая часть - М .: Юрлитинформ, 2009. - С. 408. - 448 с

ბავშვთა უფლებების კონვენციის 37. შედეგად, მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა, სადაც სიკვდილით დასჯა კვლავ რჩება სასჯელის ტიპების ჩამონათვალში, არ აძლევს მის გამოყენების უფლებას არასრულწლოვნებზე. ამ სასჯელის გამოყენების შესაძლებლობა არასრულწლოვნებზე მხოლოდ კონგოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში, ირანში, ნიგერიაში, პაკისტანში, საუდის არაბეთსა და სუდანში დარჩა. ზოგიერთ შტატში არასრულწლოვანთა მიმართ სიკვდილით დასჯის აკრძალვა შედარებით ცოტა ხნის წინ შემოიღეს (იემენი - 1994, PRC - 1997, აშშ - 2005). ნიგერიაში, სიკვდილით დასჯა შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვანი მკვლელების მიმართ, თუ ისინი განაჩენის გამოტანის მომენტში 17 წლის არიან.⁶⁹

უვადო თავისუფლების აღკვეთა

გაეროს ბავშვთა უფლებების კონვენციის 37-ე მუხლი კრძალავს სამუდამო პატიმრობის გამოყენებას გათავისუფლების შესაძლებლობის გარეშე. სისხლის სამართლის შესახებ XVII საერთაშორისო კონგრესის რეზოლუცია შეიცავს მონიშვნას, რომ გამოირიცხოს არასრულწლოვნებზე ამ სასჯელის ნებისმიერი ფორმით გამოყენება.

უმეტეს ქვეყნებში სისხლისსამართლებრივი კანონით დაუშვებელია ამ სასჯელის გამოყენება 18 წლამდე ასაკის პირებზე (აზერბაიჯანი, სომხეთი, ბელორუსია, საქართველო, ყაზახეთი, მოლდოვა, პოლონეთი, რუსეთი, რუმინეთი, თურქეთი, უკრაინა, ფინეთი, არაბული ქვეყნები). ზოგიერთ ქვეყანაში ამ სასჯელისთვის დაწესებულია გაზრდილი ასაკობრივი ზღვარი: 20 წელი (ავსტრია, ბულგარეთი, უნგრეთი) ან 21 წელი (მაკედონია, სერბეთის რესპუბლიკა). იტალიაში არასრულწლოვნის გამოყენება სამუდამო პატიმრობაში არაკონსტიტუციურია.

ზოგიერთ შტატში არასრულწლოვნებისთვის უვადო თავისუფლების აღკვეთა არ არის აკრძალული და ამგვარი სასჯელები ნამდვილად დაწესებულია (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, სიერა ლეონე, სამხრეთ აფრიკა).

⁶⁹ Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.

როგორც სისხლისსამართლებრივი სასჯელების ერთ-ერთი მთავარი ტიპი, თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვნებზე თითქმის ყველა ქვეყანაში. მხოლოდ ზოგიერთ ქვეყანაში ითვლება არასრულწლოვნისთვის თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება განსაკუთრებული ღონისძიების სახით (მაკედონია, შვედეთი).

საერთაშორისო სამართალი არ ზღუდავს არასრულწლოვანთა თავისუფლების აღკვეთის გამოყენებას. სისხლის სამართლის შესახებ XVII საერთაშორისო კონგრესის რეზოლუცია შეიცავს მონოდებას, რომ გამოირიცხოს არასრულწლოვნებისთვის თავისუფლების აღკვეთა 15 წელზე მეტი ვადით. ამავე დროს, ეროვნული სამართლებრივი სისტემების უმეტესობა შეიცავს დებულებებს, რომლებიც მიზნად ისახავს არასრულწლოვანთა მიმართ პატიმრობის მაქსიმალური ვადის შემცირებას.

ამრიგად, დსთ-ს ქვეყნების უმეტესობის, იუგოსლავიის, ბულგარეთისა და იემენის ყოფილი რესპუბლიკების კანონმდებლობა კრძალავს არასრულწლოვნებისთვის თავისუფლების აღკვეთის სასჯელის დაწესებას 10 წელზე მეტი ხნის განმავლობაში. ყაზახეთსა და ფინეთში ამ კატეგორიის მსჯავრდებულთათვის თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადაა 12 წელი, უნგრეთში, ერაყში, ყირგიზეთში, ლატვიაში, მოლდოვაში, რუმინეთში, თურქმენეთში, უკრაინაში - 15 წელს, მავრიტანიასა და საფრანგეთში - 20 წელი. ვიეტნამში, იმ პირებისთვის, რომლებმაც ჩაიდინეს დანაშაული 16-დან 18 წლამდე, ეს არის 18 წლი, ხოლო 14-დან 16 წლამდე ასაკის პირებისთვის - 12 წელი.⁷⁰

ხშირად არასრულწლოვნებს შეიძლება მიეცეს შეფერხება ამ სასჯელის აღსრულებაში, აგრეთვე შესაძლებლობა შეცვალონ იგი სხვა მაკორექტირებელი ზომებით.

⁷⁰ Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.

როგორც წესი, არასრულწლოვნები თავისუფლების აღკვეთას იხდიან მოზრდილი მსჯავრდებულებისგან დამოუკიდებლად. არასრულწლოვნებისთვის ასევე შეიძლება შეიქმნას სპეციალური გამასწორებელი დაწესებულებები (საგანმანათლებლო კოლონიები - დსთ-ს ქვეყნები, ახალგაზრდა კრიმინალების ინსტიტუტები - ინგლისი).

არასრულწლოვნებისთვის ჯარიმის დაწესება ცალკეული სახელმწიფოების (დსთ-ს ქვეყნები, უნგრეთი, ვიეტნამი, ლატვია, ლიტვა, ეთიოპია) კანონმდებლობაში ჯარიმის სახით ასოცირდება არასრულწლოვნის შემოსავლის ან ქონების საკუთარი წყაროების არსებობასთან, რომელზეც შეიძლება დაწესდეს ჯარიმა.

ყირგიზეთის სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს მცირეწლოვებზე ქონებრივი ხასიათის სასჯელის სპეციფიკური სახეობის ("სამმაგი აიპი") გამოყენების შესაძლებლობას. სასჯელის ეს სახეობა ერთგვარი ჯარიმაა, რომლის ოდენობა დამოკიდებულია დანაშაულით მიყენებულ ზარალზე; მისი ორი მესამედი აღდგება მსხვერპლის სასარგებლოდ, ერთი მესამედი - სახელმწიფოს სასარგებლოდ.

საერთაშორისო სამართალი არ კრძალავს არასრულწლოვანთა მიმართ ფიზიკური დასჯის გამოყენებას. გაეროს სტანდარტული მინიმალური წესები, რომლებიც ეხება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელებას 1985 წელს (პეკინის წესები), რომელიც კრძალავს სასჯელის გამოყენებას, მხოლოდ საკონსულტაციო ხასიათისაა.

ამასთან, ამ ტიპის სასჯელი შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვნებზე მხოლოდ გარკვეულ ქვეყნებში (ზიმბაბვე, კატარი, სუდანი). კატარში ისინი მხოლოდ 17-დან 20 წლამდე ასაკის მამაკაცებს ეხება, როგორც პატიმრობის ალტერნატივა. ზიმბაბვეში მათი გამოყენება 1989 წელს არაკონსტიტუციურად იქნა აღიარებული, მაგრამ 1992 წელს კონსტიტუციაში შეტანილი ცვლილება მათი განაცხადების ხელახლა ჩართვის მიზნით.⁷¹

მნიშვნელოვანი რაოდენობის ქვეყნების (ალბანეთი, ალჟირი, ბულგარეთი, გვინეა, ეგვიპტე, იორდანია, იტალია, იემენი, კამბოჯა, ჩინეთი, ქუვეითი, ლიბანი, მავრიტანია,

⁷¹ <https://justicemaker.ru/view-article.php?id=21&art=5829>

მადაგასკარი, მალტა, მაროკო, ლიტვა, ნეპალი, ომანი, პოლონეთი,) კანონმდებლობაში. სან – მარინო, სირია, ტაილანდი, ტუნისი, თურქეთი, ფილიპინები, საფრანგეთი, ჩილე) ითვალისწინებს არასრულწლოვანი დამნაშავეებისათვის სასჯელის სავალდებულო შემსუბუქების აუცილებლობას.

ალბანეთში, სასჯელი 18 წლამდე პირებისთვის განახევრებულია. PRC სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს სასჯელის სავალდებულო შემსუბუქებას ან სასჯელის დაკისრებას სპეციალური ნაწილის მუხლის სანქციის ქვედა ზღვარს 14-დან 18 წლამდე ასაკის პირებისთვის. ლიტვის სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს სპეციალური ნაწილის მუხლის მინიმალური სანქციის განახევრებას არასრულწლოვნის განაჩენის შეტანისას.

არასრულწლოვანთა სასჯელის შემცირება დეტალურად არის რეგულირებული არაბული სახელმწიფოების კანონმდებლობაში. ამრიგად, ლიბანის კანონმდებლობის თანახმად, არასრულწლოვან დამნაშავეთა ჯარიმა განახევრებულია. გარდა ამისა, სიკვდილით დასჯის და უვადო თავისუფლების აღკვეთის ნაცვლად გამოიყენება თავისუფლების აღკვეთა 5-დან 15 წლამდე ვადით; მძიმე შრომისა და გარკვეული ვადით თავისუფლების აღკვეთის ნაცვლად, დაწესებულია თავისუფლების აღკვეთა 3-დან 7 წლამდე ვადით, ხოლო ნაკლებად მძიმე დანაშაულებისათვის - 1-დან 3 წლამდე ვადით.

ზოგიერთი ქვეყნის (ვიეტნამი, დანია, კუბა, შვედეთი) კანონმდებლობა ითვალისწინებს არასრულწლოვანთა სასჯელის შემსუბუქების შესაძლებლობას, მაგრამ ამგვარი შემსუბუქების გამოყენება სასამართლოს შეხედულებისამებრ რჩება.

მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კანონმდებლობა ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლებისა და სასჯელის განთავისუფლების სპეციალურ საფუძვლებს, რომლებიც გამოიყენება არასრულწლოვნებისთვის. ბულგარეთის, ყირგიზეთის, ლიტვის, უკრაინის კანონმდებლობა შეიცავს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების დამატებით საფუძვლებს; ალბანეთი, ყაზახეთი, ქუვეითი, პოლონეთი,

რუსეთი, თურქმენეთი - სასჯელისგან; სომხეთი, ბელორუსია, საქართველო, მოლდოვა, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი - პასუხისმგებლობისა და სასჯელისგან.

ამგვარი ზომების გამოყენებას საფუძვლად უდევს არასრულწლოვანის გამოსწორების შესაძლებლობა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ან სასჯელის გამოყენების გარეშე. ჩვეულებრივ, საკითხს აქვს თუ არა ასეთი შესაძლებლობა, წყვეტს სასამართლო, მაგრამ ზოგიერთ სახელმწიფოში (ბულგარეთი, დანია, ნიდერლანდები) სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების გამოყენება ასევე შეუძლია პროკურორს. ამრიგად, პოლონეთში, იმ პირებთან მიმართებაში, რომლებმაც დანაშაული ჩაიდინეს 17-დან 18 წლამდე, სასამართლოს მიერ სასჯელის ნაცვლად, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს განათლების, მკურნალობის ან გამოსწორების ზომები; შესაბამისი გადაწყვეტილება დასაბუთებული ანალიზი საქმის გარემოებები, დონის ფსიქოფიზიოლოგიური განვითარების დამნაშავე პირი, მახასიათებლები მისი პიროვნების.

გათავისუფლება შეიძლება დამოკიდებული გახდეს დანაშაულის სოციალურ საშიშროებაზე; როგორც წესი, პირები, რომლებმაც ჩაიდინეს არასერიოზული ხასიათის დანაშაულები, შეიძლება განთავისუფლდნენ. აზერბაიჯანში, სომხეთში, ყაზახეთში, ყირგიზეთში ესენი არიან არასრულწლოვნები, რომლებმაც პირველად ჩაიდინეს მცირე და საშუალო სიმძიმის დანაშაულები; ბელორუსში - ვინც ჩაიდინა დანაშაული პირველად, რაც დიდ საზოგადოებრივ საფრთხეს არ წარმოადგენს; ლიტვაში - ვინც ჩაიდინა დაუფიქრებელი დანაშაული ან მცირე და საშუალო სიმძიმის განზრახ დანაშაული. რუსეთში გათავისუფლება შესაძლებელია სერიოზული დანაშაულის ჩადენის დროსაც, მაგრამ ამ შემთხვევაში ადამიანი უნდა გაიგზავნოს სპეციალურ საგანმანათლებლო და დახურულ დაწესებულებაში.

დსთ-ს ქვეყნების, ბულგარეთის, ვიეტნამის, ლიტვის, ლატვიის, პოლონეთის კანონმდებლობა ითვალისწინებს სასჯელისგან განთავისუფლების შესაძლებლობას,

რომელიც დაკავშირებულია სავალდებულო საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებასთან.

ანგლო-ამერიკული იურიდიული ოჯახის ქვეყნები, ისევე როგორც ზოგიერთი სხვა სახელმწიფო (ნიკარაგუა, პოლონეთი, რუმინეთი, თურქეთი, ფილიპინები, საფრანგეთი, ჩილე, ესტონეთი) დაუშვებენ არასრულწლოვანთა განთავისუფლებას სასჯელისაგან, თუ ფსიქიკური უკმარისობის გამო საკმარისად არ ესმის დანაშაულის ხასიათი და საზოგადოებრივი საფრთხე; ამ შემთხვევაში შესაძლებელია საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებაც.

სასჯელის პირობით ვადამდე გათავისუფლების შემცირებული საფუძვლები შეიძლება გამოყენებულ იქნას არასრულწლოვნებზე (დსთ-ს ქვეყნები, ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკები, ინგლისი, ბულგარეთი, უნგრეთი, ერაყი, ლატვია, ლიტვა, რუმინეთი, შვეიცარია). როგორც წესი, მცირდება სასჯელის ვადა, რომლის ტარებაც აუცილებელია გათავისუფლების შესაძლებლობის უზრუნველსაყოფად. ამრიგად, დსთ-ს ქვეყნების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის თანახმად, სასჯელისგან გათავისუფლებისთვის საჭიროა:

- მცირე ან საშუალო სიმძიმის დანაშაულისთვის სასჯელის 1/3;
- მძიმე დანაშაულისთვის 1/2 სასჯელი;
- განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისთვის სასჯელის 2/3.

საგანმანათლებლო გავლენის იძულებითი ღონისძიებების ინსტიტუტი დსთ-ს და ბალტიის ქვეყნების, იუგოსლავიის, ალბანეთის, ბულგარეთის, უნგრეთის, ვიეტნამის, კირიბატის, ნიდერლანდების, რუმინეთის, ფილიპინების, შვედეთის, ეთიოპიის სისხლის სამართლის კანონმდებლობაშია. არასრულწლოვანთა სტატუსის შესახებ სპეციალურ კანონებში ეს ზომები რეგულირდება გერმანიაში, ეგვიპტეში, ესპანეთში, კენიაში, ქუვეითში, მალიში, პორტუგალიაში, საფრანგეთში, შვეიცარიაში. როგორც სპეციალურ, ასევე

სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, ისინი გათვალისწინებულია ბულგარეთში, სერბეთსა და ესტონეთში.

მათი იურიდიული ხასიათის მიხედვით, ეს ზომები არაერთმნიშვნელოვნად განიმარტება. ჩვეულებრივ, ისინი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის განხორციელების ერთ – ერთ ფორმად იქცევიან, გარდა სასჯელისა, მაგრამ ზოგიერთ ქვეყანაში (დსთ – ს ქვეყნები, გარდა ყაზახეთი, ლიტვა) ისინი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ალტერნატივადაც მოქმედებენ: სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა სავალდებულო საგანმანათლებლო ზომების გამოყენებით. რიგი სახელმწიფოების კანონმდებლობა ითვალისწინებს ამ ზომების გამოყენებას დამნაშავეთა გარკვეული ასაკობრივი კატეგორიის სასჯელის ნაცვლად.

მსოფლიოს ქვეყნების კანონმდებლობით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს საგანმანათლებლო გავლენის ისეთი ზომები, როგორცაა გაფრთხილება ან საყვედური; მშობლების ან მათ შემცვლელი პირების, ან შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს მეთვალყურეობის ქვეშ გადაყვანა; დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების დაკისრება, ანდა სხვაგვარად შესწორებული ზიანის ანაზღაურება; შეზღუდვების დაწესება დასასვენებელ საქმიანობასთან დაკავშირებული ან არასრულწლოვნის ქცევის სხვა მოთხოვნების დადგენა; აღზრდისთვის შესაფერისი ოჯახში გადაყვანა; დახმარების რეჟიმში განთავსება; საჯარო სამსახური; დაზარალებულისათვის ბოდიშის მოხდის ვალდებულების დაწესება (საჯაროდ ან სხვა ფორმით სასამართლოს გადაწყვეტილებით); განთავსება საგანმანათლებლო დაწესებულებაში. ზოგიერთ ამ ზომებს მხოლოდ ფორმალური განსხვავებები აქვს სისხლისსამართლებრივი ჯარიმებისგან (მაგალითად, საზოგადოებრივი სამსახური).

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების რეფორმა ბევრ ქვეყანაში განხორციელდა, როგორც წესი, იგი ყველგან ემყარება ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ინსტრუმენტებს. მათ შორის 1985 წლის გაეროს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მინიმალური სტანდარტული წესები (პეკინის წესები) და გაეროს 1989

წლის ბავშვის უფლებათა კონვენცია. საქართველოში არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულების შესახებ საქმეთა განხილვა განისაზღვრება საქართველოს კანონმდებლობით. ამ თავისებურებებში "თავისებურებები" გულისხმობს განსაკუთრებულ მიდგომას არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის მიყენებისა და მათთვის სისხლისსამართლებრივი ჯარიმების დაწესების პრობლემებისადმი. დადგენილი პრაქტიკის თანახმად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სამი მთავარი მსოფლიო მოდელი არსებობს: ანგლო-ამერიკული, კონტინენტური და სკანდინავიური. თითქმის ყველა ქვეყანაში არასრულწლოვანი დამნაშავეები განიხილებიან არა როგორც რეპრესიების (ან გადაჭარბებული რეპრესიების) ობიექტი, არამედ როგორც სოციალური რეაბილიტაციის საგანი. მაგრამ არსებობს გამონაკლისები. ანგლო-ამერიკული სისტემა. მაგალითად, ბოლო 12 წლის განმავლობაში ინგლისსა და უელსში (1997 წელს ლეიბორისტები მოვიდნენ ხელისუფლებაში დიდ ბრიტანეთში და, შედეგად, დაიწყო რეფორმები, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში), არასრულწლოვან დამნაშავეთა სასჯელის სისტემის მნიშვნელოვანი ლიბერალიზაცია ... ამასთან, ამას წინ უძღოდა საპირისპირო ზომები. 90-იანი წლების დასაწყისში ორი წლის ბავშვის მკვლელობის საქმე დიდ ბრიტანეთში. მკვლელები ორი ათი წლის ბიჭი იყვნენ, რომლებიც უზენაეს სასამართლოში გაასამართლეს ყველა ოფიციალური კანონის შესაბამისად, რის შედეგადაც ბიჭებს სამუდამო პატიმრობა მიუსაჯეს. ამ პრეცედენტის შემდეგ მთავრობის დონეზე აქტიურად დაწინაურდა სადამსჯელო მიდგომა არასრულწლოვან დამნაშავეთა მიმართ.

1993-1994 წლებში მიღებულ იქნა დებულებები, რომლებიც ამკაცრებენ ჯარიმებს არასრულწლოვნებისთვის და აორმაგებენ სასჯელის მაქსიმუმს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში. ასეთი კანონმდებლობის შედეგები იმდენად უარყოფითი იყო, რომ ლეიბორისტების მიერ განხორციელებული შემდგომი რეფორმების ერთ-ერთი მიზეზი გახდა. ახალი სისტემის თანახმად, ყველა არასრულწლოვანი დამნაშავე ჯგუფებად

იყოფა, რაც დამოკიდებულია დანაშაულის სიმძიმეზე, სიხშირეზე და მოზარდის მომავალი სოციალიზაციის პროგნოზზე.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში ძირითადი აქცენტი გაკეთდა დანაშაულის პრევენციაზე. კანონმდებლობის შესრულება დაევალა არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებთან მუშაობის მინისტრთაშორის კომისიებს. ამჟამად ინგლისსა და უელსში 156 კომისია ფუნქციონირებს, რაც ასახავს არასრულწლოვანთა საჭიროებების და ქცევის მრავალფეროვნებას. კომისია მუშაობს სოციალურ მუშაკებთან და პედაგოგებთან მუნიციპალურ სამსახურებში, პრობაციის ინსპექტორებთან, პოლიციელებთან, ასევე ფსიქიატრებთან და ბავშვთა ნარკომანიებთან. ამრიგად, კომისიები რიგ საჯარო მომსახურებას უწევენ რისკის ქვეშ მყოფ მოზარდებს, მონაწილეობენ პრევენციულ მუშაობაში და ბოლოს, სასამართლოსთვის ამზადებენ მოხსენებას, რომელიც მოიცავს მოზარდის ქცევისა და ცხოვრების ანალიზს, მისი დანაშაულის პროგნოზირებას და რეკომენდაციას იძლევა ზედამხედველობის ყველაზე ეფექტურ პირობებს.

არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა ქცევის მონიტორინგი ასევე კომისიის ფუნქციების ნაწილია. დიდ ბრიტანეთში მოსამართლეებს ეძლევათ სანქციების ფართო სპექტრი ახალგაზრდების მიმართ: კომენდანტის საათამდე, გაფრთხილებებით და საგანმანათლებლო საუბრებით დამთავრებული საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის (აუნაზღაურებელი) სამუშაოს დანიშვნამდე (16-17 წლის) და თავისუფლების აღკვეთით სასჯელადსრულების კოლონიაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო, ყველაზე მკაცრ ზომებს აქვს ყველაზე ნაკლები სარეაბილიტაციო ეფექტი, მათ შემდეგ რეციდივების პროცენტული მაჩვენებელი გაცილებით მაღალია. 2009 წელს მიღებულ იქნა ახალი კანონი, რომელიც სამართალდამრღვევებს აძლევს დანაშაულის მსხვერპლის ანაზღაურების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, ახლა მოსამართლეებმა უნდა გაამართლონ თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატიული ზომების გამოყენება, თუ ასეთი

შესაძლებლობა არსებობდა. რეფორმების დანწყებიდან ხუთი წლის შემდეგ აღინიშნა, რომ ინოვაციები წარმოადგენს ხარისხობრივად ახალ მოდელს საზოგადოებრივი მომსახურების მიწოდებისათვის, დამნაშავეებთან მუშაობა ახლა ბევრად უფრო ეფექტურია, რეციდივის მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად შემცირდა. ამის დამადასტურებელი ერთ-ერთი ფაქტი იყო არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების სამი გამასწორებელი დაწესებულების დახურვა.

იაპონიაში განსხვავებული სურათია. იაპონიაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება არ არის სისხლის სამართლის პროცედურა. სისხლის სამართლის სასამართლოში ამგვარი საქმეების განხილვა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოზარდი 16 წლის ასაკს მიაღწევს ან თუ დანაშაული განსაკუთრებით მძიმეა, რომლისთვისაც სასჯელი არის სიკვდილით დასჯა ან უვადო თავისუფლების აღკვეთა. ამრიგად, არასრულწლოვან დამნაშავეთათვის არ გამოიყენება ისეთი სანქციები, როგორცაა თავისუფლების აღკვეთა, შესაძლებელია მხოლოდ საგანმანათლებლო და სარეაბილიტაციო ზომები. გარდა ამისა, სასამართლოების საჯაროობა არ ვრცელდება არასრულწლოვნებზე - პროცესები დახურულია და კონფიდენციალურია;

საზოგადოების თვალში, სასჯელალსრულების სკოლაში გაგზავნა ზრდასრული დამნაშავის პატიმრობის ტოლფასია. მაგრამ მოსამართლეს ასევე შეუძლია გადაწყვიტოს, არ მიიღოს რაიმე ზომები. ტოკიოს უნივერსიტეტის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, იაპონელი თინეიჯერების მიერ ჩადენილი დანაშაულების რაოდენობა მუდმივად იზრდება, დანაშაულების ხასიათი უფრო სერიოზული ხდება. ამჟამად იაპონიის კანონმდებლობაში ტენდენციაა არასრულწლოვნებზე სასამართლო პროცესების უფრო მეტი გახსნისა და მათ მიმართ სადამსჯელო სანქციების გამოყენებისკენ.

ევროპული გამოცდილება. ევროპის ქვეყნებში, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ძირითადად მსგავსია ინგლისურისა. საინტერესო მახასიათებელია შუამავლობის შესაძლებლობა, დაზარალებულის შერიგება

სამართალდამრღვევთან. ზოგიერთ ქვეყანაში, საკანონმდებლო დონეზე მიღებული შუამავლობის პროცედურა პრაქტიკულად არ გამოიყენება და არ არსებობს შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურა, როგორც ეს მოხდა პოლონეთში, რუმინეთსა და ჩეხეთში. შერიგების შემთხვევაში შესაძლებელია დანაშაულის საქმის უკან დაბრუნება სისხლის სამართლის სისტემადან და სისხლისსამართლებრივი დევნის სრულად დასრულება სანქციების გამოყენების გარეშე. ინგლისში, ირლანდიასა და ნიდერლანდებში გადაწყვეტილებას იღებს პოლიცია, ხოლო გერმანიაში პროკურორი. გარდა ამისა, პროკურორს ან მოსამართლეს შეუძლია შეაჩეროს საქმის განხილვა, ამ შესვენების დროს მოზარდს შეუძლია შეასრულოს მუშაობა მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე, რის შემდეგაც საქმე შეწყდება. შოტლანდიაში, ბულგარეთში, ესტონეთში, არასრულწლოვანი დამნაშავე შეიძლება გაგზავნონ სოციალურ სამსახურებში, სადაც წყდება საგანმანათლებლო ზომების გამოყენების საკითხი. სასამართლოში საქმის განხილვისას შეიძლება გამოყენებულ იქნას სხვადასხვა სანქციები, როგორც ინგლისში, უპირატესობა მიენიჭება ზომებს, რომლებსაც აქვთ უდიდესი საგანმანათლებლო ღირებულება. არასრულწლოვანთა მიმართ ჯარიმების სახით სანქციების გამოყენების საკითხი საკამათოა. თინიჭერები, როგორც წესი, ჯერ ფულს არ შოულობენ. ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, ბელგიაში, ბულგარეთში, ხორვატიაში, იტალიაში, პოლონეთში, შოტლანდიაში, სერბეთსა და ესპანეთში ჯარიმების დანესება არ არის გამოყენებული. ფინეთში ჯარიმის ზომა შედარებულია მოზარდის ჯიბის თანხასთან. ჩეხეთში შესაძლებელია ჯარიმის გადახდის შეფერხება. შეჯამების შედეგად შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მთლიანობაში ევროპული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა აღმოჩნდა ეფექტური, ბავშვის უფლებებისადმი და მისი პიროვნების ღირებულებისადმი ყურადღებიანი და საკმარისად მოქნილი არასრულწლოვან დამნაშავეთა მიმართ გამოყენებულ სანქციებთან მიმართებაში. ამავე დროს, ევროპის იურიდიულ სივრცეში ის საკმაოდ მრავალფეროვანია, რაც შესაძლებელს ხდის ყველაზე ეფექტური მოდელების მიკვლევასა და შერჩევას.

დასკვნა

არსებობს მთელი რიგი თვისებები, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც არასრულწლოვნის პიროვნებასთან, ასევე მისი ქცევის სამართლებრივ შეფასებას დანაშაულის ჩადენისას და იმ გარემოებას, რამაც კონკრეტული ადამიანი მიიყვანა დანაშაულის ჩადენაში.

არასრულწლოვნის პიროვნებასთან დაკავშირებული თვისებები განპირობებულია მისი ფსიქოფიზიკური განვითარების ასაკითა და პირობებით. არასრულწლოვნებს ხშირად უჩნდებათ გადატანილი მოსაზრებები სიკეთისა და ბოროტების საზღვარზე, უსიამოვნებებსა და დანაშაულობებზე. მძიმე დანაშაულის ჩადენის დროსაც კი, ის ზოგჯერ სრულად ვერ აცნობიერებს თავისი ქმედებების სოციალურ მნიშვნელობას და შედეგებს. ეს პიროვნული თვისებები ასაკთან ერთად ქრება.

როდესაც სერიოზული დანაშაულები ჩაიდინეს, მათ ასევე შეუძლიათ მონაწილე არასრულწლოვნის პიროვნების მაღალი სოციალური საშიშროება. ამიტომ, სასჯელის დანიშვნისას რეკომენდებულია ცხოვრების და აღზრდის პირობების, ფსიქიკური განვითარების დონისა და არასრულწლოვნის პიროვნების სხვა მახასიათებლების გათვალისწინება.

განაჩენის გამოტანისას სერიოზული ყურადღება უნდა მიექცეს არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სუბიექტური მხარის ანალიზს.

აქ მნიშვნელოვანია ის განზრახ მოქმედებდა თუ დაუდევრად; თუ განზრახ, დანაშაული წინასწარ იყო ჩათვლილი ან მოხდა შემთხვევით, არსებულ ვითარებაში. უნდა შეფასდეს არასრულწლოვნის ბრალეულობის ხარისხი, რაც დამოკიდებულია არა მხოლოდ განზრახვის მეტ-ნაკლებად განხილვაზე, არამედ თავად დანაშაულის ცოდნის მეტ-ნაკლებად სისრულეზე. სასჯელის დაკისრებისთვის აუცილებელია დანაშაულის ჩადენის მოტივების გარკვევა და შეფასება. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მოტივები აქ უფრო ნაკლებად საზიზღარია, ვიდრე მოზრდილების, ისინი ხშირად ერთმანეთთან ერთადაა მოზრდილთა ინტერესები და არასრულწლოვანთა მოთხოვნილებები, მათი მოტივები უფრო ხშირად დამოკიდებულია, ვიდრე მოზრდილთა მდგომარეობა.

არასრულწლოვანისთვის სასჯელის დანიშნისათვის მნიშვნელოვანია დანაშაულის ობიექტური მხარის ანალიზი: ამ პირის როლი ჯგუფის მიერ დანაშაულის მომზადებასა და ჩადენაში, კონკრეტული ქმედებების ხასიათი დანაშაულის დროს, დამოკიდებულება მომხდარი შედეგები, დანაშაულის დასრულებისთანავე ქცევა.

სხვა გარემოებებთან ერთად, რომლებსაც ხშირად განიხილავენ სასამართლოები არასრულწლოვანთა განაჩენის გამოტანისას, აუცილებელია დასახელდეს არასრულწლოვნის ასაკი, პირველად ჩაიდინოს დანაშაული, გულწრფელი სინანული, აღიარება, აქტიური დახმარება დანაშაულის გადაწყვეტაში, დანაშაულის ჩადენა მოზრდილების გავლენის ქვეშ, აგრეთვე მძიმე პირადი და ოჯახური გარემოებების ერთობლიობის გამო და ა.შ.

არასრულწლოვნის დასჯის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს სისხლის სამართლის და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული მრავალი დებულება.

სასამართლომ უნდა იმოქმედოს იქიდან, რომ არასრულწლოვანს შეიძლება დაეკისროს სასჯელი, მაგრამ ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საგანმანათლებლო გავლენის იძულებითი ზომები.

მას შემდეგ რაც სასამართლომ დაადგინა არასრულწლოვნის სასჯელის ტიპი, სასამართლომ უნდა განიხილოს მასზე უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდების შესაძლებლობა, ვიდრე კანონით არის გათვალისწინებული. სასჯელის ოდენობის დადგენის შემდეგ განხილვა ექვემდებარება არასრულწლოვნის პირობითი მსჯავრის შესაძლებლობის საკითხს. პრობაციის დროს სასამართლო წყვეტს საკითხს საზოგადოებრივი განმანათლებლის არასრულწლოვნის დანიშვნის აუცილებლობის შესახებ¹

არასრულწლოვნისთვის დადგენილი სასჯელი, მისი ასაკის გათვალისწინებით, უნდა იყოს სამართლიანი, როგორც შემამსუბუქებელი, ასევე დამამძიმებელი გარემოებების გათვალისწინებით.

არასრულწლოვანთა დანაშაულის გენებისში გადამწყვეტ ადგილს იკავებს განათლების უარყოფითი მხარეები და გარემოზე ზემოქმედება. ამასთან, ეს არ გამოირიცხავს მათთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების ლეგიტიმურობას. პირველი, ეს პასუხისმგებლობა დგინდება სოციალურ-ფსიქოლოგიური წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში. მეორეც, როგორც თავად სოციალურ და იურიდიულ ინსტიტუტს, მას მოუწოდებენ იმოქმედონ, როგორც ობიექტური ფაქტორი, რომელიც ეწინააღმდეგება დანაშაულებრივ გამოვლინებებს და ხელს უწყობს ახალგაზრდა თაობის განათლებას, მასში იღება აუცილებელი სამართლებრივი ცოდნა.

ამავე დროს, საკითხის კრიმინოლოგიური ასპექტი გავლენას ახდენს და არ შეუძლია გავლენა მოახდინოს არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ხასიათზე და ფარგლებზე. ვინაიდან არასრულწლოვანთა დანაშაულებრივი გამოვლინების ძირითადი განმსაზღვრელი ფაქტორები აღზრდის ნაკლოვანებები და გარემოს შერწყმაა, საზოგადოება იძულებულია აიღოს პასუხისმგებლობის გარკვეული წილი ან დაეკისროს მცირე სოციალურ ჯგუფებსა და კონკრეტულ პირებს, რომლებიც არ უზრუნველყოფენ სათანადო აღზრდას ან უშუალო უარყოფითი გავლენა მოახდინეს და შეამსუბუქეს თავად დამნაშავეთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ამ დროისთვის, როდესაც ახალგაზრდების აღზრდის სოციალური პრობლემების მოგვარება სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანოების პრიორიტეტულ ამოცანად იქცა, იურიდიული ზემოქმედების შესაძლებლობები ახალგაზრდა თაობის, მისი სამოქალაქო, შრომითი და საერთაშორისო ორგანიზაციების აღზრდისა და განათლების გაუმჯობესებაზე ფორმირება განუზომლად გაიზარდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ნორმატიული მასალა :

1. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 2015
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, ცვლილებებითა და დამატებებით 2016 წლის 20 იანვრამდე, თბ., 2016
3. საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“
4. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მოკლე მიმოხილვა, თბილისი, 2007

5. საქართველოს პრეზიდენტის 2012 წლის 22 მარტის ბრძანებულება არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ.
6. გაერთიანებული ერების სახელმძღვანელო პრინციპები არასრულწლოვანთა დანაშაულობის რევენციის შესახებ (ერ-რიადის წესები).
7. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტანდარტული მინიმალური წესები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლის ადმინისტრაციის შესახებ („პეკინის წესები“)
8. გაერთიანებული ერების წესები თავისუფლება აღკვეთილ არასრულწლოვანთა დაცვისათვის.
9. გაერო-ს მინიმალური სტანდარტული წესები პატიმრებთან მოპყრობის შესახებ (ნელსონ მანდელას წესები)
10. არასაპატიმრო ღონისძიებათა გამოყენების გაერო-ს სტანდარტული მინიმალური წესები (ტოკიოს წესები), მიღებულია გენერალური ასამბლეის 1990 წლის 14 დეკემბრის № 45/110 რეზოლუციით
11. განრიდების ან/და განრიდებისა და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება-შესრულების პროცესში სოციალური მუშაკის როლისა და საქმიანობის წესის, მუხლი 5, ნაწ. 4-5, 2011
12. მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია REC(2006)2 წევრი სახელმწიფოებისადმი ევროპულ ციხის წესებთან დაკავშირებით (ციხის ევროპული წესები), წესი
13. საქართველოს მინისტრის ბრძანება; არასრულწლოვან ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა სრული ზოგადი განათლების მიღებისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს პენიტენციურ დაწესებულებებში მიმდინარე სასწავლო პროცესის რეგულირების წესის დამტკიცების შესახებ; 01/09/2016

სასამართლო მასალები:

1. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 22 მარტის განაჩენი საქმეზე N1/571-16

ქართულ ენოვანი ლიტერატურა:

2. არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები, თბილისი, 2011
3. არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეაბილიტაცია საქართველოში, საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი, სახელმწიფო მმართველობის სკოლა, 2004
4. არსოშვილი, გ./ მიქანაძე, გ./ შალიკაშვილი, მ., პრობაციის სამართალი, თბ.2015
5. არასრულწლოვანთა განრიდება-მედიაციის პროგრამის ანალიზი
6. გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარი, თბილისი 2008
7. გამყრელიძე ოთარ, სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი, 1/2016
8. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, BVerf-GE 20, S. 323
9. დვალიძე, ი. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, 2013
10. დემეტრაშვილი ა.კობახიძე ი., კონტიტუციური სამართალი, 2011 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით, თბ., 2011
11. ვაიკუნდი უ. მართლმსაჯულება ბავშვებისათვის, გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF), თბ., 2013, ლექცია მე-9.
12. ვარძელაშვილი ი.სასჯელის მიზნები, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2016,

13. ვარძელაშვილი ი. არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი). არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი 2017
14. ვინტერი რ. არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენებისას გასათვალისწინებელი ზოგიერთი საერთაშორისო სტანდარტის შესახებ წიგნში: „სახელმძღვანელო წინადადებები სისხლის სამართლის საქმეზე განაჩენის ფორმის, მისი დასაბუთებულობისა და ტექსტის სტილისტიკური გამართულობის თაობაზე,”
15. ივანიძე მ. „არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები“, წიგნში არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, თბილისი, 2017
16. ლომსაძემალხაზ, საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2012
17. მახარობლიძე თ. სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2017
18. მიქანაძე გ., არასრულწლოვან, ქალ და უვადო თავისუფლება აღკვეთილ პატიმრებთან მოპყრობის თავისებურებანი, თბილისი 2008
19. მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქ., საპატიმრო სასჯელების ალტერნატივა საზღვარგარეთის ქვეყნებში, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, თბილისი, 2016
20. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 6 აპრილის №2/1/415 გადაწყვეტილება
21. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, (ავტორთა კოლექტივი, რედ. გ. ნაჭყებია, ი. დვალიძე), თბილისი, 2007

22. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გ. ნაჭყებია, ნ. თოდუა, 2016
23. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, რედ. გ. ტყეშელიაძე, გ. ნაჭყებია, თბ., 2004,
24. ტურავა მ. , სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-8 გამოცემა, თბილისი, 2010
25. ფაფიაშვილი ლ, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგიერთი საკითხი, საერთაშორისო სამართლის ჟურნალი, #1, 2008
26. ქვრივიშვილი თ, არასრულწლოვნის პატიმრობა, როგორც უკიდურესი ღონისძიება - ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და საქართველოს სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი, ჟურნალი „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, თბილისი 2017
27. ქელბაქიანი ა., ცაგარელი ნ., ტურაზაშვილი გ., „არასრულწლოვანი ბრალდებულის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში“, კვლევის ანგარიში, თბილისი, 2016
28. შალიკაშვილი მ, „შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით“, კრიმინოლოგიის ჟურნალი #1(2016), დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
29. შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი, 2011
30. შალიკაშვილი მ., კრიმინოლოგია, თბილისი, 2010
31. შალიკაშვილი, გ. მიქანაძე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016

32. შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბ., 2013
33. შვაბე, იურ., გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები. თბილისი 2011.
34. ჩხეიძე ი., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება - მიღწევები და გამოწვევები. 2016.
35. ჰამილტონი-ქეროლინ, სახელმძღვანელო დოკუმენტი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, გაეროს ბავშვთა ფონდი - ბავშვთა დაცვის განყოფილება, მაისი, 2011 წ.
36. ხასიაშაია (ზოია), მსჯავრდებულთა რეაბილიტაცია საქართველოში, რეალობა და პერსპექტივები. II ნაწილი, თბილისი, 2006
37. ხერხეულიძე ი, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული პრევენციის დონეები და შერჩეული ინტერვენციების ეფექტურობა, თსუ, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები# სამართლის ჟურნალი 1, 2017
38. ხერხეულიძე ი., „არასრულწლოვანთა დანაშაული და მისი გამომწვევი მიზეზები იუვენალური იუსტიციის სისტემებში“, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2013, სამართლის ჟურნალი N2, 2012,
39. ხუბუა გ, სამართლის თეორია, თბ.2004;
40. ხუჭუა ნ., ასაკი, როგორც ბრალის გამომრიცხველი გარემოება, ჟურნალი „ალმანახი“, სისხლის სამართალი, I, 1998
41. ცერცვაძე გ., საერთაშორისო არბიტრაჟი, 2010
42. ცქიტიშვილი თ, სასჯელის პროპორციულობა, „სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში“, თბ.2016;

უცხოენოვანი ლიტერატურა:

უცხოენოვანი ნორმატიული მასალა

1. Уголовный кодекс Голландии [Текст] / науч. ред. Б.В. Волженкин ; пер. с англ. И.В. Мирновой. – 2-е изд. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.
2. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б.В. Волженкин. СПб., 2015. С. 253.
3. Уголовный кодекс Дании [Текст] / науч. ред. и предисл. С.С. Беляева ; пер. с датского и англ. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с.
4. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. С.С. Беляев. СПб., 2015. С. 230.
5. Уголовный кодекс Латвийской Республики [Текст] / науч. ред. и вступ. ст. А.И. Лукашова и Э.А. Саркисовой. ; пер. с латышского А.И. Лукашова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 313 с.
6. Уголовный кодекс Литовской Республики [Текст] / науч. ред. В. Павилониса ; предисл. Н.И. Мациева ; вступ. ст. В. Павилониса, А. Абрамовичюса, А. Дракшене ; пер. с лит. В.П. Казанскене. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 470 с.
7. Уголовный кодекс Норвегии [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.twirpx.com/file/1438912/> (дата обращения: 25.01.2017).
8. Уголовный кодекс Норвегии. СПб., 2015.
Уголовный кодекс Республики Польша [Текст] / науч. ред. А.И. Лукашов, Н.Ф. Кузнецова ; вступ. ст. А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой ; пер. с польского Д.А. Барилевич. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 234 с.
9. Уголовный кодекс Франции [Текст] / науч. ред. Л.В. Головкин, Н.Е. Крыловой ; пер. с франц. Н.Е. Крыловой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.
10. Уголовный кодекс ФРГ [Текст] / пер. с нем. и предисл. А.В. Серебренникова. – М. : ИКД Зерцало-М, 2001. – 208 с.
11. Уголовный кодекс Швейцарии [Текст] / науч. ред., предисл. и пер. с нем. А.В. Серебренниковой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 350 с.
12. Уголовный кодекс Швейцарии. СПб., 2015.
Уголовный кодекс Швеции [Текст] / науч. ред. Н.Ф. Кузнецовой, С.С. Беляева ; пер. С.С. Беляева. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с.
13. Уголовный кодекс Швеции / науч. ред. Н.Ф. Кузнецова. СПб., 2015.

14. Уголовный кодекс Канады. RSC, 1985,
15. Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (с изм. и доп. От 8 декабря 2003 г.)

უცხო ენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა

1. J. Goerdeler, P. Walkenhorst, Jugendstrafvollzug in Deutschland. Neue Gesetze, neue Strukturen, neue Praxis? Mönchengladbach, 2007
2. *Juvenile Justice in America*, Bartollas Clemens, Miller Stuart J., second edition, 1998, Prentice Hall, Inc., Challenges of juvenile justice system - conflicting philosophies and strategies on correcting Juveniles: The treatment model, the justice model, the crime control model, the logical consequences model p.17-24;
3. Caeti, Tory J., and Eric J. Fritsch, "At-Risk Youth," Encyclopedia of Juvenile Justice, Ed., Thousand Oaks, CA: SAGE, 2002. 22- 28. SAGE Reference Online. Web. 22 Feb. 2012.
4. Loeber R. and Stouthamer-Loeber M., Family Factors as Correlates and Predictors of Juvenile Conduct Problems and Delinquency, 1986, gv. 29-149 in Crime and Justice: An annual review of research, Vol. 7, edited by Michael Tonry and Norval Morris, Chicago: University of Chicago Press;
5. Levasseur G., Chavanne A., Montreuil J. Droit penal et procedure penale. Paris, 1994.
6. Blau G. Erziehungsgedanke und "Tatadaquanz" im Jugendstrafrecht // Schaffstein F., Mische O. (Hrsg.). Weg und Aufgabe des Jugendstrafrechts. Darmstadt, 1968. - S. 481-489.
7. Bundesarbeitsgemeinschaft für ambulante Maßnahmen nach dem Jugendrecht in der DVJJ (Hrsg.). Ambulante Maßnahmen und sozialpädagogische Jugendhilfeangebote für junge Straffällige. Bonn, 1992.
8. Schaffstein F. Behandlung der Heranwachsenden im künftigen Strafrecht // Schaffstein F. Mische O. (Hrsg.). Weg und Aufgabe des Jugendstrafrechts. Darmstadt, 1968. - S. 130-155

9. Dunkel F. Les orientations actuelles de politique criminelle // Juenes delinquantes et jeunes en danger en milieu ouvert: Utopie ou realite? Toulouse, 1994. - S. 41-78.
10. Emig O. Brauchen wir eine spezielle Jugendgerichtshilfe? // DVJJ 1997. - Nr. 3. - S. 237-239.
11. Ostendorf H. Einfuhrung in die Expertenkonferenz "Reform des JGG" // DVJJ. 1998. -Nr. 2. - S. 113-115.
12. Unterkommission I: Entkriminalisierung / DVJJ (Hrsg.). Jugend im sozialen Rechtsstaai. - Bonn, 1996. S. 213-229.
13. Ian Blakeman. The youth justice sustem of England and Wales. - URL:
http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No78/No78_13VE_Blakeman.pdf.
14. John A. Winterdyk, Juvenile justice systems, international perspectives, published by Canadian Scholars' Press Inc., Toronto, Ontario, gv.1997, gv. 289-292.
15. <http://www.nap.edu/catalog/9747.html> , Juvenile Crimes, Juvenile Justice, Panel on Juvenile Crime: Prevention, Treatment, and Control, Committee on Law and Justice, and Board on Children, Youth, and Families, National Research Council, and Institute of Medicine, NATIONAL ACADEMY PRESS, Washington, DC, 2001,
16. T. Kailer, Vermessung des Verbrechers, 2011,
17. H. Ostendorf, Jugendstrafrecht und Jugendstrafverfahren (Stand März 2009),
18. Haft, F./Gräfin von Schlieffen, K.(Hrsg.), 2009.
19. M. Zieger, Verteidigung in Jugendstrafsachen, 6.Auflage, 2013
20. Meier/Rössner/Schöch, Jugendstrafrecht, München, 2003
21. Schönke, H. Schröder, Strafgesetzbuch, Kommentar, Verlag C.H. Beck, München, 2010,
22. Pradel J. Droit penal general. Paris, 2000.
23. И.И. Карпец, индивидуализация наказания, Москва, 1961
24. Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части/ под ред . Н.Е. Крылова. - 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2015. — 1054 с.

25. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части : учебник / под ред. И. Д. Козочкина. — Москва : Волтерс Клувер, 2010. — 1056 с.
26. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии) / под ред. И. Д. Козочкина. - М., 2009.
27. Уголовное право зарубежных стран / под ред. И. Д. Козочкина. - М., 2009.
28. Артеменко Н.В., Особенности ответственности и наказания несовершеннолетних в уголовном праве Франции; Учёные записки ДЮИ, Ростов-на-Дону, 2008, т.19. С. 24-35.
29. Тепляшин, П.В. Англо-ирландский тип европейских пенитенциарных систем: организационно-правовые основы, средства обращения и условия содержания осужденных / П.В. Тепляшин // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. - 2017. - № 1. - С. 122-131.
30. Капинус О.С., Додонов В.Н., Возраст уголовной ответственности в праве современных стран// Современное уголовное право в России и за рубежом: некоторые проблемы ответственности: Сборник статей. - М.: 2008
31. Крылова Н. Е. Уголовное право Франции. М., 2017.
32. Коновалова И.А. Опыт борьбы с преступностью несовершеннолетних в Европе и США // Адвокат, 2017
33. Козочкин И.Д. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебн. Пособ. М. 2003.
34. Оловенцова С. Ю. Уголовная ответственность несовершеннолетних в странах континентальной системы права // Закон и право. 2015. № 8.
35. Меркушов А.К. Практика рассмотрения уголовных дел в отношении несовершеннолетних. - М.: Российская юстиция, 2000г.
36. Сафуанов Ф. Е. Психолого-психиатрическая экспертиза несовершеннолетнего обвиняемого. - М.: Российская юстиция, 1997г.

37. Ведерникова О.Н. Современные тенденции развития ювенальной юстиции за рубежом // Российская юстиция. 2005. № 3.
38. Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право.Общая часть - М.: Юрлитинформ, 2009
39. Долгополов, К.А. Особенности уголовной ответственности несовершеннолетних в некоторых зарубежных странах / К.А. Долгополов // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. - 2009. - № 4.

ვებ რესურსები

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1199-ე მუხლი, საქართველოს პარლამენტის უწყებანი N31, 1997;5 <<http://www.nplg.gov.ge/gSDL/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0samartal--00-1----0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-80&cl=CL4.3&d=HASHfb846b36a6403d837daa38.12&x=1>>;
[უკანასაკნელად გადამოწმებული იქნა 21.05.2021]
2. როგორ მივიღოთ სარწმუნო ინფორმაცია ბავშვის დამატებითი ტრავმირების გარეშე<http://phf.org.ge/ka/resources/dazaralebuli-da-mowme-bavshvis-dakitxva/>[უკანასაკნელად გადამოწმებული იქნა 21.05.2021]
3. მასალა მომზადებულია სხვადასხვა ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების მიხედვით. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/arasrulwlovani.pdf> [უკანასაკნელად გადამოწმებული იქნა 21.05.2021]
4. <http://www.library.court.ge/login.php?geo&authorisation> [უკანასაკნელად გადამოწმებული იქნა 21.05.2021]

5. კვირიკაშვილი ბ., საქართველოში დანაშაულობის პროფილაქტიკისა და არასრულწლოვანთა დანაშაულობის კვლევის კრიმინოლოგიურ-ფსიქოლოგიური ასპექტი. აღმანახი 2000 № 13 სისხლის სამართლის და კრიმინოლოგიის პრობლემები.<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00>
[უკანასაკნელად გადამონმებული იქნა 21.05.2021]
6. <http://phf.org.ge/ka/resources/fsiqologiuri-travmis-gavlana-dakitxvisgamokitxvis-efeqturobaze-/>[უკანასაკნელად გადამონმებული იქნა 21.05.2021]
7. <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0samartal--00-1----0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=CL4.3&d=HASHfb846b36a6403d837daa38.12&x=1>>[უკანასაკნელად გადამონმებული იქნა 21.05.2021]
8. Ian Blakeman. The youth justice system of England and Wales. - URL: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No78/No78_13VE_Blakeman.pdf. [უკანასაკნელად გადამონმებული იქნა 21.05.2021]
9. <https://justicemaker.ru/view-article.php?id=21&art=5829>[უკანასაკნელად გადამონმებული იქნა 21.05.2021]